

Uhka hyvinvointivaltiolle? Nuorten väkivaltarikollisuus Suomessa ja Ruotsissa

Aino Leppä
Pro Gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Turun yliopisto
Kesäkuu 2025

TURUN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

AINO LEPPÄ: Uhka hyvinvointivaltiolle? Nuorten väkivaltarikollisuus Suomessa ja Ruotsissa

Pro Gradu -tutkielma, 115 sivua

Valtio-oppi

Kesäkuu 2025

Viime vuosien uutiset nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen lisääntymisestä Suomessa ja Ruotsissa ovat herättäneet huolta ja vilkasta keskustelua. Suomessa pelko "Ruotsin tien" seuraamisesta on noussut esiin etenkin sosiaalisessa mediassa ja poliittisessa keskustelussa. Tutkimukseni tarkastelee nuorten väkivaltaista ja rikollista käyttäytymistä vertailevasti Suomessa ja Ruotsissa hyödyntäen virallisten tilastojen ohella kahta itseraportointiin perustuvaa kyselyaineistoa: suomalaista Nuorten rikollisuuskyselyä (2020) ja ruotsalaista Skolundersökning om brott -kyselyä (2021). Tutkimusote on kvantitatiivinen ja eksploratiivinen.

Teoreettisena viitekehystenä toimii Robert K. Mertonin teoria sosiaalisesta paineesta, jonka avulla tarkastellaan sosiaalisten paineiden ja normien vaikutusta poikkeavaan käytökseen. Tutkimus keskittyy erityisesti väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja sen yhteyksiin sosiodemografisiin taustatekijöihin, kuten sukupuoleen ja perhetaustaan.

Tutkimuksessa tarkastellaan, viitataan nuorisorikollisuudella Suomessa ja Ruotsissa samaan ilmiöön vai eriytyviin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Tulosten perusteella molemmissa maissa korostuvat samankaltaiset taustatekijät, kuten sosiaaliset paineet ja normien hämärtyminen, mutta väkivallan muodoissa ja vakavuudessa on eroja: Ruotsissa vakava väkivalta ja aseiden käyttö ovat yleisempiä, kun taas Suomessa huoli ilmiön nuorentumisesta ja leviämisestä korostuu. Vaikka ilmiö näyttää eri tavoin, taustalla vaikuttavat osin yhteneväiset mekanismit. Tutkimus tarjoaa tietopohjaa ilmiön ymmärtämiseen ja ennaltaehkäisevien toimien kehittämiseen.

Avainsanat: nuorisorikollisuus, nuorisoväkivalta, sosiaalisten paineiden teoria, Robert K. Merton

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Katsauksia nuorisirikollisuuden tutkimukseen.....	7
2.1 Eurooppalainen perspektiivi.....	7
2.2 Pohjoismainen perspektiivi.....	11
2.3 Suomalaisen nuorisirikollisuuden tutkimuskatsaus.....	13
2.4 Ruotsalaisen nuorisirikollisuuden tutkimuskatsaus.....	18
3 Rikollisuus ja väkivalta – käsitteet ja ilmiöt.....	22
3.1 Väkivalta.....	22
3.2 Kollektiivinen väkivalta.....	24
3.3 Nuorisirikollisuus ja katujengiytyminen <i>eurogang</i> -ilmiönä.....	26
3.4 Näkemyksiä jengi- ja nuorisirikollisuudesta	27
4 Teoreettinen viitekehys: teoria sosiaalisista paineista poikkeavan käytöksen selittäjänä.....	29
4.1 Robert K. Merton ja teoria sosiaalisista paineista.....	29
4.2 Poikkeavan käytöksen typologia.....	31
4.3 Paineesta normittomuuteen.....	33
4.4 Kriittisiä huomioita teorian operalisoinnista.....	34
5 Metodologinen lähestymistapa ja aineistojen kuvaus	36
5.1 Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä.....	36
5.2 Tutkimuksessa käytettävät menetelmät.....	39
5.3 Tutkimuksen eettiset näkökohdat.....	40
5.4 Kyselyaineistot rikollisuuden näkyvän ja piilevän tason ymmärtämisessä	41
5.5 Nuorten rikollisuuskysely 2020.....	46
5.6 Skolundersökningen om brott 2021	46
5.7 Aineistojen yhtensovittaminen	47
5.8 Kritiikki kyselyaineistojen käytöstä	50
6. Tulokset.....	53
6.1 Väkivalta tilastollisina trendeinä: nuorisirikollisuus Suomessa ja Ruotsissa.....	53
6.2 Ristiintaulukointi väkivaltaisesta käyttäytymisestä.....	66
6.3 Korrelaatiokertoimet väkivaltaisen ja rikollisen käyttäytymisen yhteydestä.....	79
6.4 Logistinen regressioanalyysi väkivaltaisen käyttäytymisen ennustajana	80
6.5 Mertonin näkökulma empiriaan poikkeavasta käytöksestä.....	80
7 Johtopäätökset.....	95
Lähdeluettelo.....	103
Liitteet.....	112

1 Johdanto

Uutiset nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen raaistumisesta sekä vallitseva nuorisorikollisuuden pelko herättävät huolestunutta keskustelua niin kotitalouksissa kuin päättäjien pöydissä. Esimerkiksi Koskelan teinisurma joulukuussa 2020, jolloin kolme kuusitoistavuotiaasta surmasi nöyryyttävästi ikätoverinsa, järkytti kaikkialla Suomessa (MTV3 uutiset 2020). Erityistä huomiota herätti se, että teosta löytyi videomateriaalia sosiaalisesta mediasta, mikä osoittaa nuorisorikollisuuden ja -väkivallan luonteen muuttuneen viime vuosien aikana. Samanlaista järkytystä herätti Ruotsissa kesällä 2024 tapahtunut neljätoistavuotiaan tytön raaka murha, jossa kolmetoista- ja viisitoistavuotiaat tekijät niin ikään myös kuvasivat ennalta suunniteltua tekoa, ja myöhemmin tutkinnan osalta paljastui teon saaneen inspiraationsa myös sosiaalisesta mediasta (Aftonbladet 2024b). Tapaukset muistuttavat toisiaan vahvasti.

Nuorten väkivaltainen käytös näkyy myös kouluissa. Esimerkiksi Helsingin Pukinmäen koulusta uutisoidaan, että eräs joukko oppilaista häiriköi koulun oppilaita ja opettajia varastamalla, väkivallalla ja uhkailulla – eräs opettaja on kommentoinut pelkäävänsä mennä työpaikalleen (Helsingin Sanomat 2024b). Myös Ruotsissa opettajat ovat huolissaan sekä nuorten että omasta turvallisuudesta kouluissa; Opettajien ammattiliiton toteuttamassa kyselyssä joka toinen opettaja oli vastannut olevansa huolissaan lisääntyneestä väkivallasta ja uhkailusta kouluissa (Vi Lärare 2023). Koulua on perinteisesti pidetty turvallisena ja tasapainoisena ympäristönä lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle, ja uhan läsnäololla voidaan katsoa olevan seurauksia myös lapsen hyvinvointiin ja suorituskykyyn niin koulussa kuin muussa arkielämässä.

Väkivallan lisäksi esimerkiksi aseet kouluissa ovat aiheuttaneet huolta sekä Suomessa että Ruotsissa viime aikoina. Suomessa Vantaan Viertolan koulussa tapahtui huhtikuussa 2024 tapaus, jossa kaksitoistavuotias oppilas toi kouluun aseensa vahingoittaakseen heitä, joiden koki kiusaavan häntä. Oppilas surmasi yhden ja haavoitti kahta muuta oppilasta. (YLE, 2024.) Ruotsissa esimerkiksi syyskuussa 2024 Tukholmassa Huddingen alueella neljätoistavuotias oppilas ampui toista oppilasta Trångsundin koulussa, mutta uhri selvisi välikohtauksesta. Tapauksen taustalla oli tiettävästi aiempi oppilaiden välinen konflikti. (Aftonbladet 2024a.) Uutisia löytyy jonkin verran myös tapauksista, joissa oppilailta on löydetty aseita koulussa, esimerkiksi Naantalissa keväällä 2024 (Hufvudstadsbladet 2024). Joka tapauksessa aseiden ilmestyminen kouluihin on uhka, jonka realisoitumista ei ole osattu odottaa.

Tilastotieto tukee käsitystä nuorten väkivaltarikollisuuden kasvusta. Vaikka viimeisen vuosikymmenen ajan on havaittu, että yleisesti rikosten kokonaislukumäärä on Suomessa ollut laskusuuntaista, tietyt rikosmuodot ovat tilastoinnissa silmiinpistäviä. Vuosina 2020–2022 alle 21-vuotiaiden väkivaltarikollisuudessa on poliisin tilastoissa havaittu kasvua, ja erityisesti alle 15-vuotiaiden ryhmässä väkivaltarikollisuutta esiintyy aikaisempaa enemmän (Sisäministeriö 2023; Danielsson 2022, 4). Myös pahoinpitelyjen tilastoissa havaitaan sama ilmiö: pahoinpitelyjen epäiltyjen yleisin ikä ennen vuotta 2019 pysyi reilusti yli kahdenkymmenen, mutta erityisesti vuosien 2021–2023 aikaan vastaava luku tippui jo 14 vuoteen. Luku on valtakunnallisesti yleisin epäillyn ikä, mutta tilanne vaihtelee alueittain. (Tilastokeskus 2024b.) Nuorten väkivaltarikollisuuden alkavaa nousutrendiä ei ole vielä täysin tyhjentävästi osattu selittää (Kivijärvi ja Manner 2024, 33). Nämä viimeaikaiset trendit herättävät tutkimuksellisesta näkökulmasta kysymyksen siitä, onko Suomi ajautunut julkisessa keskustelussa usein viitatuille “Ruotsin tielle”, eli missä määrin ilmiöt valtioiden välillä muistuttavat toisiaan, ja voidaanko Ruotsin kautta luoda eräänlaisia ennusteita ja uhkakuvia mahdolliselle ilmiön kehittymiselle Suomessa.

Ruotsi on omalta osaltaan muista Pohjoismaista poikkeava valtio niin yleisen rikollisuuden kuin nuorisoriikollisuuden osalta. Valtio erityisesti näkyy ikävällä tavalla ampuma-aserikosten tilastoissa – ampuma-aseväkivallan uhreja on Ruotsissa eniten kuin missään muualla Euroopan valtioissa (Brottsförebyggande rådet 2024b, 12). Lisäksi The Guardian (2023) raportoi ruotsalaisnuorten saavan nykyään suhteellisen helposti aseita käsiin. Ikävänä ilmentymänä tämä näkyy myös tilastoissa: 15–17-vuotiaiden osuus vakavista rikoksista, kuten murhan yrityksestä, syytettynä on korkeimmillaan vuodesta 2019 lähtien. (The Guardian 2023.) Voidaan sanoa olevan Suomen intressien mukaista seurata Ruotsin tilastoja ja kehityskulkuja, koska rikollisuus ylijaraisena ilmiönä ei tunnusta valtioiden rajoja.

Sama globaali ilmiö piinaa muutoinkin Pohjoismaita ja erityisesti suurimpia kaupunkeja. Nuorisoriikollisuus globaalina ryhmäytymis- ja jengiytymisilmiönä on saanut viranomaiset tiivistämään yhteistyötään rajojen yli. Viimeisimmässä kouluissa toteutetussa kansainvälisessä nuorisoriikollisuuden ISRD4-tutkimuksessa (International Self-Report Delinquency Study) 2020–2024 havaitaan, että ryhmäytyneeseen rikollisuuteen osallistuminen on Pohjoismaissa yleisintä Ruotsissa, kun taas Tanskassa, Norjassa ja Islannissa osuudet ovat selvästi matalampia (Local Government Information Unit 2024). Koska tutkimuksessa on käytetty *eurogang*-määritelmää, jolla viitataan löyhempään ja rakenteeltaan vapaamuotoisemmin yhteen kokoontuvaan ryhmittymään varsinaisen hierarkkisen,

järjestäytyneen ja ammattimaisen jengin käsitteen sijaan, vakavia rikoksia tekeviin rikollisjengeihin todennäköisesti kuuluu jonkin verran vähemmän nuoria kuin mitä esitetyistä luvuista voi päätellä. Joka tapauksessa nämäkin ryhmittymät voivat kertoa siitä, että nuoria vetää puoleensa ryhmäpaine, ja heitä kiinnostaa yhteiskunnan normeja vastustava, jopa rikollinen elämäntyyli.

Valtiot pyrkivät puuttumaan voimistuvaan ilmiöön erilaisin toimenpide- ja ennaltaehkäisy-suunnitelmilla. Esimerkiksi Suomessa valtioneuvosto on keväällä 2024 laatinut toimenpideohjelman nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027 (Järvinen, Alanko ja Piispa, 2024), ja Ruotsissa on laadittu ohjelma *Rikoksen vastaiset rajat* (Barriärer mot brott) vuonna 2023 (Regeringskansliet). Ohjelmat korostavat aiheen ajankohtaisuutta ja sitä, että juuri nyt tarvitaan niitä toimia, joilla voidaan ennaltaehkäistä ongelman leviämistä ja juurtumista syvemmälle yhteiskuntaan. Yleinen linja tuntuu olevan se, että vaikka ongelma ei ole vielä Suomessa juurtunut yhtä syväälle kuin Ruotsissa, tehdään tosissaan ennaltaehkäiseviä keinoja ja varaudutaan mahdollisiin kehityskuluihin.

Nuoriso- ja jengirikollisuus Suomessa saa valtavasti vaikutteita Ruotsista, jossa nuorisirikollisuus näyttää voimistuvan nopeinten Euroopan mittakaavassa. Rikollisvirran pelätään kulkeutuvan Ruotsista Suomeen kiihtyvää vauhtia, mikä vaatii monitieteellisen keskustelun lisääntymistä ja monitahoisten toimijoiden yhteistyötä. Lisäksi juuri vakavaa väkivaltarikollisuutta erityisesti nuorten näkökulmasta ei ole vielä syvästi analysoitu (Heiskanen, Aaltonen, Pitkänen, Suonpää & Martikainen 2024, 38), mikä osoittaa tutkimuskentän keskeisyyden, ajankohtaisuuden sekä tärkeyden. Uusi empiirinen tutkimusasetelma ja ongelman syvälinen ymmärtäminen helpottaa ensi sijassa ilmiön käsittämistä, ja siten mahdollistaa myös tarvittavien toimenpiteiden arvioimisen. Ruotsin tutkiminen vertauskohteena on nähdäkseni ensiarvoista, jotta ensisijaisesti voidaan ymmärtää ja suhteellistaa ilmiötä myös Suomessa, ja toiseksi kyetään välttämään mediassa mustamaalattu kuva Ruotsin kohtalosta rikollisuuden kasvun aiheuttamien ongelmien kehtona.

Suomi ja Ruotsi edustavat pitkään vakaina pidettyjä pohjoismaisia hyvinvointivaltioita, jotka sijoittuvat korkealle kansainvälisissä demokratia- ja turvallisuusvertailuissa. Vuonna 2024 Freedom Housen demokraatiaindeksissä Suomi sai täydet 100/100 pistettä, kun taas Ruotsi jäi hieman jälkeen pistein 99/100 kasvaneen jengiväkivallan vuoksi. Pisteytyksessä huomioidaan ampumarikosten määrän merkittävä kasvu valtion sijoituessa Euroopan kärkeen ampuma-aseiden aiheuttamissa

kuolemantapauksissa ja erinäisissä yleistä turvallisuutta uhkaavissa pommi-iskuissa. (Freedom House 2024.) Vaikka tällä asteikolla kyseessä on vain pisteen menetys, on kehityksellä laajempia implikaatioita maan kansainväliseen arvioon sisäisestä turvallisuudesta ja lisännyt huolta myös Suomessa mahdollisesta "Ruotsin tielle" ajautumisesta.

Ruotsi nousee ikävällä tavalla esiin pohjoismaisissa rikollisuusvertailuissa. Vuoden 2025 Numbeon rikollisuusindeksien perusteella Ruotsi erottuu Pohjoismaiden joukosta selvästi korkeammalla rikollisuusluvullaan (48,04), kun taas Suomi (26,59), Islanti (25,79), Norja (33,13) ja Tanska (26,08) sijoittuvat selvästi alemmalle tasolle. (Numbeo 2025.) Kansainvälinen alusta Numbeo pisteyttää ja vertaa rikollisuuteen ja turvallisuuteen liittyviä kansalaisten kokemuksia eri valtioissa, mitaten esimerkiksi eri rikostyyppjä, turvallisuuden tunnetta eri vuorokaudenaikoina sekä huolta väkivallasta, varkauksista ja syrjinnästä. Numbeo tarjoaa dataa vuodesta 2012 lähtien, ja Ruotsin rikollisuus on tällä ajanjaksolla ollut naapurimaitaan jatkuvasti korkeampi ja hitaasti syventynyt entisestään. Pohjoismaissa henkirikoksia tapahtuu eniten Ruotsissa ja Suomessa (Törölä ja Raeste, 2023). Tämä osoittaa, että Ruotsin turvallisuustilanne poikkeaa merkittävästi lähialueiden valtioista, vaikka maa ei kansainvälisessä vertailussa sijoitukaan pahimpien joukkoon, vaan esimerkiksi Numbeon pisteytyksellä rinnastuu Yhdysvaltojen tasolle.

Maahanmuuton yhteys rikollisuuteen puhuttaa julkisessa keskustelussa ja erityisesti tilanteissa, joissa yhteiskunnalliset jännitteet ja turvallisuushuoli kärjistyvät. Ruotsin väestö on Suomea nuorekkaampi ja sen kasvu huomattavasti voimakkaampaa – pitkälti maahanmuuton seurauksena. Ulkomaiden kansalaisten osuus Ruotsin väestöstä on noin 8 prosenttia ja Suomen 6,7 prosenttia, lukumäärin tarkasteltuna heitä on Ruotsissa 844 000 ja Suomessa selvästi vähemmän, 373 000. (Tilastokeskus 2024e; Statistikmyndigheten 2024c.) Molemmat valtiot tarvitsevat nettomaahanmuuttoa ylläpitääkseen tervettä väestönrakennetta, työvoimaa sekä julkisen talouden kestävyyttä (Tilastokeskus 2024a; Statistikmyndigheten 2024a.). Maahanmuuttajat kuitenkin saatetaan nähdä uhkana yhteiskunnan turvallisuudelle ja vakaudelle, erityisesti tilanteissa, joissa rikollisuus liitetään stereotyyppien kautta tiettyihin väestöryhmiin – ja tämä luo kestävään maahanmuutto- ja perhepolitiikkaan jännitteitä. Tämä omalta osaltaan kiihdyttää populismia.

Tässä tutkimuksessa lähestytään nuorisorikollisuutta väkivaltaisuuden näkökulmasta. Tutkimusaineistojen avulla pyritään kuvaamaan ilmiötä niin Suomessa kuin Ruotsissa, ja eksploratiivisesti ymmärtämään väkivaltarikollisuuden ilmiön nyansseja. Suomessa ilmiötä rinnastetaan usein Ruotsiin, tyypillisesti uhkakuvana. Tässä tutkimuksessa halutaan tarkastella samankaltaisten aineistojen puitteissa voiko nuorisoväkivallan ilmiötä käsittää samankaltaisina toisistaan. Keskustelua on pitkälti hallinnut poliisin, viranomaistoimijoiden ja poliitikkojen näkökulmat ajankohtaisen tutkimustiedon olevan vielä vaillinaista (Fransberg ja Kivijärvi 2024, 3). Ilmiöstä tehty tutkimus on luonnollisesti kehystetty hyvin pitkälti kriminologian ja sosiologian ympärille. Nuorisorikollisuudella on kuitenkin vahva vaikutus yhteiskunnan vakauteen ja turvallisuuteen, ja toisaalta nuorisorikollisuus on kausaalinen yhteiskunnan olosuhteiden muovaama ilmiö. Ilmiön esiintyminen on riippuvainen siitä, kuinka hyvin ongelmaa pystytään ennaltaehkäisemään, hallitsemaan ja kitkemään eri sosiaalisen kontrollin mekanismein. Tässä tutkimuksessa käytettävä vertaileva valtioiden välinen tutkimus voi ideaalitapauksessa tarjota lisää tietopohjaa ja sen kautta työkaluja nuorisorikollisuuden käsittelemiseen, tai vähintäänkin laajempaan ymmärtämiseen.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on syvemmin ymmärtää nuorten rikoskäyttäytymisen merkitystä yhteiskunnan kannalta, sekä ennen kaikkea ymmärtää ja selittää suomalaista huolta Ruotsin tilanteen avulla. Tutkimuskysymykseni jakautuu kaksiosaiseksi: 1) *Missä määrin nuorten väkivaltaisessa rikollisessa käyttäytymisessä on havaittavissa samankaltaisia piirteitä valtioiden välillä?* 2) *Missä määrin kansalaisten huoli nuorisorikollisuuden kasvusta Suomessa vastaa tilastollista todellisuutta verrattuna Ruotsiin?* Pyrin aineistojen puitteissa havainnoimaan löytyviä eroja, joita tutkimushypoteesini mukaisesti oletan aineistosta löytyvän, sekä näiden havaintojen pohjalta suhteellistamaan Suomessa esiintyvää yhteiskunnallista huolta lisääntyvästä nuorisoväkivaltaisuudesta.

Rikollisuuden ja väkivallan läsnäolon on selitetty aiheuttavan rikollista ja väkivaltaista käyttäytymistä moninkertaistuvana ilmiönä. Rikollisuus ja väkivalta vaikuttavat ihmisiin ilmiön ympärillä fyysisesti, emotionaalisesti, psykologisesti sekä sosiaalisesti haitallisella tavalla. (Council of Europe.) Nuorten ihmisten tapauksessa haittavaikutus ulottuu vielä syvemmälle, sillä he ovat edellä lueteltujen terveyden osa-alueilla haavoittuvassa asemassa, ja haittavaikutus voi ulottua läpi yksilön elämän. Tästä syystä aiheen tutkiminen ja syvällisempi ymmärtäminen on arvokasta.

Tutkimus alkaa luvusta kaksi, jossa taustoitetaan nuorisorikollisuutta ilmiönä niin eurooppalaisena kuin pohjoismaisena ilmiönä, jonka jälkeen siirrytään tarkastelemaan Suomen ja Ruotsin tutkimuskirjallisuutta tarkemmin. Luvussa kolme tarkastellaan nuorisorikollisuuden käsitettä ja sen moniulotteisuutta sekä nuorisorikollisuutta selittäviä keskeisiä tekijöitä. Neljännessä luvussa esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys, joka perustuu Robert K. Mertonin teoriaan sosiaalisista paineista. Teorian keskeisen osan, eli poikkeavan käytöksen typologian, kautta tarkastellaan, miten yhteiskunnan paineet voivat ajaa yksilöitä normien vastaisiin käyttäytymismalleihin. Luvussa pohditaan myös teorian soveltuvuutta tutkimusaiheeseen.

Tutkimuksen empiirinen puoli alkaa viidennestä luvusta, jossa käsitellään tutkimuksen metodologiaa ja aineistoja. Kvantitatiivista tutkimusmenetelmää hyödyntämällä analysoidaan esiteltyjä kyselyaineistoja. Lisäksi tarkastellaan tutkimuksen eettisiä näkökulmia. Tämän jälkeen käsitellään valittuja itseraportointitutkimuksia, jotka perustuvat nuorten rikollisuuskyselyiden aineistoihin Suomesta ja Ruotsista. Näiden aineistojen analyysi muodostaa tutkimuksen empiirisen perustan nuorisorikollisuuden nykytilan tarkastelulle tilastojen ohella. Väkivaltatilastojen trendit esitellään ja analysoidaan erillisessä tulososiossa, jossa yhdistetään tilastollinen aineisto ja kyselytutkimusten havainnot. Tämä eriytetty lähestymistapa mahdollistaa ilmiön moniulotteisen tarkastelun sekä maiden välisen vertailun. Johtopäätöksissä tiivistetään tutkimuksen keskeiset havainnot, arvioidaan tutkimuksen merkitystä ja esitetään mahdollisia jatkotutkimuskohteita.

2 Katsauksia nuorisoriikollisuuden tutkimukseen

Nuorisoriikollisuus on ilmiö, joka on herättänyt laajaa yhteiskunnallista ja akateemista kiinnostusta. Aihetta on tutkittu monista eri näkökulmista, kuten sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen tekijöiden vaikutuksista nuorten rikolliseen käyttäytymiseen. Tutkimukset ovat tuoneet esiin nuorisoriikollisuuden moniulotteisuuden, jossa yksilölliset, yhteisölliset ja rakenteelliset tekijät kietoutuvat yhteen. Tässä luvussa tarkastellaan aikaisempia tutkimuksia, jotka käsittelevät nuorisoriikollisuuden taustatekijöitä, kehityskulkuja ja ilmenemismuotoja. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, miten nuorisoriikollisuus on ymmärretty osana laajempia yhteiskunnallisia ja rikosoikeudellisia ilmiöitä. Tämä luo pohjan ilmiön syvällisemmälle analyysille ja sen kytköksille esimerkiksi jengiriikollisuuteen. Taustatutkimusta tarkastellaan ensin laajemmasta eurooppalaisesta ja pohjoismaisesta näkökulmasta, josta jatketaan syvemmin analysoimaan ilmiötä Suomessa ja Ruotsissa.

2.1 Eurooppalainen perspektiivi

Tässä luvussa taustoitetaan nuorisoriikollisuuden trendejä laajemmin Euroopassa. Monet eurooppalaiset tutkimukset osoittavat, että nuorisoriikollisuus on vähentynyt hyvin systemaattisesti 2000-luvun alusta aina vuoden 2010-luvun lopulle, riippuen kontekstista. Tätä ilmiötä kutsutaan nimellä *crime drop*. Esimerkiksi Griffithsin ja Norrisin (2019) tutkimus Englannista ja Walesista vuosilta 1995–2015 osoittaa, että rikollisuus väheni merkittävästi erityisesti nuorten keskuudessa. Rikollisuuden lasku ei tutkimuksen mukaan selity yksinomaan rikosten selvittämisen tehostumisella tai uusintariikollisuuden vähenemisellä, vaan keskeinen tekijä on uusien nuorten rikollisten määrän huomattava lasku. Tämä kehitys liittyy erityisesti nuorisoriikollisuuden ehkäisyyn tähtääviin monialaisiin interventioihin, jotka ovat vähentäneet nuorten altistumista rikollisille vaikutteille. Tutkimuksen mukaan varhainen puuttuminen on merkittävä keino ehkäistä rikollista käyttäytymistä myös aikuisiässä, sillä rikollisuus näyttää pitkästi opittuna käytöksenä, jonka siirtyminen sukupolvelta toiselle voidaan katkaista oikea-aikaisilla toimilla. (Griffiths & Norris 2019, 26–29, 49; katso myös Fernández–Molina & Bartolomé Gutiérrez 2018.)

Sekä EU-tason että kansallisen tason tehdyt politiikkalinjaukset ovat edesauttaneet rikollisuuden vähentämistä. Esimerkiksi Euroopan rikostentorjuntaverkoston (*European Crime Prevention Network*, EUCPN) keskeisenä tavoitteena on edistää rikollisuuden ennaltaehkäisyä jäsenvaltioissa erityisesti arjen turvallisuutta uhkaavien rikostyyppien, kuten nuorisorikollisuuden, väkivallan ja jengiytymisen osalta. EUCPN tukee jäsenmaita jakamalla tutkimukseen ja käytäntöön perustuvia menetelmiä sekä kehittämällä ennaltaehkäiseviä politiikkasuosituksia. (European Crime Prevention Network, 2024a.) Esimerkiksi Ruotsia on tuettu rikosten tekijöiden ja uhrien välisen restoratiivisen oikeuden avulla, jossa sovittelemalla kannustetaan nuoria ymmärtämään rikostensa vaikutuksia, ottamaan vastuuta ja palauttamaan yhteiskunnallisia taitoja. Verkosto julkaisee vuosittain raportteja ja hyvien käytäntöjen oppaita sekä järjestää seminaareja, joissa käsitellään esimerkiksi nuorten väkivaltaa kouluissa, riskikäyttäytymistä sekä sosiaalisten ja yhteisölähtöisten keinojen tehokkuutta nuorisorikollisuuden ehkäisyssä. Toimintansa kautta Euroopan rikostentorjuntaverkosto tukee EU:n laajempia pyrkimyksiä siirtää painopistettä pelkästä rikosoikeudellisesta reagoinnista kohti varhaista puuttumista, sosiaalista tukea ja yhteisöperustaista ennaltaehkäisyä. (European Crime Prevention Network, 2024a.)

Vaikka rikollisuuden väheneminen on ollut merkittävä ja positiivinen kehitys 2000-luvun alussa ja pitkälle 2010-lukua on kuitenkin havaittu, että viimeistään 2020-luvun alussa rikollisuuden trendit ovat alkaneet muuttumaan päinvastaiseen suuntaan eri konteksteissa. Tämä rikollisuuden lisääntyminen voidaan selittää monilla tekijöillä, jotka liittyvät niin yhteiskunnallisiin, taloudellisiin kuin globaaleihin muutoksiin. Esimerkiksi pandemian vaikutukset, sosiaalinen epätasa-arvo ja polarisaatio, jengiytyminen ja viranomaisten resurssihaasteet ovat osaltaan vaikuttaneet negatiivisesti rikollisuuden kehitykseen.

Nuorisorikollisuus ilmiönä ei ole Euroopan mittakaavassa homogeeninen, ja kansallisia poikkeuksia esiintyy. Ilmiö ei myöskään ole luonteeltaan ja laajuudeltaan pysyvä, vaan ilmenee aalloittain. Nuorten rikoskäyttäytymistä ja uhrikokemuksia vertaileva kansainvälinen itsearviointiin perustuva tutkimus, *International Self-Report Delinquency Study* (ISR3), ajanjaksolla 2012–2019 raportoi merkittäviä eroja nuorisorikollisuuden esiintyvyydessä eri Euroopan maissa. Tutkimuksen mukaan Itä-Euroopan maissa, kuten Balkanin alueella, nuorisorikollisuus on usein ollut vähäisempää kuin Länsi-Euroopassa, mikä saattaa johtua historiallisista tekijöistä, kuten autoritaarisista hallintojärjestelmistä ja vahvasta sosiaalisesta kontrollista (Marshall & Steketee 2019, 219–223). Toisaalta tuoremmat raportit esimerkiksi Romaniasta ja Bulgariasta havainnoivat, ettei nuorisorikollisuus ole 2020-luvulla vähentynyt samalla tavalla monissa muissa Euroopan maissa. Nuoret sotkeutuvat rikollisverkostoihin

esimerkiksi huumekaupan tai ihmiskaupan mukana (katso esimerkiksi European Crime Prevention Network 2023, 12; Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen yleissopimuksen osapuolten komitea 2023, 43–44). Nuorisoriikollisuuden olennaisesti vaikuttaa siis rakenteelliset ja paikalliset olosuhteet.

Nuorisoriikollisuutta koskevat raportit havainnollistavat hyvin vahvaa erontekoa Länsi- ja Itä-Euroopan välillä. Esimerkiksi Euroopan rikostorjuntaverkoston raportti (2024) tuo esiin, että nuorten rekrytointi järjestäytyneeseen rikollisuuteen on kasvava huolenaihe eri puolilla Eurooppaa, mutta sen muoto ja laajuus vaihtelevat huomattavasti maiden välillä. Länsi-Euroopan suurkaupungeissa nuoria houkuttelevat usein huumekaupan ja katujengien kautta, kun taas Itä- ja Etelä-Euroopan maissa rikolliset verkostot kytkeytyvät laajemmin laittomaan siirtolaisuuteen, ihmiskauppaan ja talousrikoksiin. (European Crime Prevention Network 2024b, 7.) Tämä korostaa paikallisten strategioiden merkitystä kansainvälisten sijasta.

Raportti tunnistaa useita yhteisiä riskitekijöitä, jotka altistavat nuoria rikolliselle rekrytoinnille: perheväkivalta, koulupudokkuus, köyhyys, alueellinen marginalisaatio ja yhteisöllisyyden puute. Monissa maissa erityisen haavoittuvassa asemassa ovat etnisiin vähemmistöihin kuuluvat ja maahanmuuttajataustaiset nuoret. Nuorten houkuttelu mukaan rikolliseen toimintaan on myös helpottunut digitalisaation myötä, sillä rikollisryhmät käyttävät yhä enemmän sosiaalista mediaa rekrytointimenetelmänä tarjoamalla rahaa, statusta ja tarkoituksen tunnetta. (European Crime Prevention Network 2024b, 13; European Crime Network 2023, 12.) Digitalisaatio voimistaa myös ilmiön kansallisia rajoja ylittävää ja verkostoitunutta luonnetta.

Nuorten altistumista rikollisuudelle selittävät vahvasti myös heidän elinolosuhteensa. Lapsuuden sosioekonomiset tekijät, kuten köyhyys, heikot perhesiteet ja huonot elinolosuhteet, voivat merkittävästi ennustaa rikollista käyttäytymistä sekä nuorena että myöhemmin elämässä. Varhainen altistuminen vaikeisiin sosiaalisiin olosuhteisiin altistaa nuoret rikolliselle käyttäytymiselle, ja tämä suhde jatkuu usein aikuisuuteen. (Costelloe & Michalowski 2009, 154–156.) Alhaisemman sosioekonomisen aseman nuoret kokevat usein heikompia mahdollisuuksia elämässään ja ovat alttiimpia rikollisten käytäntöjen piiriin, sillä heillä ei ole samoja resursseja ja tukiverkostoja kuin paremmin toimeentulevilla nuorilla. Tämä yhteys sosioekonomisiin tekijöihin ei ole vain yksilöllinen ilmiö, vaan se heijastaa laajempia yhteiskunnallisia eroja, jotka vaikuttavat nuorten valintoihin ja käytökseen. (Leschied, Chiodo, Nowicki & Rodger 2008, 460–461.) Eurooppalaisessa perspektiivistä alhaisemman elintason valtioissa rikollisuus on herkemmin sosioekonomiseen asemaan ja rakenteellisiin olosuhteisiin perustuvaa.

Maahanmuuttajanuorten ylliedustus rikostilastoissa on herättänyt keskustelua useissa Euroopan maissa, mutta tämä ilmiö ei aina kerro suoraviivaisesti rikollisuuteen altistavista yksilöllisistä piirteistä, vaan ilmiön taustalla vaikuttavat monisyiset sosiaaliset ja rakenteelliset tekijät. Tutkimus Norjasta (2022) osoittaa, että maahanmuuttajataustaisten rikollisuuserot liittyvät ensisijaisesti muuttosyihin ja kulttuuriseen etäisyyteen: pakolaisina tai perhesyistä maahan muuttaneilla rikollisuustasot ovat korkeammat kuin työ- tai opiskeluperäisillä muuttajilla, ja rikollisuus on yleisempää ryhmissä, joiden kulttuuriset arvot poikkeavat merkittävästi vastaanottavan yhteiskunnan normeista (Andersen, Savolainen & Messner 2022; 439–440, 454). Tämä viittaa siihen, että pelkkä maahanmuuttajatausta ei riitä selittämään esiintyvyyttä rikostilastoissa, vaan muuttoliikkeeseen liittyvät olosuhteet ja yhteiskunnallinen sopeutuminen ovat keskeisiä tekijöitä. Lisäksi erityisesti nuorten rikollisuuteen vaikuttavat voimakkaasti sosiaaliset suhteet: esimerkiksi Ruotsissa maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on kantaväestöön verrattuna useammin rikollisia ystäviä, mikä kasvattaa heidän osallistumistaan rikolliseen toimintaan (Svensson & Shannon 2021; 1335, 1352–1353). Tämä havainto tukee ajatusta siitä, että ryhmäpaine ja vertaissuhteet voivat selittää rikollisuutta tehokkaammin kuin yksilön taustatekijät.

Yhdessä nämä tutkimukset haastavat yksinkertaistetun tulkinnan, jonka mukaan maahanmuuttajatausta itsessään lisää rikollisuutta, ja korostavat sen sijaan kulttuuristen, rakenteellisten ja sosiaalisten tekijöiden yhteisvaikutusta. Näin ollen julkinen keskustelu, joka keskittyy yksinomaan etniseen taustaan rikollisuuden selittäjänä, sivuuttaa keskeiset yhteiskunnalliset ulottuvuudet, jotka vaikuttavat nuorten rikollisuuskäyttäytymiseen. Ilmiön selittämiseen tyypillisesti haetaan yksinkertaisia kausaliteetteja, jotka ovat kuitenkin ongelmallisia.

Nuorten rikoskäyttäytymisen muutoksia on pyritty selittämään nuorten vapaa-ajan käyttäytymisen muutoksilla, mutta tulokset ovat ristiriitaisia. Esimerkiksi on analysoitu, että nuorten lisääntynyt ruutuaika vähentäisi rikollisia aktiviteetteja ulkona ja sen houkuttelevuutta ylipäänsä (Farrell & Birks 2018, 3). Kuitenkin on olemassa keskustelua siitä, onko rikollisuus lopulta siirtynyt digitaaliselle alustalle eikä niinkään kadonnut kokonaan. Sosiaalisen median on osoitettu toimivan paitsi välineenä väkivaltaisen sisällön levittämiseksi myös alustana, joka voi kärjistä konfliktteja, normalisoida väkivaltaista käyttäytymistä ja laajentaa väkivallan ulottuvuutta virtuaalisesta todellisuuteen. Erityisesti tietyt sosiaalisen median muodot, kuten live-videoiden jakaminen tai uhkailu verkossa, voivat myös eskaloitua fyysiseksi väkivallaksi. Sosiaalisen median vaikutuksen on painotettu olevan monitahoinen

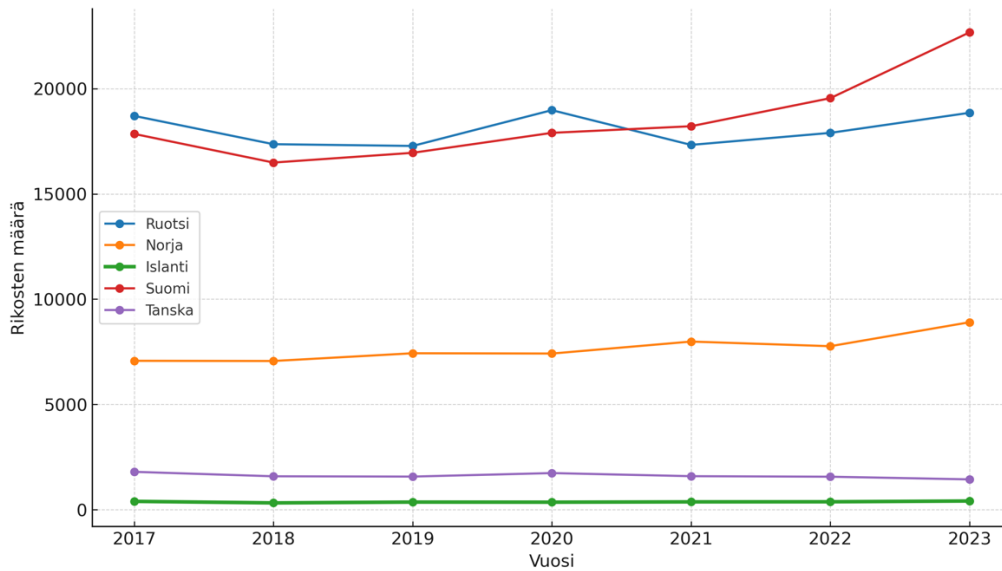
nuorisoväkivallan osalta: se voi ruokkia jengikulttuuria, lisätä altistumista väkivaltaisille roolimalleille ja luoda painetta maineen ylläpitämiseen. (Patton et al. 2014; 548–551) Aihe siis vaatii laajempaa tutkimusta.

2.2 Pohjoismainen perspektiivi

Pohjoismaat tarjoavat mielenkiintoisen vertailukohdan eurooppalaisessa nuorisorikollisuutta koskevassa tutkimuksessa. Pohjoismaissa on toteutettu useita ajankohtaisia tutkimuksia, jotka valaisevat nuorten rikollista käyttäytymistä ja sen taustatekijöitä kansallisissa ja vertailevissa konteksteissa. Pohjoismaisen kriminologian keskuksen vuonna 2024 julkaisema artikkeli, joka pohjautuu ISRD4-tutkimuksen vielä julkaisemattomiin aineistoihin, kartoittaa 13–17-vuotiaiden nuorten yhteyksiä katujengeihin viidessä Pohjoismaassa. Tutkimuksen mukaan erityisesti Tukholmassa nuorten jengiyhteydet ovat huomattavasti yleisempiä kuin muissa kaupungeissa, mikä heijastaa alueellisia eroja rikollisuuden ilmenemismuodoissa myös samankaltaisissa hyvinvointiyhteiskunnissa. Tutkimus osoittaa, että sosiaalinen marginalisaatio ei yksin selitä jengiyhteyksiä, vaan keskeisimmät riskitekijät liittyvät nuoren vertaispiiriin ja suhtautumiseen rikollisuuteen. (Pohjoismaisen kriminologian keskus 2024.) Tämä viittaa siihen, että jengikulttuuri voi juurtua myös alueille, joissa sosioekonominen tilanne ei ole erityisen heikko.

Viimeisimmässä kouluissa toteutetussa kansainvälisessä nuorisorikollisuuden ISRD4-tutkimuksessa (2020–2024) havaitaan merkittäviä eroja Pohjoismaiden välillä nuorten ryhmämuotoisessa rikollisuudessa. Ryhmämuotoinen rikollisuus tässä kohtaa viittaa *eurogang*-tyyppiseen löyhempään rikollisuuteen, eikä niinkään järjestäytyneeseen jengirikollisuuteen. Tutkimukseen osallistuneista nuorista keskimäärin 11 prosenttia kertoo kuuluvansa ryhmään, joka tekee pieniä tai suurempia rikkeitä. Ruotsissa osuus on korkein: Tukholmassa jopa 16 prosenttia nuorista ilmoittaa kuuluvansa tällaiseen ryhmään. Suomessa vastaavat luvut ovat 9 prosenttia Helsingissä ja 8 prosenttia Turussa. Norjassa, Tanskassa ja Islannissa osuus on selvästi pienempi, noin kuusi prosenttia. (Local Government Information Unit 2024.) Nämä havainnot tukevat käsitystä siitä, että Ruotsissa ryhmäytyneet nuorisorikollisuus on keskeisempi ilmiö kuin muissa Pohjoismaissa.

Kuvio 1. Nuoret rikoksista epäiltynä Pohjoismaissa 2017–2023.

Lähde: Eurostat (2025) Suspects and Offenders by Age.

Kuvio 1 osoittaa selkeitä eroja nuorisirikollisuuden absoluuttisissa kokonaismäärissä Pohjoismaiden välillä vuosina 2017–2023. Suomi ja Ruotsi erottuvat selvästi korkeammilla rikosmäärillä verrattuna muihin maihin. Erityisesti Suomessa nuorisirikollisuus on kasvanut tasaisesti vuodesta 2018 lähtien, saavuttaen selkeän huippunsa vuoden 2023 piikissä (22 670 tapausta). Ruotsissa kehitys on vaihtelevampaa, mutta rikosmäärät pysyttelevät koko tarkastelujakson ajan korkealla tasolla, pysyen noin 17 000 ja 19 000 tapauksen tasolla. Suhteutettuna väkilukuun nuorisirikollisuus on Suomessa yleisempää kuin Ruotsissa, vaikka Ruotsi ohittaaakin tilastot erityisesti väkivaltarikosten suhteen.

Norja ja Tanska sijoittuvat selvästi alemmalle tasolle nuorisirikollisuuden määrissä. Norjassa rikollisuus on kasvanut hieman vuosien 2018 ja 2023 välillä, mutta kasvu on pysynyt maltillisena. Tanskassa taas rikollisuus on pysynyt melko vakaana tai jopa laskenut, mikä saattaa heijastaa onnistuneita ennaltaehkäiseviä toimia tai muita rakenteellisia tekijöitä. Islanti jää selvästi muiden maiden alapuolelle, mikä on odotettavissa sen pienen väestömäärän ja vahvan sosiaalisen kontrollin vuoksi (Baumer et al. 2002, 40). Huomionarvoista on, että myös väkilukuun suhteutettuna nuorisirikollisuus on kaikissa näissä maissa alhaisempaa kuin Suomessa ja Ruotsissa.

Suomen ja Ruotsin korkeat ja kasvavat nuorisoriikollisuusluvut tekevät maiden vertaamisesta erityisen perusteltua. Kummallakin on pitkät perinteet pohjoismaisena hyvinvointiyhteiskuntana, mutta Suomi näyttää 2020-luvulla ohittaneen Ruotsin nuorisoriikollisuuden kokonaismäärässä. Luvussa 6.1 tarkastellaan syvemmin väkivaltariikollisuuteen liittyviä tilastoja.

Tarkasteltaessa rikosoikeudellisten ja sosiaalihuollollisten järjestelmien vuorovaikutusta 2000-luvun alusta lähtien voidaan havaita eroavaisuuksia Pohjoismaiden välillä. Lappi-Seppälän (2018) vertailututkimus neljästä Pohjoismaasta – Suomesta, Ruotsista, Norjasta ja Tanskasta – osoittaa, että nuorisoriikosoikeuden käytännöt ovat muotoutuneet kahden järjestelmän, rikosoikeuden ja lastensuojelun, työnjakona (Lappi-Seppälä 2018, 77). Vaikka järjestelmät jakavat samankaltaisia arvoja, tutkimus osoittaa myös maiden välisiä eroja muun muassa suljettujen laitosten käytössä ja rajoittavien toimenpiteiden soveltamisessa. Tutkimus osoittaa, miten pohjoismaiset hyvinvointivaltiot ovat 2000-luvun alusta lähtien vastanneet nuorisoriikollisuuteen korostamalla sosiaalista tukea, kasvatuksellisia interventioita ja rikosoikeudellisten seuraamusten minimoimista. Tämä lähestymistapa heijastaa laajempaa eurooppalaista kehityskulkua, jossa rikollisuuden ehkäisyyn on pyritty vaikuttamaan ennaltaehkäisevin ja hyvinvointiperustaisin toimin sen sijaan, että keskityttäisiin yksinomaan rankaisemiseen (ibid., 77–80). Eri maiden viranomaiset omaksuvat toisiltaan toimivia ratkaisumalleja ja kokeilemaan uudenlaisia lähestymistapoja nuorisoriikollisuuden hillitsemiseksi.

2.3 Suomalaisen nuorisoriikollisuuden tutkimuskatsaus

Tässä luvussa syvennyttään tarkastelemaan suomalaista tutkimuskirjallisuutta. Tähän osuuteen valittu kirjallisuus ja erinäiset artikkelit on rajattu tutkimusilmiön mukaisesti kattamaan sisällöllisesti aikaväliä 2018–2025, koska monissa näissä esitetyt tilastot ja johtopäätökset havainnollistavat väkivaltaisen käytöksen lisääntyneen 2020-lukua lähestyessä, ja tämä vastaa tutkimuskysymystä.

Aaro Beuker (2023) on toimittanut viimeisimmän katsauksen Suomen rikostilanteesta vuodelta 2022. Rikoskehitystä kuvaava raportti on julkaistu Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin taholta. Raportissa kuvataan eri rikosmuotojen viimeaikaisempia trendejä, kehityskaaria, lukuja ja tyypillisiä piirteitä Suomessa. Käytän tätä aineistoa asettamaan nuorisoriikollisuuden ilmiön

mittasuhteisiin, nostamaan ylös tärkeimmät trendit ja luonnehtimaan ilmiötä yleisellä tasolla. Koska aineistosta nousee suomalaiselle yhteiskunnalle tyypillisiä trendejä, pyrin vertaamaan näitä oman tutkimukseni empiriaan menetelmäosiossa.

Nuorisrikollisuutta tyypillisesti tutkitaan kolmessa ryhmässä: alle 15-vuotiaat, 15–17-vuotiaat, sekä 18–21-vuotiaat (tai yli 18-vuotiaat). Tämän tyyppinen jako heijastuu suoraan rikosoikeudelliseen vastuuseen, ja siihen miten näitä ikäryhmiä kohdellaan lain edessä rikosoikeudellisessa kontekstissa. (Kivivuori et al. 2023, 213.) Rikosoikeudellinen vastuu alkaa Suomessa 15 vuoden iässä, mikä selittää sen, miksi nuorisrikollisuutta tarkastellaan usein erikseen alle 15-vuotiaiden ja rikosoikeudellisesti vastuullisten nuorten osalta. Rikosoikeudellisessa kontekstissa merkittävä muutos tapahtuu myös 18 vuoden iässä, jolloin nuori rinnastetaan pääsääntöisesti aikuiseen ja näin ollen rangaistuskäytäntö tiukentuu, vaikka nuorta ikää voidaan vielä huomioida lieventävänä tekijänä. (Vauhkonen 2023, 173.) Joskus poliisitilastoinnissa käytetään lisäksi ikäryhmää 21–24-vuotiaat, eli niin sanotut myöhäisnuoria, vertailuryhmänä, mutta sen ei varsinaisesti katsota kuuluvan enää nuorisoryhmäksi rikosoikeudellisesta näkökulmasta (Mika Sutela 2024, 12).

Tyypillisimpiä rikoksia nuorille Suomessa ovat alkoholirikokset, vahingonteot, ryöstöt, luvattomat käytöt sekä tuhotyöt. Nuoret harvemmin syylistyvät suunnitelmallisuutta edellyttäviin rikoksiin, kuten kavalluksiin, petoksiin tai talousrikoksiin. Tutkittaessa kaikkia rikoslakia vastaan tehtyjen rikosten syyllisysepäilyjä lasten ja nuorten osuus on toistaiseksi pysynyt melko vakaana koko 2000-luvun ajan, vaihdellen 18 ja 25 prosentin välillä. Esimerkiksi vuonna 2021 alle 21-vuotiaiden osuus oli 21 prosenttia kaikista rikosepäilyistä. (Vauhkonen 2023, 174.)

Nuorisrikollisuuden trendiä Suomessa edellisen vuosikymmenen osalta kuvataan seuraavasti: alle 21-vuotiaiden epäiltyjen varkaudet, pahoinpitelyt ja vahingonteot, ja ylipäänsä rikoskäyttäytyminen, ovat olleet melko tasaisessa laskusuunnassa 2010-luvulta lähtien, mutta tietyissä ryhmissä ja rikosmuodoissa on havaittavissa myös kasvua. Esimerkiksi väkivaltarikollisuus on poliisin tilastoinnissa näkynyt selvästi noususuuntaisena vuosien 2020–2022 aikana. Erityistä huomiota saa alle 15-vuotiaiden ryhmä, joiden edustus suhteessa muihin nuorten ikäryhmiin pahoinpitely- ja väkivaltarikosepäilyissä kasvattaa selkeästi osuuttaan. Samoista tilastoista käy ilmi, että nuorten rikoskäyttäytyminen vähenee, mutta jo entuudestaan rikollisesti käyttäytyvät nuoret tekevät lukumäärällisesti enemmän rikoksia. (Vauhkonen

2023, 172–174.) Kaikkein rikosaktiivisempien nuorten osalta väkivaltatekojen tekomäärät sekä huumeiden, kuten marihuanan ja hasiksen, käyttömäärät ovat lisääntyneet jo pidemmällä aikavälillä, 1995–2020 (Kaakinen ja Näsi 2021, 5). Toisin sanoen lapsien käytös näyttäytyy väkivaltaisempana ja raaempana, sekä rikosten tekeminen näyttää kasaantuvan pienemmälle porukalle.

Markus Kaakinen ja Matti Näsi kirjoittavat artikkelissaan (2021) hyvin samanlaista luonnehdintaa nuorisorikollisuuden esiintyvyydestä kuin Beuker. He nostavat tutkimuskirjallisuudessa paljon esiintyneen *crime drop* -ilmiön, joka viittaa perinteisten rikoksen lajien määrän systemaattiseen vähentymiseen. Tutkijat ovat tarkastelleet Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin toteuttamia Nuorisorikollisuuskyselyitä ajanjaksolla 1995–2000 ja tulleet johtopäätökseen, että tällä ajanjaksolla varkaus- ja väkivaltarikoksiin syyllistyvien lukumäärä, toisin sanoen rikollisuuden esiintyvyys, on laskenut. Kuitenkaan rikoksia tekevien tekomäärät eivät ole laskeneet. (Kaakinen ja Näsi 2021, 5.) Edellisessä kappaleessa mainittu rikosten kasautuminen ilmiönä näyttää vahvistuvan myös tässä muutaman vuoden vanhemmassa tutkimuksessa.

Kaakinen ja Näsi havainnollistavat myös iän ja rikoskäyttäytymisen yhteyttä, jota pitävät kriminologian yhtenä universaaleista havainnoista. Toisin sanoen tietynlainen rikoskäyttäytyminen, kuten varkaudet ja pahoinpitelyt, painottuvat selkeästi nuoruuteen. Tutkijat korostavat, että sukupuolierot ovat myös pienimmillään nuoruudessa, sen jälkeen rikollisuustilastoissa miehet ovat poikkeuksetta yliedustettuja. Nuoret ovat tyypillisesti yhden kerran rikollisia, ja vain kourallisesta tulee uusivia rikollisia. (Kaakinen ja Näsi 2021, 6.) Nuoruuteen voidaan nähdä myös kuuluvan kokeilun halukkuus ja uhmakkuus, sekä tietynlainen yhteiskunnan rakenteiden ja normien vastustaminen.

Suomessa on myös hiljattain julkaistu Laura Heiskasen ja kumppaneiden artikkeli (2024), joka tarkastelee nuorten tekemiä vakavia väkivaltarikoksia suhteessa heidän perhetaustaansa, oheisrikollisuuteensa ja rikosuraansa. Tutkimus osoittaa, että vakavista väkivaltarikoksista epäillyt nuoret poikkeavat selvästi sekä muista väkivaltarikoksista epäillyistä että niistä nuorista, joita ei ole epäilty väkivaltarikoksista. Heidän taustallaan on usein moninaisia sosiaalisia ongelmia, kuten rikollista käyttäytymistä perheessä, päihdeongelmia ja heikko sosioekonominen asema. Lisäksi heillä esiintyy laajempaa oheisrikollisuutta ja pidempiä rikosuria, mikä viittaa rikoskäyttäytymisen syvempään juurtumiseen. (Heiskanen, Aaltonen, Pitkänen, Suonpää & Martikainen 2024, 44–47.)

Artikkelin tutkimus perustuu kvantitatiiviseen analyysiin, jossa hyödynnetään rekisteriaineistoja. Tutkimuksessa tarkastellaan vakavista väkivaltarikoksista epäiltyjen vuosina 1986–1997 syntyneiden nuorten profiileja vertaamalla heitä kahteen vertailuryhmään: muihin väkivaltarikoksista epäiltyihin nuoriin sekä niihin nuoriin, joita ei ole epäilty väkivaltarikoksista. Rekisteriaineistot sisältävät tietoa muun muassa perhetaustasta, koulutuksesta, aiemmasta rikoskäyttäytymisestä ja sosioekonomisista olosuhteista nuorten ollessa 15–20-vuotiaita. Metodologia mahdollistaa kokonaisvaltaisen kuvan saamisen vakaviin väkivaltarikoksiin syyllistyneiden nuorten erityispiirteistä ja riskitekijöistä, joita voidaan hyödyntää tehokkaampien ehkäisevien toimien suunnittelussa. (ibid., 38–41.)

Tutkimus myötäilee muita aihetta tutkivia artikkeleita vahvistamalla samoja trendejä nuorison väkivaltaisuudesta. Vakava ja toistuva väkivaltarikollisuus kasautuu hyvin pienelle osalle väestöä, kun taas 96 prosenttia nuorista edellä esitetyn tutkimuksen kohderyhmässä ei osallistu yhteenkään väkivaltarikokseen. Useat väkivaltarikolliset eivät kuitenkaan päädy tekemään toistuvaa väkivaltaa, ja moni jääkin vain yhden kerran rikolliseksi. Vain pieni osa näistä syyllistyneistä siis ajautuu rikolliselle uralle, useimmiten syyllistyen myös eri rikosmuotoihin. Tutkimuksessa nostetaan esille myös havainto, että rikosaktiivisista nuorista noin 40 prosenttia tekee ensimmäisen rikoksensa jo 10–14-vuotiaana. Lisäksi tutkimus osoittaa poikien olevan jälleen yliedustettuina kaikissa väkivaltarikollisuuden tilastoissa, sekä ulkomaalaistaustaisten osuuden ylikorostuneisuuden. (ibid.; 42–46.) Nämä tulokset vahvistavat nuorison väkivaltaisuuden ja rikollisuuden ominaisuuksia sekä trendejä ja näin ollen myös eräitä yhteiskunnallisen huolen aiheita, vahvistaen ennaltaehkäisyä ja riskien kartoittamisen tärkeyttä.

Nuorisotutkimuksen seuralla on meneillään hanke (2023–2026), joka tarkastelee nuorten väkivaltarikollisuuden yhteisöolottuvuuksia. Tämä hanke muiden tutkimusten havaintojen mukaisesti myös tunnustaa tietoaukkojen olemassaolon, ja näin ollen hanke pyrkii omalla kontribuutiollaan paikkaamaan historiattomuutta, paikallisten näkökulmien niukkuutta sekä nuorten ryhmäsuhteiden laajempaa ymmärtämistä. Tutkimus yhdistää määrällisiä ja laadullisia menetelmiä hyödyntäen viranomaistietoja sekä nuorilta kerättyä tietoa. Näin tutkimus pyrkii tarjoamaan ajankohtaista tutkimustietoa, jota ei vielä riittävästi ole ollut saatavissa, ainakaan tarpeeksi kattavasti. (Nuorisotutkimusseura 2024.)

Hankkeen aikana tehdyssä kirjallisuuskatsauksessa on havaittu, että väkivallan taustalla vaikuttavat usein sosiaaliset suhteet ja yhteisön dynamiikka. Nuorten väkivalta ei ole vain yksilöllisten tekijöiden, kuten

persoonallisuuden tai kasvatuksen seurausta, vaan se liittyy vahvasti ryhmäpaineeseen, yhteisöllisiin normeihin ja sosiaaliseen ympäristöön. Yhteisöt, joissa vallitsee korkea sosiaalinen eristyneisyys, taloudellinen epätasa-arvo tai heikot sosiaaliset siteet, voivat edistää väkivaltaista käyttäytymistä. Myös ryhmäidentiteetillä on keskeinen rooli väkivallan ilmenemisessä. Väkiältä voi toimia keinona vahvistaa ryhmän sisäistä yhteenkuuluvuutta ja asemaa muiden ryhmien silmissä. Nuorten ryhmissä väkivaltaa käytetään myös maineen ja kunnioituksen saavuttamiseen. Sosiaalisen median vaikutus on lisännyt väkivallan näkyvyyttä ja normalisoinut sen osaksi eräitä alakulttuureja. (Fransberg ja Kivijärvi 2024, 12–16.)

Edellisten tutkimusten lisäksi keskusrikospoliisin laatima raportti tarkastelee nuorten väkivaltarikollisuuden määrää ja erityispiirteitä Suomessa poliisin tietoon tulleiden rikostilastojen perusteella vuosina 2011–2021. Keskiössä ovat väkivaltarikosten yleisyys, tekijöiden ja uhrien profiilit sekä rikosten kehityssuunnat. Tarkastelujaksolla on havaittavissa, että nuorten väkivaltarikollisuuden määrä on ollut ajoittain kasvussa, mutta kehitys ei ole ollut lineaarista. Erityisesti nuorten ryhmissä tapahtuva väkiältä ja nuorison välisten konfliktien lisääntyminen ovat nousseet esiin merkittävinä huolenaiheina. (Danielsson 2022, 4–5.)

Raportin mukaan nuorten väkivaltarikoksissa korostuvat tietyt myös muissa tutkimuksissa havaitut piirteet, kuten nuorten väkivaltarikollisuuden trendin olevan kasvusuuntaista, erityisesti alle 15-vuotiaiden epäiltyjen osalta. Rikokset liittyvät usein tilanteisiin, joissa on mukana päihteitä tai ryhmädynamiikkaa. Tekijöinä ja uhreina on usein saman ikäisiä nuoria, ja väkiältä tapahtuu tyypillisesti julkisilla paikoilla, kuten kaduilla tai puistoissa. Lisäksi artikkeli nostaa esiin sukupuolittuneisuuden: nuorten väkivaltarikosten tekijöistä valtaosa on poikia, mutta myös tyttöjen väkivaltarikollisuus on lisääntynyt joissakin määrin. (ibid., 18.)

Keskusrikospoliisin raportti nostaa esille myös korona-ajan mahdolliset vaikutukset. Raportin mukaan erityisesti vuosina 2020 ja 2021 kirjattiin poikkeuksellisen paljon vakavia väkivaltarikoksia ja henkirikosepäilyjä siitä huolimatta, että tiukimpien rajoitusten aikana rikokset hetkellisesti laskivat. Pandemia ei kuitenkaan poliisin tilastojen valossa yksinään selitä muuta lievempää väkivaltarikollisuutta, jonka kasvua raportin mukaan on havaittu jo vuodesta 2015 lähtien, kuten myös pandemian jälkeen. (ibid., 18, 20.) Vain vakavan väkivaltarikollisuuden ilmenemistä vuosina 2020–2021 voidaan luultavasti osittain selittää pandemian aiheuttamilla mielenterveysongelmilla ja levottomuuksilla.

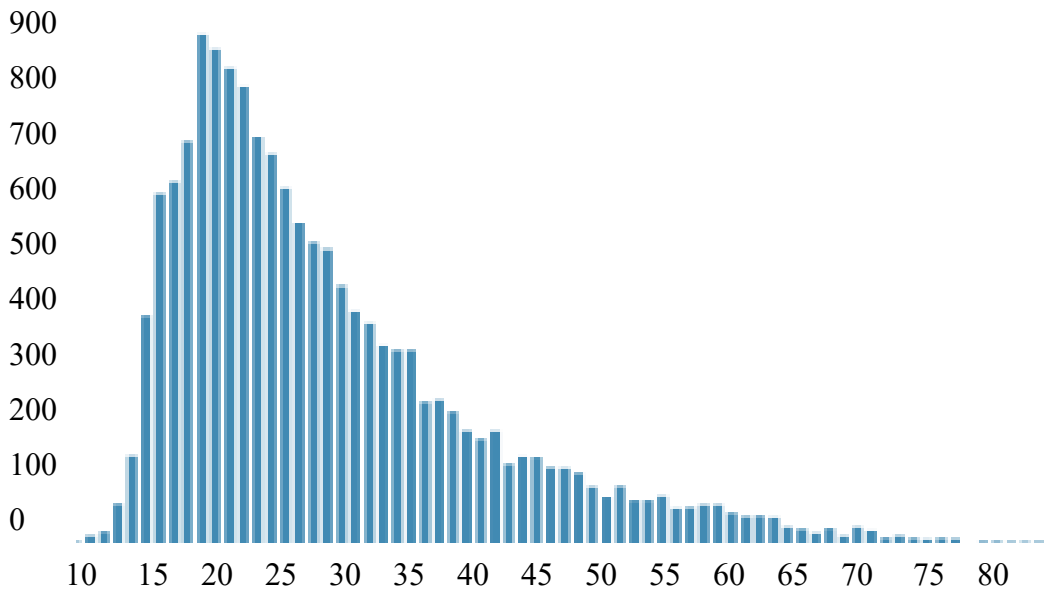
Artikkelissa korostetaan poliisin tilastojen rajoituksia nuorisorikollisuuden kokonaiskuvan hahmottamisessa, sillä piilorikollisuuden osuus jää huomattavaksi. Tiedon keruuta ja analyysiä tulisi kehittää, jotta voitaisiin saada kattavampi kuva nuorten väkivaltaan vaikuttavista tekijöistä ja ilmiön todellisesta laajuudesta. (ibid., 19–20.) Tämänhetkiset tutkimusmekanismit eivät sellaisinaan riitä selittämään ilmiötä täydellisesti.

2.4 Ruotsalaisen nuorisorikollisuuden tutkimuskatsaus

Tässä luvussa siirrytään tarkastelemaan ruotsalaista tutkimuskirjallisuutta. Ruotsin Rikoksia ennaltaehkäisevä neuvosto (Brottsförebyggande rådet, käytetään myöhemmin lyhennettä Brå) julkaisee säännöllisesti raportteja viimeisimmistä tutkimuksista ja trendeistä Ruotsissa, monipuolisesti eri näkökulmista ja eri rikostyypeistä tarkasteltuna. Myös nuorten rikollisuutta koskevaa tutkimusta löytyy melko kattavasti. Brå on hiljattain esimerkiksi tutkinut nuoria rikosverkostoissa.

Brå:n raportti (2023) käsittelee järjestäytyneitä, hierarkkisia rikollisverkostoja, eikä niinkään löyhemmiksi luokiteltuja *eurogang*-termin mukaisia nuorisojengejä, joissa jäsenet tekevät pikkurikoksia yhdessä (katso luku 3.3). Brå:n mukaan nuorten osuus järjestäytyneissä rikollisverkostoissa on kasvanut viime aikoina merkittävästi, ja rikollisverkostot houkuttelevat nuoria toimintaansa mukaan eri tavoin. Usein nuoria houkuttelevat rahallisilla palkkioilla tai antamalla lupauksia turvallisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Tyypillisesti nuoren mukaan toimintaan houkuttelee myös toinen nuori. Monet mukaan lähtevät nuoret ovat jo valmiiksi sosiaalisesti ja taloudellisesti haavoittuvassa asemassa – heillä saattaa olla vaikeuksia kotona ja koulussa tai he tulevat alueelta, jossa rikollisuus on yleistä. Tämä tekee heistä alttiita rikollisten rekrytoinnille, sillä verkostot voivat tarjota heille jotain, mitä he kokevat puuttuvan omasta arjestaan, kuten statusta, kuuluvuuden tunnetta tai taloudellista turvaa. (Brottsförebyggande rådet 2023; 6, 39.) Vaikka jokaisen syy lähteä mukaan on aina henkilökohtainen, on kuitenkin tutkimuksissa havaittu näiden tyypillisten piirteiden toistuvan.

Kuvio 2. Rikollisverkostoihin kuuluvien ikäjakauma.

Lähde: Ruotsin poliisi (2024). Lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige.

Kuviosta 2. havaitaan, että Ruotsissa rikollisverkostoissa aktiivisimpia ovat nuoret, ja 20–vuotiaat muodostavat ryhmänä korkeimman piikin. Ruotsin poliisin (2024) mukaan noin 14 000 henkilöä on aktiivisesti mukana rikollisissa verkostoissa, ja tämän lisäksi noin 48 000 arvioidaan jollakin lailla olevan kytköksissä ilmiöön. Lähes 90 prosenttia heistä on Ruotsin kansalaisia ja valtaosa miehiä, mutta toisen sukupolven maahanmuuttajatausta ei kuitenkaan selviä näistä tilastoista. Poliisi on arvioinut, että alle 18–vuotiaita aktiivisesti mukana on noin 1700 henkilöä, joka tarkoittaa noin joka kahdeksatta henkilöä rikollisverkostoissa. Lisäksi verkostoissa on sanottu olevan 240 alle 15–vuotiasta aktiivista jäsentä. Tämän kaltainen kehitys huolestuttaa viranomaisia, ja on pakottanut luomaan uudenlaisia toimenpiteitä. (Polisen 2024, 6, 9–14)

Nuoret ovat usein mukana rikollisverkostoissa suorittamassa pienimuotoisempia tehtäviä, kuten huumeiden kuljettamista ja myyntiä. Nuoret voivat myös toimia tiedustelijoina tai kuriireina, joille annetaan tehtäväksi välittää tietoja, tai kuljettaa esimerkiksi rahaa ja tavaroita. (Brottsförebyggande rådet 2023, 46–48.) Pitkän uran rikolliset voivat olla viranomaisten tarkkailun alla, jolloin he tarvitsevat nuoria, tuntemattomia kasvoja suorittamaan tarvitsemiaan tehtäviä - tai pyrkivät minimoimaan omia riskejään hyödyntämällä nuoria. Tämä uusi rikollisuuden muoto palveluna on myös vakiintunut omaksi termiksi, *crime as a service* (Europol 2024). Brån mukaan rikollisverkostot käyttävät hyväkseen nuorten

kokemattomuutta ja halukkuutta todistaa asemansa rikollisryhmittymän sisällä, mikä voi ajaa heidät ottamaan vastaan entistä riskialttiimpia tehtäviä (Brottsförebyggande rådet 2023, 56–58). Täten nuorten voi olla myöhemmin vaikea päästä pois verkostoista.

Ruotsi erottuu negatiivisella tavalla muista Pohjoismaista nuorisorikollisuuden ja muun rikollisuuden mittareilla. Valtio esimerkiksi näkyy ikävällä tavalla ampuma-aserikosten ja ampumisten tilastoissa – kun muissa valtioissa henkirikokset vähenevät, Ruotsissa kehitys on päinvastainen: Ruotsissa kuolee enemmän ihmisiä ampuma-aseväkivallan seurauksena kuin missään muussa Euroopan maissa (Brottsförebyggande rådet 2024b, 12). Nuorten osallisuus rikollisverkostoissa on luonnollisesti lisännyt nuorten väkivaltaisuutta, erityisesti ampuma-aseisiin liittyviä vakavia rikoksia. Varsinkin Ruotsissa nuoret saavat nykyään helposti käsiinsä ampuma-aseita: The Guardian (2023) on raportoinut, että 15–17-vuotiaiden osuus vakavista rikoksista, kuten murhan yrityksestä, syytettynä on korkeimmillaan vuodesta 2019 lähtien. Konfliktit eri rikollisryhmien välillä ovat yleistyneet, ja väkivaltaiset yhteenotot voivat johtaa vakaviin seurauksiin, kuten kuolemantapauksiin tai vakaviin vammoihin (Brottsförebyggande rådet 2023, 76). Rikollisuus ja väkivalta muiden kuin rikosryhmien välillä, esimerkiksi sivullisiin kohdistuen, on kuitenkin harvinaisempia. Nuorisorikollisuus on siis muotoutunut hyvin omalaatuiseksi ilmiöksi Ruotsissa viime vuosien aikana, mikä on herättänyt huolta rajanaapureissa.

Vaikka ampuma-aserikollisuus on kasvanut nuorten keskuudessa, alaikäiset nuoret eivät ole yleisempiä epäiltyjä tai syyllisiä ampuma-aserikosten kohdalla. Muu tutkimus osoittaa, että vakavammat rikokset ovat tyypillisemmin hieman varttuneempien aikuisten tekemiä, esimerkiksi ampuma-aseisiin liittyvissä rikoksissa tyypillisin ikäryhmä on 20–29-vuotiaat (Brottsförebyggande rådet 2024b, 49). Joka tapauksessa väkivaltarikollisuus ja aserikollisuus on Ruotsissa tyypillisempää alle 29-vuotiaiden joukossa kuin vanhempien ikäryhmien kohdalla, mikä ei nuorten kannalta välttämättä enteile hyvää. Lukuja ja kehityskulkuja tarkastellaan syvemmin luvussa 6.1.

Brå (2023) painottaa, että nuorten liittymistä rikollisverkostoihin tulisi estää ennaltaehkäisevillä toimilla ja tarjoamalla tukitoimia. Keskeisenä huomiona on tarjota nuorille vaihtoehtoja rikolliselle toiminnalle, kuten koulutusmahdollisuuksia, työtä ja harrastuksia. On tärkeää myös puuttua varhaisessa vaiheessa perheiden ja alueiden ongelmiin, jotka altistavat nuoria rikollisuudelle. Yhteistyö koulujen, sosiaalipalveluiden ja poliisin välillä on olennainen osa ennaltaehkäisyä. (Bråttförebyggande rådet

2023, 93–94.) Yhteistyöllä voidaan luoda tukiverkostoja, jotka auttavat nuoria löytämään muita vaihtoehtoja ja pysymään poissa rikollisista piireistä.

Brå on tutkinut myös kouluissa ilmenevää väkivaltaa Ruotsissa. Brå:n tutkimuksessa aikavälillä 2010–2022 nuorten välisten fyysisten väkivaltatapausten on todettu lisääntyneen myös kouluympäristöissä. Väkivallan määrä ja luonne ovat muuttaneet muotoaan raaemmaksi sekä välineelliseksi – tekotapojen ja intensiteetin kuvataan siis olevan aiempaa vakavampia. Tutkimuksessa kuitenkin huomautetaan, että erot koulujen välillä ovat hyvinkin merkittäviä. (Brottsförebyggande rådet 2024a, 8–9.) Koulussa esiintyvistä väkivallasta ei siis niinkään voi puhua yhtenäisenä ilmiönä.

Emma Villmanin ja Markus Kaakisen laatima oikeusministeriön selvitys (2024) perustuu kattavaan kirjallisuuskatsaukseen, jossa tarkasteltiin viimeisten kahden vuosikymmenen aikana Ruotsissa ja Tanskassa toteutettuja toimenpiteitä nuorten jengirikollisuuden ehkäisemiseksi sekä rikoskierteestä irrottautumisen tukemiseksi. Tutkimuksessa toimenpiteet jaoteltiin eri kategorioihin: moniammatilliset ehkäisevät työmuodot kuten sosiaalitoimi ja interventiot, poliisin toimenpiteet ja strategiat, erilaiset exit-ohjelmat jengirikollisuudesta irtautumiseksi, kuntoutus ja terapia sekä rikousseuraamukselliset toimenpiteet. Tutkimuksen tarkoituksena on arvioida, millaisia toimia myös Suomessa voitaisiin käyttöönottaa ennaltaehkäisemään nuorten rikollisuutta ja jengiväkivallan uhkaa. Selvityksen johtopäätöksenä todetaan, että arviointitutkimusten perusteella ei voitu yksiselitteisesti osoittaa mitään tiettyä toimenpidettä tai toimenpidekokonaisuutta, joka olisi tutkimusnäytön perusteella varmasti toimiva Suomessa, vaan Suomessa kannattaa keskittyä suomalaisen järjestelmän ja lainsäädännön vahvuuksiin. Tarkastellut arviot ja toimenpiteet tarjoavat kuitenkin myönteisiä vaikutteita, joita voisi hyödyntää eri astein myös Suomessa, esimerkiksi restoratiivisen oikeuden elementtien laajempaa hyödyntämistä. (Villman ja Kaakinen 2024; 7, 11, 21.) Vaikka ruotsalaisia malleja ei kopioisi identtisesti, olemassa olevaa järjestelmää voi kuitenkin jatkuvasti kehittämään vastaamaan ajalle ominaisia tarpeita.

Edellä käsitellyt eurooppalaiset, pohjoismaiset sekä kansalliset tutkimukset tarjoavat monipuolisen kuvan nuorisirikollisuuden ilmiöistä ja trendeistä. Vaikka tutkimukset painottuvat eri näkökulmiin ja aineistoihin, niiden perusteella voidaan tunnistaa keskeisiä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä, jotka vaikuttavat rikollisuuden esiintymiseen. Seuraavassa luvussa syvennyttään rikollisuuden käsitteellisiin ja sosiologisiin näkökulmiin.

3 Rikollisuus ja väkivalta – käsitteet ja ilmiöt

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet, jotka määrittelevät nuorisorikollisuuden ilmiön tarkastelun rajat ja avaavat aineiston analyysimahdollisuuksia. Käsitteistö toimii myös sillanrakentajana aikaisemman tutkimuksen ja tämän tutkimuksen teoreettisen lähestymistavan välillä.

Luvussa tarkastellaan väkivallan eri muotoja, kuten yksilötasoista ja kollektiivista väkivaltaa, sekä nuorisorikollisuuden moniulotteista luonnetta. Lisäksi tarkastellaan rikollisuutta sosiologisesta näkökulmasta, jossa korostuvat yhteiskunnalliset rakenteet, normit ja sosiaalisen kontrollin mekanismit. Näin muodostetaan kokonaisvaltainen viitekehys, joka tukee myöhempää empiiristä analyysia ja ilmiön syvällisempää ymmärtämistä.

3.1 Väkivalta

Väkivalta on aina ollut keskeinen osa uskontoja, yhteisöjä, taloutta ja politiikkaa. Miller (2020) viittaa Hegelin (1770–1831) lausahdukseen historiasta kollektiivisen kärsimyksen “teurastuspenkinä” ja väkivaltaan osana valtioiden muodostumisen prosessia. Tällä viitataan väkivallan luonteeseen universaalina ja ajattomana ongelmana, joka on keskeisesti läsnä kaikkialla yhteiskunnassa. Perinteisesti väkivaltaa ajatellaan tapahtumana tai toimintana, joka on aisteilla välittömästi havaittavissa. (Miller 2020, 5.)

Väkivalta tyypillisesti ymmärretään laajana kattokäsitteenä, joka sisältää monenlaisia ilmenemismuotoja. Väkivalta käsitteenä korostaa tarkoituksellisuutta, valtasuhteita, luonnetta sekä laiminlyöntejä ja väärinkäytöksiä. Miller (2020) laajentaa määritelmää monella tasolla. Väkivalta on erilaista valtioiden välisenä, kollektiivisena tai ihmisten välisenä. Se voi olla suunniteltua tai intohimon aikaansaamaa, rationaalista tai täysin epäloogista. Se voi olla kuolemaan pyrkivää tai siihen johtavaa. Väkivalta voi olla laillista tai laitonta, näkyvää tai näkymätöntä. (Miller 2020, 6.)

Eri yhteyksissä viitataan usein Maailman terveysjärjestön WHO:n (2002) laatimaan, selkeästi konkreettiseen väkivallan käsitteeseen. Väkivalta nähdään tarkoituksellisena fyysisen voiman tai vallan käyttönä – joko uhattuna tai toteutuneena – itseä, toista ihmistä, ryhmää tai yhteisöä vastaan, mikä johtaa

tai todennäköisesti johtaa vammautumiseen, kuolemaan, psykologiseen haittaan, kehityksen vääristymiseen tai riistoon. (World Health Organization 2002, 5.) Tämä määritelmä tuo esiin väkivallan laajat ulottuvuudet ja sen moninaiset seuraukset.

WHO:n luokittelun mukaan väkivalta jaetaan kolmeen päätyyppiin. Itseensä kohdistuva väkivalta itsetuhoisen käyttäytymisen ja itsensä vahingoittamisen. Ihmisten välinen väkivalta jaotellaan usein ennestään tuttujen ja tuntemattomien välisiin väkivallan muotoihin. Kolmas tyyppi, kollektiivinen väkivalta, viittaa sosiaaliseen, poliittiseen tai taloudelliseen väkivaltaan, joka syntyy laajemmista yhteiskunnallisista tekijöistä, kuten viharikoksista, terrorismista, sodasta tai taloudellisesta riistosta. Väkivalta voi ilmetä fyysisenä, seksuaalisena tai psykologisena haittana, ja siihen voi sisältyä myös laiminlyöntiä ja riistoa. (World Health Organization 2002, 5–6.)

Väkivallan käsite voidaan ymmärtää eri tavoin. Ball-Rokeachin (1972) mukaan arkikielessä väkivalta yhdistetään usein laittomuuteen tai epätoivottuun toimintaan, kuten jengitappeluihin, kun taas esimerkiksi sotilaiden taistelutoimintaa voidaan kehystää urheana ja moraalisesti oikeutettuna. Tämä heijastaa väkivallan yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti rakentunutta käsitystä, jossa moraaliset ja kollektiiviset arvot vaikuttavat siihen, miten väkivalta määritellään ja tulkitaan. (Ball-Rokeach 1972, 101.) Tässä tutkimuksessa väkivalta kuitenkin ymmärretään Millerin nominalistisen käsityksen mukaisesti. Miller käsittää väkivallan merkitsevän sitä fyysistä haittaa, joka tehdään toiselle. Hän kuitenkin lisää, että väkivallan käsitys muuttuu ajassa ja paikassa, saaden eri merkityksiä sosiaalisten liikkeiden, lakien ja geopolitiikan luomien olosuhteiden ja diskurssien myötä. (Miller 2020, 7.) Tässä tutkimuksessa termin soveltamiseen ei liittynyt haasteita, sillä väkivaltaa analysoidaan siitä kontekstista käsin, jossa tutkimusta tehdään.

Nuorisoväkivallan tutkimuksessa väkivallan käsite saa erityistä painoarvoa, koska nuorten tekemät teot ja niiden tulkinta ovat usein alttiita moraalisille, kulttuurisille ja institutionaalisille arvioille. Esimerkiksi sama teko – kuten nyrkinisku toista nuorta kohtaan – voidaan nähdä rangaistavana väkivaltana, leikinomaisena yhteenotona tai jopa itsepuolustuksena, riippuen kontekstista, tekijän iästä, sukupuolesta ja ympäröivistä normeista. Edellä esitetyt Ball-Rokeachin (1972) ja Millerin (2020) näkökulmat auttavat ymmärtämään, että väkivalta ei ole yksiselitteinen tai neutraali ilmiö, vaan sen määrittelyyn vaikuttavat aikakauden moraalikäsitteet, sosiaaliset odotukset ja vallalla olevat diskurssit, esimerkiksi julkinen huoli nuorisorikollisuudesta tai jengiytymisestä.

Tässä tutkimuksessa nuorisoväkivaltaa tarkastellaan ensisijaisesti fyysisenä hättänä toista kohtaan, kuten Miller (2020) ehdottaa, mutta tunnistaen samalla, että nuorten väkivallalla voi olla eri merkityksiä eri konteksteissa. Esimerkiksi kouluympäristössä tapahtuva väkivalta voi olla yhtä aikaa sosiaalista vallankäyttöä, ryhmän sisäistä roolien rakentamista sekä yhteiskunnallisesti paheksuttavaa toimintaa. Tämän vuoksi tutkimuksessa painotetaan myös sosiologista ja tilannesidonnaista lähestymistapaa väkivallan ilmenemismuotoihin.

3.2 Kollektiivinen väkivalta

Kollektiivinen väkivalta on monimuotoinen ja yhteiskunnallisesti merkittävä ilmiö, jota voidaan tarkastella eri lähestymistavoilla. James Shortin ja Marvin Wolfgangin (1972) mukaan kollektiivinen väkivalta voidaan määritellä sosiaalisesti väkivallaksi, jossa kohteena on yksilö nimenomaan siksi, että hän kuuluu tiettyyn sosiaaliseen kategoriaan. Kollektiivinen väkivalta eroaa yksilötasoisesta väkivallasta, koska sen taustalla vaikuttavat laajemmat sosiaaliset rakenteet. (Short ja Wolfgang 1972, 38–39.)

Charles Tilly (2003) tarkastelee kollektiivista väkivaltaa episodimaisena sosiaalisena interaktiona, jossa on kolme keskeistä elementtiä: 1) se tuottaa fyysikaalista vahinkoa kohteelle, 2) siihen liittyy vähintään kaksi tekijää ja 3) toiminta sisältää jonkinasteista suunnitelmallisuutta. Tämä tarkoittaa, että kollektiivinen väkivalta ei ole satunnaista tai hallitsematonta, vaan se noudattaa tiettyjä sosiaalisen interaktion malleja, jotka vaikuttavat sen muotoutumiseen. (Tilly 2003; 3, 7.)

Kollektiivisen väkivallan käsite ulottuu tarkkaan organisoiduista väkivallan muodoista, kuten sodista, satunnaisiin ja impulsiivisiin joukkotilanteisiin. Kollektiivista väkivaltaa usein analysoidaan väkivaltaa harjoittavien koordinoitua tai tuhojen pitkäjänteisyyden perusteella. (Tilly 2003, 15.) Nuorisorikollisuus ilmiönä onkin tyypillisesti hyvin hajanaista ja opportunistista – se voi kuitenkin olla yksilölle tai pienelle ryhmälle tuhoisaa. Harvemmin nuorten toiminta kuitenkaan on koordinoitua, kuten aiemmin käsitellyssä tutkimuksessa on tullut ilmi (katso esim. Vauhkonen 2023, 174). Tilly huomauttaa, että kollektiivisen väkivallan käsite on laaja ja pitää sisällään nyansseja (Tilly 2003, 222), ja juuri eräänlaista nuorten kahakointia ja ryhmädynamiikkaa voi tutkia tämän laajemman käsitteen kautta.

Kollektiivinen väkivalta ilmenee usein aalloittain, mikä selittyy sekä ideologisilla tekijöillä että inhimillisillä toimintamalleilla. Esimerkiksi nuorten miesten taipumus osallistua kollektiiviseen väkivaltaan kasvaa erinäisten impulssien myötä. (Tilly 2003, 225.) Myös keskusrikospoliisin raportti vahvistaa väkivaltaisuuden glorifioinnin ja nuorisokulttuurin nostattavan tällaisia impulsseja tekemään väkivaltarikoksia, myös ryhmänä (Danielsson 2022, 18). Kollektiivisen väkivallan ilmentymismuotojen ymmärtäminen auttaa arvioimaan, kuinka yhteiskunnalliset olosuhteet vaikuttavat sen syntyyn ja millaisin keinoin sen aiheuttamaa tuhoa voidaan minimoida. (Tilly 2003, 238.) Tässä kontekstissa voidaankin analysoida yhteiskunnallisia olosuhteita väkivaltaiselle käytökselle, ja miten sitä voidaan hillitä.

Nuorisoriikollisuutta tarkasteltaessa kollektiivisen väkivallan käsite tarjoaa arvokkaan analyysikehikon. Nuorisoryhmät ja jengit muodostavat tyypillisesti väkivaltaisia kollektiiveja, joiden toiminnassa ilmenee episodimaisuutta, opportunistia ja ryhmäkoheesion vahvistamista väkivallan keinoin (Tilly 2003, 15). Kollektiivinen väkivalta myös mahdollistaa nuorille keinon rakentaa sosiaalista identiteettiä ja saavuttaa statusta ryhmän sisällä (Ball-Rokeach 1972, 111). Tämä voi vahvistaa rikosmyönteistä asennetta sekä väkivaltaisen käyttäytymisen ihailua.

Nuorisoriikollisuuden ja kollektiivisen väkivallan suhdetta voidaan tarkastella myös hallinnon ja yhteiskunnallisten rakenteiden näkökulmasta. Alueilla, joilla institutionaalinen hallinta on heikkoa, nuorten keskinäinen väkivalta on yleisempää, koska viranomaisilla on vähemmän keinoja puuttua rikolliseen käyttäytymiseen. Toisaalta demokraattisissa yhteiskunnissa nuorisoriikollisuus ilmenee usein satunnaisina väkivallan purkauksina, joihin voidaan puuttua tehokkaammin. (Tilly 2003; 26, 224.) Tillyn havainto vahvistaa nuorisoriikollisuuden ja väkivaltaisuuden luonnetta impulsiivisena, yleensä suunnittelemattomana sekä ryhmädynamiikkaa heijastavana. Tähän liittyen alueellinen segregatio voi osaltaan lisätä kollektiivisen väkivallan riskiä, sillä eriytyneillä alueilla nuoret saattavat kokea ulkopuolisuutta, epäluottamusta viranomaisiin ja hakea yhteenkuuluvuutta omista vertaisryhmistään, mikä voi altistaa vastakkainasettelulle ja siten myös väkivallalle.

Kollektiivisen väkivallan analysointi nuorisoriikollisuuden yhteydessä auttaa ymmärtämään ryhmädynamiikkaa, väkivallan aaltoilua ja nuorten miesten erityistä alttiutta osallistua kollektiiviseen väkivaltaan, mikä on keskeistä tehokkaiden ennaltaehkäisevien toimenpiteiden suunnittelussa (Tilly 2003, 225). Lisäksi se tarjoaa viitekehyksen tulkita nuorisoriikollisuuden tuoreimpia trendejä.

3.3 Nuorisirikollisuus ja katujengityminen eurogang-ilmionä

Jengityminen ilmiönä sisältää erilaisia katto- ja alakäsitteitä, joiden määritelmät eivät ole täysin yksimielisesti ja selvästi rajattavissa. Jengi-termiä käytetään kattokäsitteenä, joka tyypillisesti jaotellaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen, jengirikollisuuteen, katujengeihin sekä nuorisirikollisuuteen ja pienissä kaveriporukoissa harjoitettuun rikolliseen toimintaan. (Määttänen 2024, 2.) Koska määritelmät eivät ole selkeästi rajattuja ja tutkittava ilmiö voi sopia useammankin käsitteen alle tarkasteltavaksi, täytyy tutkimuksessa eritellä, mitä kullakin käsitteellä tarkoitetaan. Arkikielessä nämä termit menevät tyypillisesti sekaisin, ja näin voivat luoda ihmisille vahvoja, tunteita herättäviä mielikuvia ja mahdollisia uhkakuvia ilmiön laajuudesta (Määttänen 2024, 13).

Nuorisirikollisuus viittaa kaikkiin alle 21-vuotiaiden nuorten tekemiin rikoksiin, jotka heijastavat tekijöiden sosiaalista ympäristöä, kehitysvaihetta ja tyypillisiä käyttäytymismalleja (Törölä ja Raeste 2023, 25). Tyypillisimmät nuorten tekemät rikokset tapahtuvat julkisilla paikoilla ja liittyvät omaisuusrikoksiin, kuten varkauksiin ja omaisuuden tuhoamiseen, tai sosiaalisiin konflikteihin, kuten uhkailuun ja kiusaamiseen (Sisäministeriö 2023). Nuoret syyllistyvät joissakin määrin myös huumausainerikoksiin (Kaakinen ja Näsi 2021, 1). Nuorten rikokset ovat harvoin suunnitelmallisia, kuten talousrikoksia, ja ne eroavat aikuisten rikoksista monilta osin, esimerkiksi teon tapojen tai paikkojen osalta (Törölä ja Raeste 2023, 25).

Nuorten rikollisuuden nähdään olevan impulsiivista ja suunnittelematonta toimintaa, joka tyypillisesti kasautuu tietyille, pienelle rikosaktiiviselle ryhmälle (Forss 2023, 9). Rikollisuus tyypillisesti kestää vain nuoruusajan, ja kaikissa rikoslajien tilastoissa näkyy laskua 20 ikävuoden ylittyessä (Heiskanen et al. 2024, 44). Nuorisirikollisuus liittyy usein elämäntilanteisiin, joissa impulsiivisuus, ryhmäpaine ja vähäiset riskianalyysitaidot korostuvat, mikä tekee siitä ilmiön, joka vaatii erityistä sosiaalista ja oikeudellista huomiota.

Katujengit voidaan määritellä ryhmäksi, joka koostuu useista henkilöistä ja harjoittaa pysyväluonteisesti ja toistuvasti rikollista toimintaa. Ryhmällä on usein nimi, identiteetti ja yhteys tiettyyn alueeseen tai kaupunginosaan, mikä vahvistaa niiden identiteettiä ja näkyvyyttä. Tyypillisesti katujengien jäsenet ovat parikymppisiä nuoria aikuisia, mutta mukana voi olla myös alaikäisiä. Tämä hämärtää rajoja katujengirikollisuuden ja nuorisirikollisuuden välillä. Katujengien rikollisuus keskittyy yleensä huumausaine- ja väkivaltarikoksiin. Ryhmät pyrkivät aktiivisesti rakentamaan mainettaan, mikä näkyy

esimerkiksi sosiaalisen median käytössä ja populaarikulttuurissa. Toiminta on pitkälti verkostomaista, ja vaikka jengit ovat rakenteeltaan vähemmän hierarkkisia kuin järjestäytynyt rikollisuus, ne muodostavat silti pysyviä ryhmiä, joiden toiminnalla on merkittäviä vaikutuksia yleiseen turvallisuuteen ja järjestykseen. (Poliisi 2023.)

Suomessa katujengit keskittyvät erityisesti pääkaupunkiseudulle, ympäryskuntiin ja Turkuun. Ne ovat tyypillisesti rakenteeltaan löyhempiä ja muistuttavat nuorista koostuvia rikollisryhmiä, joista voidaan käyttää myös termiä *eurogang*. *Eurogang*-verkoston määritelmän mukaan katujengit eivät siis täytä järjestäytyneen rikollisuuden tiukkoja kriteerejä, mutta niiden toiminta voi olla vakavaa ja yhteiskunnallisesti merkittävää (Matsuda, Esbensen & Carson 2012, 19). Vastaavasti Ruotsissa katujengit ovat levittäytyneet ympäri maata, laajimmin Malmöön, Tukholmaan, Göteborg ja Lundiin (Numbeo 2025), ja näiden toiminta on kehittynyt pidemmälle kohti järjestäytyntä rikollisuutta ympäri maata, mikä näkyy toiminnan vakavuudessa ja hierarkian selkeydessä (Määttänen 2024, 4). Poliisi on erityisen huolissaan siitä, että katujengit voivat kehittyä järjestäytyneeksi rikollisuudeksi, jos nuoria rikollisia rekrytoidaan ja sitoutetaan pidempiaikaiseen rikolliseen toimintaan (Poliisi 2023). Tämä huoli on voimistunut Ruotsin rikollisuustrendien myötä.

3.4 Näkemyksiä jengi- ja nuorisorikollisuudesta

James Densleyn (2013) kehittämä käsite lineaarisesta jatkumosta toimii työkaluna jengirikollisuuden ilmiön hahmottamisessa. Jatkumossa jengirikollisuus nähdään prosessina, joka voi alkaa harmittomalta vaikuttavana pikkurikollisuutena, mutta kehittyy vaiheittain kohti järjestäytyntä rikollisuutta. Kehityksen alkuvaiheessa ryhmä koostuu usein kaveriporukasta, joka keskittyy ajanviettoon ja opportunistiseen rikollisuuteen, kuten ilkivaltaan tai nuorison välisiin tappeluihin. Toisessa vaiheessa rikollisuus alkaa normalisoitua ja muodostaa osan ryhmän identiteettiä, kun rikollinen toiminta alkaa ilmentää tietynlaista elämäntyyliä. Kolmannessa vaiheessa rikollisella toiminnalla on jo selkeät taloudelliset intressit, kuten alueellinen huumekauppa, ja toiminta muistuttaa yritystoimintaa. Neljännessä, hallintovaiheeksi kutsutussa vaiheessa, jengi pyrkii kontrolloimaan tietyn alueen ihmisten elämää laajemmin ja saavuttamaan vaikutusvaltaa myös yhteisössä tai jopa yhteiskunnallisella tasolla. Tässä vaiheessa väkivalta, erityisesti ampuma-aseväkivalta, on keskeinen mekanismi tavoitteiden saavuttamisessa. Jokainen ryhmä ei kuitenkaan saavuta kehityksen jokaista vaihetta, vaan kehitys voi

pysähtyä jo aikaisessa vaiheessa. Jatkumoa ei pyritä käyttämään yksittäisten ryhmien määrittelyyn, vaan yleisesti jengirikollisuuden ilmiön ja sen vakavuusasteiden hahmottamiseen. (Densley 2013, 43–53.)

Robert Agnew (1992) on kehittänyt rikollisuusteoriaa yksilön kokemusten ja tunne-elämän suuntaan. Agnew esittää, että rikollisuuden taustalla ei ole ainoastaan taloudellisten tavoitteiden saavuttamisen esteet, vaan laajemmin erilaiset kielteiset kokemukset, jotka aiheuttavat psyykkistä painetta. Näitä voivat olla esimerkiksi tärkeiden ihmissuhteiden menettäminen, jatkuva epäoikeudenmukaisuuden kokeminen, tai altistuminen kiusaamiselle tai väkivallalle. Paine synnyttää yksilössä negatiivisia tunteita, kuten vihaa, turhautumista ja epätoivoa, jotka voivat johtaa väkivaltaiseen tai rikolliseen käyttäytymiseen etenkin silloin, kun nuorella ei ole käytettävissään toimivia selviytymiskeinoja tai sosiaalista tukea. Agnew korostaa, että rikollisuus voi toimia tunteiden sääntelyn tai kontrollin välineenä ja että nuoret ovat erityisen alttiita paineiden vaikutuksille, koska heidän mahdollisuutensa vaikuttaa elämäntilanteeseensa tai purkaa kuormitustaan rakentavalla tavalla ovat usein rajallisia. (Agnew 1992; 59–61, 67–70.) Tätä kautta teoria tarjoaa välineen ymmärtää esimerkiksi nuorisoväkivaltaa tai jengiytymistä eräänlaisina vastauksina kuormittavaan sosiaaliseen ympäristöön.

Rikollisen käyttäytymisen ymmärtämiseksi on tärkeää huomioida myös käyttäytymisen sosiaalinen ulottuvuus. Ronald L. Akersin (1990) mukaan rationaalisen valinnan ja pelotevaikutuksen teorit jäävät kriminologiassa usein yksipuolisiksi, koska ne eivät ota huomioon sitä, että rikollinen käyttäytyminen on usein opittua. Akers yhdistää sosiaalisen oppimisen teorian näkökulmat rationaaliseen valintaan ja ehdottaa, että rikolliset teot tehdään osana opittua käyttäytymismallia, jossa ryhmän normit, mallit ja vahvistaminen vaikuttavat yksilön päätöksiin. Esimerkiksi nuorten parissa rikollinen toiminta voi normalisoitua osaksi kaveripiirin toimintaa ja identiteettiä, ja rikokset voivat saada sosiaalista hyväksyntää tai palkkioita ryhmässä. (Akers 1990; 655–661, 675.) Tämä näkökulma korostaa ympäristön, ryhmädynamiikan ja vuorovaikutuksen merkitystä rikollisuuden synnyssä. Sosiaalisen oppimisen teoria täydentää näin ymmärrystä nuorisorikollisuudesta ja tarjoaa perusteluja siihen, miksi ennaltaehkäisevä työ ja rehabilitaatio ovat tärkeitä työkaluja nuorisorikollisuuden vähentämisessä.

Tämän luvun tarkoituksena on ollut syventyä ymmärtämään rikollisuuden monisyisiä mekanismeja ja tarjota tutkimukselle työkaluja analysoida nuorisorikollisuuden taustalla vaikuttavia yhteiskunnallisia ja rakenteellisia tekijöitä. Tämä luku on valmistanut lukijan seuraavaan teoriaosioon, jossa Robert. K Mertonin sosiaalisten paineiden teoriaa sovelletaan nuorisorikollisuuden syiden analysointiin.

4 Teorettinen viitekehys: teoria sosiaalisista paineista poikkeavan käytöksen selittäjänä

Robert K. Merton (1910–2003) on tullut sosiologisella tutkimuskentällä kuuluisaksi keskitason teorioista, *middle-range theories*, joiksi hän itse nimittää tutkimuksiaan. Merton vastusti ajatusta yleistävistä, kaiken yläpuolella olevista metateorioista. Erityisesti sosiaalisia rakenteita kuvastavat metateoriat ovat Mertonin näkökulmasta liian etäisiä todellisuudesta. (Lee 2021, 515.) Merton sen sijaan korostaa sosiaalisten rakenteiden teorioiden kehittymistä “ylimmäksi käsitteelliseksi rakennelmaksi”, *conceptual master scheme*, kun empiirisiä sosiaalisen käyttäytymisen havaintoja saadaan riittävässä määrin, jolloin voidaan läheisesti kuvata yhteisöjen todellisuuksia (Dillon 2014, 175). Ylin käsitteellinen rakennelma on siis alhaalta ylöspäin rakennettu, ilmiön toistuvuuksista ja lainalaisuuksista kehitetty teoria. Tutkimukseni käsitteleekin juuri empiirisiä havaintoja sosiaalisesta käyttäytymisestä, jolloin tämänkaltaisen teorettinen lähestymistapa on mielekäs.

Hyödynnän tässä tutkimuksessa Mertonin (1967) keskeistä teoriaa paineista, eli sosiologista lähtökohdista olevaa teoriaa sosiaalisista paineista poikkeuksellisen käyttäytymisen selittäjänä. Teoria ensi sijassa korostaa yhteiskunnallisten rakenteiden vaikutusta yksilön toimintaan. Rakenteiden luomat olosuhteet tuottavat sekä yleisesti hyväksytyjä yhteiskunnan normeja, arvoja ja tavoitteita myötäilevää käyttäytymistä, että niistä poikkeavaa ja jopa rikollista käytöstä. (Dillon 2014, 177.) Tässä tutkimuksessa huomio kiinnittyy vahvasti poikkeavan käytöksen selittämiseen, jota luokitellaan teorian keskiössä olevan typologian avulla.

4.1 Robert Merton ja teoria sosiaalisista paineista

Robert Mertonin funktionaalinen lähestymistapa tarjoaa merkittävän näkökulman sosiaalisten rakenteiden vaikutukseen yksilöiden käyttäytymisessä. Hän haastaa aikansa individualistiset teoriat, joissa poikkeavaa käyttäytymistä selitetään usein yksilön persoonallisuuden patologioilla tai satunnaisilla tekijöillä. Sen sijaan Merton määrittää, miten yhteiskunnalliset ja kulttuuriset rakenteet synnyttävät paineita, jotka voivat aiheuttaa poikkeavaa ja hyväksymätöntä käyttäytymistä sosiaalisissa rakenteissa. Mertonin teoriansa ytimessä on ajatus siitä, että sosiaalinen poikkeama ei ole yksilöllisen

poikkeavuuden seuraus, vaan rakenteellisesti tuotettu ilmiö. (Merton 1967, 121–122.) Näkökulma myös mahdollistaa toistuvien yksittäistapausten havaitsemista, ja näin ollen yleistävien johtopäätösten tekemistä.

Mertonin lähtökohtana on tarkastella sosiaalisia rakenteita aktiivisina toimijoina, jotka eivät pelkästään rajoita tai määritä yksilön toimintaa, vaan myös tuottavat ennakoimattomia motivaatioita ja käyttäytymisen muotoja. Hänen keskeinen tavoitteensa on selittää, miksi jotkut yksilöt ja ryhmät käyttäytyvät vastoin yhteiskunnallisia normeja. Hän esittää, että poikkeavaa käyttäytymistä voidaan sosiologisesti ymmärtää seurauksena kulttuurisesti määriteltyjen tavoitteiden ja institutionaalisten keinojen välisestä ristiriidasta. Tästä juontuu Mertonin hypoteesi poikkeavan käytöksen tulkitsemisesta ikään kuin oireena kulttuurisesti määriteltyjen tavoitteiden erkaantumisesta niistä hyväksytyistä keinoista, joilla näitä tavoitteita voi institutionaalisten rakenteiden rajoitteissa saavuttaa. (Ibid., 121, 132–134.)

Mertonin teoriassa keskeinen rooli on kulttuuristen tavoitteiden ja institutionaalisten keinojen välisellä dynamiikalla. Kulttuuriset tavoitteet määrittelevät, mitä pidetään yhteiskunnassa tavoiteltavana ja arvokkaana – legitiimeinä asioina, joita kaikki yhteisön jäsenet pyrkivät saavuttamaan. Institutionaaliset keinot puolestaan määrittelevät ja kontrolloivat, millä tavoilla näihin tavoitteisiin on sallittua pyrkiä. Merton korostaa, että vaikka tavoitteet voivat olla yhteisiä kaikille yhteiskunnan jäsenille, keinot niiden saavuttamiseen eivät ole tasaisesti jakautuneita. Esimerkkinä hän käyttää amerikkalaista unelmaa, jossa varallisuuden ja menestyksen tavoittelu on kulttuurisesti arvostettua, mutta kaikki yhteiskuntaluokat eivät omaa samoja mahdollisuuksia näiden päämäärien saavuttamiseen. (Ibid.; 132–133, 136.) Tavoitteiden ja keinojen välistä suhdetta voisi yhteiskunnan vakauden kannalta pitää keskinäisriippuvaisena toisistaan.

Rakenteelliset normit luovat sekä mahdollisuuksia että rajoitteita yksilöiden toiminnalle. Merton huomauttaa, että kaikissa yhteiskunnissa on hyväksytyjä tapoja tavoitella kulttuurisia tavoitteita. Näiden normien rikkominen voi johtua siitä, että yksilöllä ei ole käytettävissään eräänlaisia institutionaalisia keinoja, jotka mahdollistavat tavoitteiden saavuttamisen. Tavoitteiden saavutettavuuden ja keinojen etääntymisen vaikutus rakenteiden heikkenemiseen viedään Mertonin teoriassa lopulta normittomuuden tilaan, jolla hän viittaa Émile Durkheimin käsitteeseen anomiaasta. (Ibid., 133, 136.) Anomia on yksilön sisäisen sosiaalisen vakauden kriisi, jossa normit menettävät merkityksensä ihmisen tarkoituksen käsityksen heikentyessä, ja tilalle tulee kykenemättömyys kontrolloida omaa toimintaa ajavia haluja

(Durkheim 1952, 267). Tästä aiheutuu ihmisen käyttäytyminen yleisesti hyväksytyjen keinojen vastaisesti.

4.2 Poikkeavan käyttäytymisen typologia

Robert Mertonin viisiosainen, taulukossa 1 ja seuraavissa alaluvuissa esitetty typologia yksilöiden sopeutumisen malleista yhteiskunnan rakenteiden tuottamiin paineisiin on yksi hänen keskeisimmistä kontribuutioistaan. Typologia selittää, miten yksilöt reagoivat kulttuuristen tavoitteiden ja institutionaalisten keinojen välisiin ristiriitoihin. Merton korostaa, ettei sopeutumisen mallit siis kuvaa yksilöiden persoonallisuuksia, vaan heidän käyttäytymistään suhteessa yhteiskunnallisiin odotuksiin (Merton 1967, 140).

Taulukko 1. Robert K. Mertonin typologia.

Sopeutumismallit	Yksilön suhtautuminen yhteiskunnan tavoitteisiin	Yksilön suhtautuminen institutionaalisiin keinoihin, joilla saavuttaa tavoitteet
Konformismi	myönteinen	myönteinen
Innovaatio	myönteinen	kielteinen
Ritualismi	kielteinen	myönteinen
Perääntyminen	kielteinen	kielteinen
Kapinointi	muuttaminen	muuttaminen

Lähde: Merton, Robert K. (1967) *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.

Merton myös huomauttaa, ettei sopeutumisen malli ole stabiili tila yksilön elämässä. Yksilöt reagoivat eri tilanteissa eri tavoin, jolloin sopeutumisen malli voi ajoittain ja tapauskohtaisesti myös vaihdella (ibid., 140). Tällainen oletamus korostaa arjen tilanteita yksilöllisinä tapauksina, jota voidaan tutkia toistuvana ilmiönä. Tämän oletamuksen voidaan siis tulkita tukevan Mertonin käsitystä siitä, miten sosiaalisen todellisuuden rakenteita ja toistuvuuksia voidaan laajentaa ja rakentaa teoreettiselle tasolle.

Konformismi, eli mukautuvaisuus normeihin, on yleisin ja samalla yhteiskunnan jatkuvuuden ja järjestäytyneisyyden kannalta välttämätön sopeutumisen malli. Tässä mallissa yksilöt hyväksyvät sekä

kulttuurisesti määritellyt tavoitteet (kuten vauraus, asema ja menestys) että niiden saavuttamiseen tarkoitettut institutionaaliset keinot (kuten koulutus, työ ja laillisuus). Konformismi ikään kuin toimii yhteiskunnallisena liimana, joka tukee yhteisten arvojen ja normien sisäistämistä sekä perinteisiä keinoja niiden saavuttamiseksi. Ilman konformismia yhteiskunta ei olisi toimiva kokonaisuus, vaan pelkkä sosiaalisten kohtaamisten verkosto. (Ibid., 141.) Konformismi on rikolliselle, poikkeavalle käytökselle ensi sijassa tasapainottava ja koheesiota voimistava vastavoima yhteiskunnassa.

Innovaatio syntyy tilanteessa, jossa yksilö hyväksyy kulttuuriset tavoitteet, mutta hylkää niiden saavuttamiseen tarkoitettut institutionaaliset keinot. Tavoitteena on löytää vaihtoehtoisia, usein poikkeavia tai laittomia keinoja menestyksen saavuttamiseksi. Innovatiivista käyttäytymistä leimaa erityinen vallan, vaurauden ja statuksen hankkimista keinolla millä hyvänsä, mitä kuvastaa taipumus emotionaaliseen ajatteluun ja riskinottoon. Tämä malli on yleinen alemmissa sosioekonomisissa luokissa, joissa legitiimit mahdollisuudet saavuttaa tavoitteita ovat rajalliset. Paine menestyä luo poikkeavaa käyttäytymistä, mitä selittää rakenteellinen eriarvoisuus – menestyksen keinoihin liittyvä luokka- ja asemaperustaisia rajoitteita, kuten matalapalkkainen työllistyminen tai koulutuksen puute. (Ibid., 141–146.) Mertonin typologiassa erityisesti innovaatio liittyy rikolliseen käyttäytymiseen, koska silloin yksilöt hyväksyvät yhteiskunnallisen menestyksen tavoittelun, mutta eivät noudata hyväksytyjä keinoja sen saavuttamiseksi – Merton itse käyttää talousrikollisuutta esimerkkinä innovatiivisesta käyttäytymisestä.

Ritualismi tapahtuu, kun yksilö hylkää kulttuuriset tavoitteet, kuten esimerkiksi vaurauden tai statuksen tavoittelun, mutta pitää kiinni institutionaalisista normeista. Yksilöt madaltavat odotuksiaan ja tavoitteitaan, jotta ne olisivat helpommin saavutettavissa ilman pelkoa epäonnistumisesta. Tämä johtaa usein turvattuun, rutinoituneeseen, kunnianhimottomaan ja melko pessimistiseen elämänasenteeseen. Ritualismi on yleistä erityisesti alemmassa keskiluokassa, jossa yksilöt pyrkivät välttämään kilpailuun liittyviä riskejä ja turhautumista hylkäämällä suuret tavoitteet, mutta pitämällä kiinni institutionaalisista normeista. Merton ei pidä tätä merkittävänä poikkeavana käytöksenä eikä se usein nouse esiin sosiaalisena ongelmana, vaan enemmänkin passiivisena tapana toimia tietynlaisissa ympäristöissä. (Ibid., 149–151.)

Perääntyminen (retreatism) on Mertonin mukaan harvinaisin sopeutumisen malli, jossa yksilö hylkää sekä kulttuuriset tavoitteet että institutionaaliset keinot. Yksilö on siis teoreettisella tasolla vain kuvitteellinen yhteisön jäsen, sillä yksilö ei hyväksy yhteisiä arvoja ja normeja. Turhautumisen

aiheuttaman konfliktin seurauksena yksilö siis pakenee yhteisön vaatimuksista. Tästä seuraa kulttuuristen tavoitteiden ja institutionaalisten keinojen hylkääminen, mikä johtaa lopulta vetäytymiseen sosiaalisen elämän ulkopuolelle, useimmiten samalla luoden erilaisia alakulttuureja. (ibid., 153–155.) Tässä muodossa yksilö voi ajautua esimerkiksi päihteiden väärinkäyttöön ja huumorikollisuuteen.

Kapinoinnissa yksilö pyrkii tavoitteiden ja keinojen hylkäämisen sijaan aktiivisesti luomaan uusia sosiaalisia rakenteita, vaihtoehtoisia arvoja ja todellisuuksia. Kapinoiva pyrkii modifioimaan ympäristöään omasta mielestään oikeudenmukaisemmaksi, esimerkiksi palkitsemalla yksilöiden ponnisteluja ja meriittejä. Merton erottelee kapinoinnin käsitteen Nietzschen käsitteestä katkeroituneisuus, *ressentiment*, jolla Nietzsche viittaa turhautuneisuudesta aiheutuvaan kaunan ja vihamielisyyden mielentilaan. (ibid., 155–157.) Tällöin ihminen etsii syntipukkia vihamielisyydelleensä, ja on kykenemätön muilla tavoin ilmaisemaan tunteuksiaan (Nietzsche & Ansell-Pearson 2017, 20). Kapinoiva ei siis hyväksy yhteiskuntaa, vaan pyrkii muuttamaan sitä. Kapinointi voi äärimmäisissä olosuhteissa johtaa väkivaltaisiin keinoihin muuttaakseen yhteiskuntaa, kuten ääriliikkeissä usein nähdään.

Vaikka Mertonin teoria auttaa selittämään miksi tietyt yksilöt ajautuvat rikollisuuteen, tämän tutkimuksen aineisto ei ole sen luontoinen, että tuloksia pystyttäisiin selittämään koko teorian kautta. Tutkimusaineistosta saadaan sellaisia havaintoja, joihin konformismi vastavoimana ja poikkeavan käytöksen osalta erityisesti innovaatio olennaisesti liittyy – tilanteisiin, joissa hyväksytyjä keinoja ei ole saatavilla tai ne eivät johda haluttuihin lopputuloksiin. Näiden kahden sopeutumismuodon kautta saadaan konkreettisia ja käyttökelpoisia havaintoja, jotka muodostavat tutkimuksen teoreettisen ytimen. Muiden sopeutumismuotojen osalta aineisto ei tarjoa yhtä selkeitä havaintoja, minkä vuoksi ne toimivat pääosin teoreettisena viitekehysenä, joita pohditaan ja tulkitaan analyysin yhteydessä laajempina mahdollisuuksina tai taustatekijöinä. Näin ollen konformismi ja innovaatio edustavat tässä tutkimuksessa Mertonin typologian keskeisintä ja käytännössä parhaiten hyödynnettävää osaa.

4.3 Paineesta normittomuuteen

Merton tuo myös esille, että kasvatuksella ja kulttuurisilla odotuksilla on keskeinen rooli paineen muodostumisessa. Vanhempien korkeat odotukset yhdistettynä saavutettavien keinojen puutteeseen

voivat lisätä yksilön alttiutta poikkeavalle käyttäytymiselle. Näin ollen poikkeava käyttäytyminen ei ole vain yksilöllinen ongelma, vaan se heijastaa laajempia rakenteellisia jännitteitä ja ristiriitoja ympäristössään. (Merton 1967, 159.)

Merton korostaa, että sosiaalinen rakenne muodostuu organisoidussa sosiaalisten suhteiden järjestelmästä, joissa yhteiskunnan jäsenet ovat eri tavoin osallisia. Tämä rakenne kuitenkin aiheuttaa yksilöiden välillä kilpailua, joka voi aiheuttaa painetta eri tavoin yksilöille. Kuten edellä on esitetty, painetta syntyy erityisesti silloin, kun rakenteet eivät tarjoa tasavertaisia keinoja kulttuuristen tavoitteiden saavuttamiseksi. Painetilanteessa yksilöt ovat alttiita normien rikkomiselle tai vaihtoehtoisten toimintatapojen etsimiselle, kun kilpailemisesta saatava mielihyvä häviää. Kilpailun aiheuttama stressi murtaa järjestelmää aiheuttamalla poikkeavaa käyttäytymistä. (ibid., 157.)

Sosiaalisten tavoitteiden ja normien muodostaman rakenteiden sortuminen ajaa yhteiskunnan siis anomiaan, joka on yhteiskuntatieteellisissä ja sosiologisissa keskusteluissa vakiintunut käsite normittomuuden tilasta, erityisesti kun puhutaan Émile Durkheimin tai Robert K. Mertonin teoreettisista asetelmista. Tässä anomian tilassa yhteisön jäsenten kyvyt ja keinot saavuttaa sosiaalisia tavoitteita ovat pahasti erkaantuneet toisistaan. Kun institutionaalinen kontrolli on murentunut, utilitaristiset filosofit ajattelevat yhteisön toimintaa rajaavan oman edun tavoittelu sekä rangaistuksen pelko. Sekä yhteisölle että instituutioille on siis parempi, että yhteiskunnassa esiintyisi vain myötäileviä sopeutumisen malleja. (ibid., 157, 162.)

4.4 Kriittisiä huomioita teorian operalisoinnista

Robert Mertonin teoria on ollut keskeinen työkalu poikkeavan käytöksen selittämisessä, mutta siihen kohdistuu myös perusteltua kritiikkiä. Ensinnäkin teoria nojaa vahvasti oletukseen, että epäonnistuminen taloudellisten tavoitteiden saavuttamisessa olisi keskeinen sosiaalista painetta ja poikkeavaa käytöstä aiheuttava syy. Robert Agnew (1992) on laajentanut Mertonin klassikkoteoriaa tarkastelemaan emotionaalista reaktiota laajemmin ja yksilön kokemuksia sosiaalisesta epäoikeudenmukaisuudesta rikollisuuden taustalla. Agnewin näkemys huomioi siis yksilölliset kokemukset ja tunteet Mertonin rakenteellisten esteiden edelle. (Agnew 1992, 48–49.)

Teoria rakentuu selkeästi luokkaperustaisille oletuksille, jotka heijastelevat sen aikaista Yhdysvaltojen yhteiskunnallista kontekstia, josta Merton on analyysinsä rakentanut. Tämä osa teoriasta on siltä osin vanhentunutta ja saa pohtimaan sen soveltuvuutta Pohjoismaiden kontekstiin, jossa sosiaalinen tasa-arvo on paremmin institutionalisoitu. Merton käytti tutkimuksissaan myös rotuerottelevia ja nykykäsityksellä ongelmallisia termejä kuvaamaan eri väestöryhmiä. Tällaiset käsitteet ja jaottelut olivat aikanaan kuitenkin tavanomaisia. Nämä seikat teoriassa ovat sellaisia, joihin tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan kiinnitetä aineiston osalta suuremmin huomiota. Teoriasta hyödynnetään ensisijaisesti ihmisen käyttäytymiselle tyypillisiä taipumuksia, joiden toistuvuutta Merton on pitkäjänteisesti analysoinut, ja niiden voidaan olettaa olevan luotettavia.

Teoria painottaa yhteiskunnan odotusten ja yksilön mahdollisuuksien välistä epätasapainoa poikkeavan käytöksen selittäjänä. Teorian osalta voidaan kuitenkin pohtia, keskittyykö se liian yksiselitteisesti tähän dikotomiaan. Voidaan myös kyseenalaistaa, mikä merkitys on yksilön omalla toimijuudella ympäristön luomien paineiden ohella. Nämä huomiot eivät kuitenkaan heikennä teoreettisia olettamuksia, sillä teoriat eivät koskaan olekaan täysin tyhjentäviä, vaan pyrkivät ymmärtämään ilmiöitä eri näkökulmista ja tuoden siten lisäarvoa tehdyille havainnoille ja johtopäätöksille.

Näin ollen kritiikki ei kuitenkaan tarkoita, ettei Mertonin teoria soveltuisi analyysin välineeksi. Se tarjoaa edelleen arvokkaan viitekehyksen erityisesti tarkasteltaessa sosiaalisten ryhmien tai kerrostumien reaktioita yhteiskunnallisiin paineisiin. Tämä tutkimus keskittyykin mallintamiseen yksilön reagoinnin analysoimisessa, jättäen huomiotta Mertonin alkuperäiset luokkaperustaiset jaottelut. Tällainen soveltaminen mahdollistaa teorian käytön ilman sen ongelmallisten historiallisten ja kulttuuristen oletusten toistamista. Toiseksi se auttaa ymmärtämään, miten yksilöiden erilaiset reaktiot yhteiskunnallisiin odotuksiin voivat ilmetä myös nykyaikaisissa, ainakin Pohjoismaissa myös tasa-arvoisimmissa yhteiskunnissa.

5 Metodologinen lähestymistapa ja aineistojen kuvaus

Tässä osiossa syvennytään tutkimuksessa käytettäviin kvantitatiivisiin tutkimusmenetelmiin. Menetelmistä puhutaan ensin yleisellä tasolla sekä sen jälkeen pureudutaan tarkemmin, millä tavoin tämän tutkimuksen empiriaa käsitellään. Osuuden lopussa on myös pohdintaa tutkimuksen eettisistä puolista.

Tutkimuskysymykseni on kaksiosainen: 1) *Missä määrin nuorten väkivaltaisessa rikollisessa käyttäytymisessä on havaittavissa samankaltaisia piirteitä valtioiden välillä?* 2) *Missä määrin kansalaisten huoli nuorisrikollisuuden kasvusta Suomessa vastaa tilastollista todellisuutta verrattuna Ruotsiin?* Tutkimuskysymysteni pohjalta on muodostettu testattavat hypoteesit väkivallan esiintymisen osalta. Tutkimuksen lähtökohta on eksploratiivisuus – pyrin siis aineistosta havaitsemaan ja osoittamaan yhteneviä ja eriäviä löydöksiä, joita selitän lopputuloksissa. Hypoteettinen oletus on, että väkivaltaisuuden havainnot eroavat ennen kaikkea ilmiön laajuudessa ja esiintyvyydessä. Nollahypoteesi kuvaa vastakkaista tilannetta, jolloin havaittavia, merkityksellisiä eroja ei ilmene aineistossa lainkaan.

Tutkimuksen hypoteesien mukaisesti oletan, että sukupuoli ja maahanmuuttotusta vaikuttaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen selittäväenä tekijänä, mutta jälkimmäinen vahvemmin Ruotsissa kuin Suomessa. Nuoren oma ymmärrys perheen varallisuudesta ei uskota vaikuttavan, ainakaan yhtä merkittävästi kuin muiden edellä mainittujen muuttujien. Hypoteesini pohjautuvat aikaisempiin tutkimusmateriaaleihin, joita on käsitelty luvussa 2.

5.1 Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä

Tässä tutkimuksessa analyysiosio toteutetaan kvantitatiivisia tutkimusmetodeja hyödyntäen. Peter Johnin (2018) mukaan kvantitatiivinen tutkimusmetodologia mahdollistaa suurten datamäärien käsittelyn ja tilastollisten merkityksellisyyksien todentamista, mikä edistää toistuvien ilmiöiden tutkimista suurella tarkkuudella ja yleistettävien johtopäätöksien tekemistä (John 2018, 254). Toisin sanoen menetelmän toistettavuus tukee tutkimuksen objektiivisuutta. Johnin (2018) mukaan kvantitatiivinen analyysi mahdollistaa laajojen aineistojen hyödyntämisen, jolloin voidaan tehdä

tulkintoja, jotka edustavat suurempaa väestöä. Tutkimuksessa täytyy kuitenkin huomioida otoksen populaation edustavuus suhteessa siihen väestöön, jota analysoidaan. Mitä suurempi otos on, sitä luotettavampia tulokset ovat, ja siten kvantitatiivinen analyysi pyrkii antamaan vastauksia laajoihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. (ibid., 255.)

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on kuitenkin huomioitava tiettyjä haasteita. Yksi keskeinen haaste on liian yleistävien tai vinoutuneiden johtopäätösten välttäminen. John (2018) huomauttaa, että tutkimusprosessin eri vaiheissa – erityisesti datan keruuvaiheessa – tulee kiinnittää huomiota esimerkiksi kysymysten sanamuotoihin ja tutkimuksen kohteena olevan ilmiön monimuotoisuuteen ja kompleksisuuteen. Nämä tekijät voivat vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen ja vähentää mahdollisuutta, että inhimilliset virheet tai vääristymät vaikuttaisivat tuloksiin. Kvantitatiivista tutkimusmenetelmää on myös kritisoitu siitä, että kausaation sijaan tutkimus osoittaa pikemminkin muuttujien välisiä assosiaatioita, mutta John ei pidä sitä merkittävänä haasteena tutkimusten etenemisen osalta. (John 2018, 256–260.) Haasteet eivät kuitenkaan estä tutkimuksen tekemistä, vaan ennemminkin vaatii tuekseen testejä, joilla voidaan arvioida tulosten tilastollista merkitsevyyttä sekä yleistettävyyttä.

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa analysointivaiheessa teorian rooli on olennainen. Teorian avulla on mahdollista määrittellä hypoteesit ja kausaalisuhteiden suunta, kuten John toteaa (John 2018, 261). Se määrittää siis tutkimuskysymyksen muotoilua, hypoteesien laatimista sekä ohjaa analyysin suuntaa. Hypoteesien avulla voidaan ennakoita, miten riippumaton muuttuja vaikuttaa riippuvaan muuttujaan, ja arvioida näiden muuttujien välisiä suhteita (ibid., 261). Teoria toisin sanoen ohjaa tutkimukseen liittyvien valintojen tekoa ja tutkimusilmiön rajausta.

Kausaalisen yhteyden määrittely edellyttää muuttujien operationalisointia. Tällä viitataan siihen, että riippumaton muuttuja määritellään selkeästi riippuvaisesta muuttujasta erilliseksi ja että riippumattomat muuttujat ovat toisistaan riippumattomia. Tämä antaa mahdollisuuden tehdä päteviä johtopäätöksiä tutkittavista ilmiöistä ja niiden välisistä yhteyksistä. (John 2018, 261.) Kuten tässä osiossa aikaisemmin on esitelty metodin haasteista havainnoida kausaalisuhteita, on teorian rooli tässä kohtaa olennainen osa luotettavien johtopäätösten laatimisessa. Myös muu tutkimuskirjallisuus, kuten luvussa 2.2 ja 2.3 on esitelty, tukevat johtopäätöksen tekemistä.

Näin ollen kvantitatiivinen metodologia tarjoaa tehokkaan tavan analysoida laajoja aineistoja ja tehdä yleistettäviä johtopäätöksiä, mutta se edellyttää huolellista tutkimussuunnitelmaa, jotta tulokset ovat

luotettavia ja merkityksellisiä. Lisäksi itse datan analysointiin tulee käyttää paljon harkintaa, ja pohtia sen sopivuutta tutkimusnäkökulman ja edustettavan väestön kannalta - tutkimusdata ei koskaan ole täydellistä, virheetöntä tai puutteellista.

Nuorisorikollisuuden tutkiminen kvantitatiivisin menetelmin tuo useita keskeisiä hyötyjä, erityisesti silloin kun tavoitteena on ymmärtää ilmiön laajuutta, kehityssuuntia ja siihen vaikuttavia tekijöitä väestötasolla. Ensinnäkin kvantitatiivinen tutkimus mahdollistaa rikollisen käyttäytymisen yleisyyden ja laajuuden mittaamisen. Esimerkiksi voidaan selvittää, kuinka moni nuori on osallistunut pahoinpitelyyn tai kantanut asetta. Tällainen tieto auttaa hahmottamaan ilmiön kokonaiskuvaa.

Kvantitatiiviset menetelmät mahdollistavat erilaisten väestöryhmien vertailun. Tutkimuksessa voidaan tarkastella rikollisuutta esimerkiksi sukupuolen, iän, perhetaustan tai sosioekonomisen aseman mukaan. Lisäksi kansainväliset tai alueelliset vertailut – esimerkiksi Suomen ja Ruotsin nuorten välillä – ovat mahdollisia yhdenmukaisilla mittareilla kerätyn aineiston avulla. Nämä muuttujat tarjoavat arvokasta tutkimustietoa.

Tilastollisten analyysien avulla voidaan tutkia syy-seuraussuhteita ja arvioida, mitkä tekijät ovat yhteydessä nuorisorikollisuuteen. Näin voidaan tunnistaa sekä riskitekijöitä että suojaavia tekijöitä, kuten vanhempien valvonta, koulukiusaaminen tai turvallisuuden tunne koulussa. Lisäksi kvantitatiivinen tutkimus tarjoaa mahdollisuuden tarkastella aikasarjoja ja kehitystrendejä. Kun samanlaista aineistoa kerätään useana vuonna, voidaan seurata nuorisorikollisuuden kehitystä ja arvioida, miten esimerkiksi yhteiskunnalliset muutokset tai poliittiset toimet vaikuttavat tilanteeseen. Tällaista kehitystä seuraavaa ja arvioivaa tutkimusta tekee esimerkiksi Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti Suomessa, ja vastaavasti Ruotsissa Rikoksia ennaltaehkäisevä neuvosto (Brå).

Kuten aikaisemmin tässä luvussa on esitetty, kvantitatiivinen tutkimus soveltuu hyvin teoreettisten viitekehysten testaamiseen (katso John 2018, 261). Esimerkiksi Mertonin sosiaalisten paineiden teorian avulla voidaan tarkastella, liittyykö heikko sosioekonominen asema rikolliseen käyttäytymiseen. Näin tutkimus ei ainoastaan kuvaile ilmiötä, vaan myös selittää sitä teoreettisesti. Teorian käyttö voi parhaimmillaan avata uusia näkökulmia, ennustaa tai vähintäänkin lisätä tietopohjaa ja ilmiön laajempaa ymmärrystä.

Kvantitatiivinen lähestymistapa tarjoaa systemaattista, vertailukelpoista ja yleistettävissä olevaa tietoa nuorisoriikollisuudesta. Se ei kuitenkaan yksin riitä ymmärtämään ilmiön kaikkia ulottuvuuksia – laadullinen tutkimus voi täydentää kuvaa esimerkiksi nuorten omista kokemuksista ja motiiveista. Yhdistämällä eri menetelmiä voidaan saada kokonaisvaltaisempi käsitys ilmiöstä. Kvantitatiivinen tutkimus on kuitenkin keskeinen väline ilmiön laajuuden hahmottamisessa ja tilastollisesti merkitsevien yhteyksien tunnistamisessa, mikä on välttämätöntä vaikuttavan ennaltaehkäisyyn ja päätöksenteon tueksi. Lopuksi voidaan kuitenkin todeta, että molempia tutkimusmetodeja ja niiden yhdistelmiä tarvitaan.

5.2 Tutkimuksessa käytettävät menetelmät

Tutkimus nojaa kvantitatiiviseen tutkimusotteeseen, ja analyysimenetelmiksi on valittu ristiintaulukointi, korrelaatioanalyysi sekä logistinen regressioanalyysi. Näiden menetelmien valintaa ohjaa erityisesti käytettyjen kyselyaineistojen luonne: kyselytutkimuksiin liittyy usein haasteita mittauksen tarkkuudessa, vastaajien tulkintaeroissa ja yksittäisten muuttujien epävarmuudessa. Tästä syystä on perusteltua hyödyntää menetelmiä, jotka tarjoavat selkeän ja tulkinnallisesti läpinäkyvän lähestymistavan aineiston analysointiin. Näiden menetelmien avulla pyritään tarkastelemaan 1) nuorten väkivaltaista käyttäytymistä vertaillen Suomen ja Ruotsin tilannetta sekä 2) yhteyksiä Mertonin teoriaan sosiaalisesta paineesta. Aineistona käytetään kansallisia koulukyselyjä: Suomen Nuorisoriikollisuuskyselyä ja Ruotsin *Skolundersökningen om brott* -kyselyä, joissa kummassakin on noin 5 000 vastaajaa sekä samankaltaisia kysymyksenasetteluja.

Yksi keskeinen kvantitatiivisen tutkimuksen työkalu, jota myös tässä tutkimuksessa hyödynnetään, on ristiintaulukointi. Sen avulla voidaan yksinkertaisesti kuvata muuttujien jakautumista ja tutkia niiden välisiä riippuvuuksia ja yhteyksiä nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen ja muiden taustatekijöiden, kuten sukupuolen, sosioekonomisen aseman, syntyperän ja vanhempien valvonnan osalta. Ristiintaulukointi mahdollistaa myös maakohtaisten erojen tarkastelun vertaamalla muuttujien jakautumista Suomen ja Ruotsin aineistoissa. Tämä menetelmä auttaa arvioimaan, ovatko havaitut erot tilastollisesti merkitseviä, mikä puolestaan tukee tutkimustulosten yleistettävyyttä. (Tietoarkisto.) Ristiintaulukointi ensisijaisesti kuvaa aineiston luonnetta.

Korrelaatioanalyysin avulla voidaan arvioida jatkuvien muuttujien välisten lineaaristen yhteyksien voimakkuutta, mikä tarjoaa lisätietoa mahdollisista tilastollisista yhteyksistä. Menetelmän avulla voidaan tunnistaa muuttujien välisiä riippuvuuksia, jotka voivat toimia perustana tarkemmalle jatkoanalyysille. Korrelaatioanalyysi auttaa lisäksi arvioimaan selittävien muuttujien keskinäistä riippuvuutta ennen monimuuttujamallien, kuten logistisen regressioanalyysin, rakentamista. Menetelmä tarjoaa näin ollen tärkeää ennakkotietoa aineiston rakenteesta ja tukee analyysin kokonaisvaltaista suunnittelua ja toteutusta. (Tietoarkisto.)

Logistinen regressioanalyysi on tilastollinen menetelmä, jota käytetään arvioimaan selittäjämuuttujien vaikutusta dikotomiseen riippuvaan muuttujaan. Menetelmän käyttöä puoltaa sen kyky tarkastella monien selittäjämuuttujien vaikutuksia samanaikaisesti dikotomiseen riippuvaan muuttujaan, kuten esimerkiksi väkivaltaisen käyttäytymisen esiintymiseen. (Hosmer, Lemeshow & Sturdivant 2013, 36–37.) Tämä mahdollistaa ilmiön monisyisyyden huomioimisen ja antaa mahdollisuuden kontrolloida taustamuuttujien, kuten iän, sukupuolen tai sosioekonomisen aseman, vaikutuksia. Menetelmä ei myöskään edellytä normaalijakaumaa tai jatkuvaa riippuvaa muuttujaa, mikä tekee siitä joustavan ja erityisen käyttökelpoisen kyselyaineistoihin pohjautuvassa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Logistinen regressio tuottaa lisäksi helposti tulkittavia tuloksia esimerkiksi muodossa, mikä tukee selkeää ja vaikuttavaa tutkimuksen raportointia. (Tietoarkisto.)

Näiden menetelmien yhdistelmällä pyritään kattavasti ymmärtämään ja kuvastamaan nuorten väkivaltaisesta käyttäytymisestä sekä siihen vaikuttavista tekijöistä Suomessa ja Ruotsissa. Yhdessä nämä menetelmät tarjoavat vahvan analyttisen kehyksen, joka tukee luotettavaa ja systemaattista tulkintaa, säilyttäen samalla analyysin yksinkertaisuuden ja tulosten ymmärrettävyyden. Analyysin tulokset esitetään havainnollistavien taulukoiden ja graafien avulla, jotta löydökset olisivat selkeitä ja helposti tulkittavia.

5.3 Tutkimuksen eettiset näkökohdat

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen eettisiä näkökulmia, jotka ovat keskeisiä nuorten väkivaltaista käyttäytymistä tarkastelevan tutkimuksen toteuttamisessa. Eettisyyden varmistaminen on erityisen tärkeää, kun tutkimus käsittelee arkaluonteisia aiheita ja perustuu koululaisten kyselyaineistoihin.

Tutkimus halutaan toteuttaa hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukaisesti (katso Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7).

Tutkimuksessa käytettävät aineistot, Suomen Nuorisoriikollisuuskysely ja Ruotsin Skolundersökningen om brott -kysely, on kerätty siten, että vastaajien anonymiteetti on taattu. Tutkimuksessa ei käsitellä yksittäisten vastaajien tunnistettavia tietoja, eikä tutkimustuloksia raportoida tavalla, joka mahdollistaisi yksittäisten henkilöiden tunnistamisen. Lisäksi analyysissä hyödynnettävät tilastotiedot ovat julkisia ja koostuvat suuremmista kokonaisuuksista, mikä osaltaan varmistaa tietosuojan toteutumisen.

Koska tutkimus perustuu jo kerättyihin kyselyaineistoihin, vastaajien ei tarvitse osallistua tutkimukseen uudelleen, eikä heille aiheudu henkilökohtaista haittaa. Tutkimus ei myöskään pyri tekemään yksilöivää arviointia vastaajien käyttäytymisestä, vaan tavoitteena on tarkastella nuorten väkivaltaisuutta yhteiskunnallisena ilmiönä tilastollisesta näkökulmasta.

Kestävän tutkimuksen edellytyksenä on, että tutkimuksen tulokset perustuvat mahdollisimman kattavaan ja edustavaan aineistoon. Sekä Suomen että Ruotsin kyselyt on toteutettu laajoilla otoksilla, joiden avulla pyritään saamaan mahdollisimman luotettava kuva nuorten väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Tutkimuksessa on kuitenkin otettava huomioon mahdolliset aineiston rajoitteet ja raportoitava niistä läpinäkyvästi.

Tutkimuksen tarkoituksena ei ole esittää yleistyksiä yksittäisten maiden nuorten väkivaltaisuudesta, vaan täydentää ja edistää tieteellistä keskustelua nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen yhteiskunnallisista syistä ja eroista eri konteksteissa. Tulokset raportoidaan neutraalisti ja vastuullisesti, ja ne asetetaan osaksi laajempaa tieteellistä kehystä, jossa painotetaan aiheen moniulotteisuutta.

Koska tutkimus käsittelee väkivaltaa ja poikkeavaa käyttäytymistä, on tärkeää varmistaa, että tulosten esittäminen ei leimaa tiettyjä ryhmiä. Tieteellisen objektiivisuuden säilyttäminen ja kriittinen reflektio ovat keskeisiä eettisiä lähtökohtia tutkimuksen toteutuksessa.

5.4 Kyselyaineistot rikollisuuden näkyvän ja piilevän tason ymmärtämisessä

Tässä luvussa esitellään tutkimuksessa hyödynnettävät kyselyaineistot ja niiden taustalla vaikuttavat käsitteet, kuten piilo- ja ilmirikollisuus. Lisäksi luvussa pohditaan aineiston käyttöön liittyviä haasteita ja rajoitteita. Vasta luvussa 6.1 tarkastellaan virallisia tilastoja osana tutkimuksen muuta aineistoa ja niiden suhdetta tutkimuksen kokonaiskuvaan.

Rikollisuuden tutkimuksessa on tavallista jaotella rikokset ilmirikollisuuteen, piilorikollisuuteen ja kokonaisrikollisuuteen (Beuker 2022, 7). Näiden käsitteiden ymmärtäminen auttaa hahmottamaan rikollisuuden todellista laajuutta ja luonnetta yhteiskunnassa sekä selittämään, miksi pelkät viralliset tilastot eivät yksin riitä tutkimuksen pohjaksi. Siksi tässä tutkimuksessa hyödynnetään sekä viranomaislähteisiin perustuvia tilastoja että kyselyaineistoja. Näin pyritään tavoittamaan kattavampi kuva nuorten väkivalta- ja rikoskäyttäytymisestä, mukaan lukien sellaiset ilmiöt, jotka jäisivät muutoin näkymättömiin.

Ilmirikollisuus tarkoittaa rikoksia, jotka tulevat viranomaisten tietoon ja kirjautuvat tilastoihin, kuten poliisille ilmoitetut tai viranomaisten havaitsemat teot. Ilmirikollisuuden määrä voi kuitenkin vaihdella esimerkiksi ilmoitusherkkyuden, lainsäädännön muutosten tai viranomaistoiminnan tehokkuuden mukaan (Heiskanen et al. 2024, 47). Tämän vuoksi viralliset tilastot kuvaavat vain osan todellisesta rikollisuudesta. Piilorikollisuus puolestaan kattaa rikokset, jotka eivät päädy viranomaisten tietoon. Esimerkiksi lievät teot, joita ei ilmoiteta tai joita uhri ei edes tunnista rikokseksi, jäävät piiloon. Nuorten tekemät teot, kuten satunnainen väkivalta tai kiusaaminen, kuuluvat usein tähän kategoriaan (Beuker 2024, 7). Tämän vuoksi nuorisirikollisuus jää herkästi näkymättömäksi virallisessa tiedonkeruussa.

Kokonaisrikollisuus muodostuu sekä ilmirikollisuudesta että piilorikollisuudesta ja tarjoaa näin kattavamman kuvan rikollisuuden todellisesta määrästä (Kivijärvi ja Manner 2024, 4–6.). Kokonaisrikollisuuden arviointiin kyselytutkimukset ovat keskeisiä ja yleisesti käytettyä aineistoa. Niissä selvitetään esimerkiksi nuorten omia kokemuksia väkivaltaisuudesta tai aseiden hallussapidosta, joita ei välttämättä raportoida viranomaisille. Yhdistämällä tilastollista ja kyselyyn perustuvaa tietoa tämä tutkimus tavoittaa laajemman ja monipuolisemman käsityksen nuorten rikoskäyttäytymisestä.

Kansainvälisessä vertailevassa tutkimuksessa keskeisenä haasteena on aineiston saatavuus ja vertailukelpoisuus. Eri maiden aineistot voivat poiketa toisistaan huomattavasti niin ajankohdiltaan kuin

myös keruumenetelmiltään, määritelmiltään ja tilastointikäytännöiltään. Vaikka joitakin kansainvälisiä tutkimuksia toteutetaan säännöllisin väliajoin, ne eivät aina ole ajallisesti tai sisällöllisesti sopivia yksittäisten tutkimusten tarpeisiin. Mikäli kansainvälistä dataa ei ole saatavilla halutulta aikaväliltä, joudutaan tutkimuksessa usein turvautumaan kansallisiin aineistoihin. Näiden käyttöön liittyy kuitenkin rajoitteita vertailukelpoisuuden näkökulmasta.

Tämä tutkimus on rajattu edellä mainituista syistä koskemaan Suomea ja Ruotsia. Pohjoismainen konteksti tarjoaa hedelmällisen pohjan vertailevalle tutkimukselle, sillä maiden välillä on huomattavia samankaltaisuuksia oikeusjärjestelmissä, tilastointiperinteissä sekä yhteiskunnallisissa rakenteissa. Muista Pohjoismaista ei kuitenkaan ole tutkimuksen tekohetkellä saatavissa vastaavaa kyselyaineistoa, minkä vuoksi ne on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Kansainvälistä nuorisoriikollisuustutkimusta toteuttava ISRD-hanke (International Self-Report Delinquency Study) olisi tarjonnut mahdollisuuden laajempaan vertailuun, mutta tutkimuksen tuorein saatavilla oleva aineisto ei vastannut tämän tutkimuksen ajallista ulottuvuutta, sillä vuoden 2020–2024 aineistoa ei ole vielä julkaistu. Lisäksi ISRD:n otanta Suomen osalta kattaa vain Helsingin ja Turun alueet, mikä ei sovellu tämän tutkimuksen tavoitteisiin, jotka edellyttävät koko maan kattavia aineistoja.

Tämän tutkimuksen eksploraatiivinen ote tukee kansallisten aineistojen käyttöä. Laajat, valtakunnallisesti edustavat kyselyt mahdollistavat rikollisuuden ilmiöiden tarkastelun nuorten omien kokemusten pohjalta sellaisella tavalla, joka on tutkimuksen tavoitteiden kannalta mielekäs. Lisäksi rikollisuutta muovaavat tekijät ovat usein kontekstisidonnaisia, jolloin lähialueiden, kuten Suomen ja Ruotsin, vertaileva tarkastelu tarjoaa relevantteja näkökulmia.

Tutkimuksessa käytetyt aineistot ovat kansallisia itseraportointitutkimuksia Suomesta ja Ruotsista. Suomen osalta hyödynnetään Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) keräämää Nuorisoriikollisuuskyselyä vuodelta 2020. Ruotsin osalta aineistona toimii Rikoksia ennaltaehkäisevän neuvoston (*Brottsförebyggande rådet*, Brå) vuonna 2021 keräämä Koulukysely rikoksista -tutkimus (*Skolundersökningen om brott*). Aineistot on valittu niiden ajallisen läheisyyden, saatavuuden ja sisällöllisen yhteneväisyyden perusteella. Molemmat kyselyt ovat valtakunnallisia, ne on kerätty samankaltaisin otantamenetelmin, ja niissä käytetyt kysymyspatteristot ovat suurelta osin vertailukelpoisia.

Aineistojen osalta täytyy huomioida, että Suomen aineisto on kerätty keskellä Covid-19 pandemiaa, kun taas Ruotsin aineisto osuu myöhäispandemian aikaan. Pandemian takia vastaajat ovat joutuneet muuttamaan käyttäytymistottumuksiaan viettämällä enemmän aikaa kotona, ja mahdollisesti siten osallistuneet rikolliseen käyttäytymiseen vähemmän kuin muina aikoina. Vuoden 2020 rajoitusten takia suomalaisen aineiston kohdalla lähes joka seitsemäs vastaaja vastasi kyselyyn kotona etäopetuksessa, loput koululuokassa opettajan valvonnan alaisuudessa. Etäopetuksessa vastanneiden osalta on analysoitu, että annetut vastaukset osoittavat 1–6 prosenttiyksikköä alhaisempia tuloksia rikosten esiintyvyydessä. Etäopetuksen sanotaan myös karsineen vastaajien joukosta jonkin verran poikia sekä heikosti koulussa menestyneitä oppilaita – kyselyssä on mahdollisuus myös jättää vastaaminen kesken. Pandemian vaikutuksen sanotaan kuitenkin olevan hyvin pientä tutkimustulosten kannalta, koska valtaosa vastaajista vastasi kyselyyn koulussa, suhteellisen normaaleissa testiolosuhteissa. (Kaakinen ja Näsi 2021, 4–5.) Suomalaisnuoria koskevan tutkimuksen voidaan siis nähdä ajoittuvan aikaan, jolloin arkea saattoi enemmän varjostaa epävarmuus ja huoli pandemian ja rajoitusten juuri tultua, jonka vaikutusta ei voi täysin varmaksi todeta.

Myös Ruotsissa toteutettujen koulukyselyiden osalta mainitaan, että pandemian aikaiset rajoitukset ja elämäntapamuutokset ovat vaikuttaneet nuorten elämään monin tavoin, joita ei voi täysin sivuuttaa tutkimuksessa. Elämän äkillinen muutos on voinut muokata omaa rikollisuuskäyttäytymistä, mutta kyselyitä tekevä tutkimusryhmä ei kuitenkaan halua tehdä vankkoja johtopäätöksiä mahdollisten vaikutusten laajuudesta. (Brottsförebyggande rådet 2022a, 11–12.) Tämä nuorisoriikollisuuskysely ei ole sellainen tutkimusaineisto, josta saisi yksiselitteisesti vastauksen pandemian vaikutukseen, vaan tulkinta vaatii hienovaraisuutta ja tukea muista lähteistä, kuten tilastoista. Lapset ovat myös vastanneet koulussa oppitunneilla, mikä on tutkitusti lisännyt kyselyiden luotettavuutta, ja lapset jaksavat siellä vastata myös laajoihin kyselyihin.

Nuorten kyselytutkimusten luotettavuuden testaamiseksi on tehty myös erilaisia kontrollitutkimuksia. Esimerkiksi kansainvälisissä nuorisoriikollisuuskyselyissä kouluissa toteutettujen kyselyiden lisäksi on suoritettu myös kotona tehtäviä kyselyitä. Kuitenkin on havaittu, että nuoret, jotka vastaavat kyselyyn kouluympäristössä, ovat tyypillisesti avoimempia ja rehellisempiä vastauksissaan, mutta eron ei ole todettu olevan liian merkittävä johtopäätösten kannalta. (Marshall et al. 2022.) Kuten aikaisemmin esitin,

myös vuoden 2020 suomalaisessa datassa havaittiin samanlainen ilmiö: epäopetuksessa vastanneiden raportoimat luvut olivat hieman alhaisempia esiintyvyydeltään kuin koulussa vastanneiden. Vaikutus kuitenkin on hyvin pieni tutkimustulosten kokonaiskuvan kannalta. Tästä syystä koulututkimuksia voidaan pitää suhteellisen luotettavana, erityisesti kun tutkitaan arkaluontoisempia nuorten asioita, joita ei välttämättä muuten saataisi tietoon.

Tässä tutkimuksessa kyselyistä tarkastellaan nuorten rikollisuuden osalta väkivalta- ja pahoinpitelyrikoksia, koska juuri näiden rikostyyppien kohdalla sekä yleistymisen että kiihtymisen näkyvät useissa viimeaikaisissa tilastoissa niin Suomessa kuin Ruotsissa. Vaikka nuorisorikollisuudelle on muitakin tyypillisiä ilmenemismuotoja, kuten luvussa 3.3 hahmotetaan (tai katso esim. Vauhkonen 2023, 174), useat rikostyyppit ovat tilastojen valossa kääntyneet laskuun, ja siksi tutkimuksen intressien vahvistuttua ne ovat rajattu tutkimusaineistosta tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Nuorisorikoskyselyt tarjoavat arvokasta tietoa ja ovat laajalti käytettyjä, vaikka täysin ongelmattomia ne eivät ole. Nuorilta ei voi kysyä kaikista henkilökohtaisista toimista suoraan, joten tästä syystä kyselyissä kysytään useimmiten myös kavereiden teoista. Rikollisuutta tyypillisesti tutkitaankin kahdella tavalla: datalla, joka perustuu poliisin tietoon tulleista ilmoituksista, sekä kyselytutkimuksilla. Poliisien keräämä tilastollinen data on hyvää ja laadukasta erityisesti vakavia rikoksia tarkastellessa, mutta olennaisesti data jää myös vajaaksi, koska kaikki rikollisuus ei tule poliisien tietoon, kuten aikaisemmin on esitetty. (Beuker 2023, 7.) Rikollisuuden tutkimukselle ei siis ole täydellistä dataa analysoitavaksi keräysmenetelmien rajoitteitten takia.

Nuorten tekemien rikosten luonne on sellaista, ettei niitä helposti ilmianneta, tai niitä sovitellaan toisin keinoin. Siksi kyselyt, joihin nuoret itse vastaavat matalalla kynnyksellä ja anonyymisti, ovat hyvä keino saada nuorilta tietoa. (Vauhkonen 2023, 185.) Kyselyihin laadittujen kysymysten muotoilu on merkityksellistä, koska nuoret saattavat anonymiteetista huolimatta silti pelätä seuraamuksia, ja toisaalta myös liioitella vastauksiaan. Kyselytutkimuksiin liittyy aina myös teknisiä haasteita datan keruuseen liittyen, virheiden mahdollisuuden ja huonon edustavuuden näkökulmasta. Ongelmista huolimatta sekä viranomaiset että tutkijat hyödyntävät tutkimuksissaan sekä viranomaisdataan perustuvia tilastoja että kyselytutkimuksia, jotta pystytään analysoimaan paremmin rikosten kokonaiskuvaa – kattavampien aineistojen poissa ollessa. Seuraavaksi esittelen kyselyaineistot yksityiskohtaisemmin.

5.5 Nuorten rikollisuuskysely 2020

Tutkimuksen yhtenä aineistona on vuonna 2020 kerätty Nuorisoriikollisuuskysely – tuorein vuoden 2024 otostutkimusaineisto on vasta keruussa tämän tutkimuksen teon aloitusaikaan, eikä työn edetessä ole vielä julkisesti saatavissa. Nuorisoriikollisuuskyselyt (NRK) on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin hanke, jonka tarkoituksena on kartuttaa mahdollisimman todenmukaista kuvaa nuorten rikollisuudesta ja sen syistä, koska projektin mukaan tietoa nuorten rikollisuuden laajuudesta tulee viranomaisten tietoon vain vähäisesti. Hanke on aloitettu vuonna 1995, ja Nuorisoriikollisuuskyselyjä kerätään joka neljäs vuosi otostutkimuksena. (Helsingin yliopisto.) Näin pystytään analysoimaan sekä yksittäisten vuosien trendejä että ilmiön pitkän aikavälin kehitystä.

Nuorisoriikollisuuskyselyitä on toteutettu kouluissa, joissa 9-luokkalaiset ovat saaneet vastata erilaisiin kysymyksiin rikollisesta käyttäytymisestä, uhrin kokemuksista, yhteiskunnallisista asenteista ja perhesuhteista sekä vapaa-ajasta. Taustamuuttujina tutkimuksessa ovat muun muassa vastaajan sukupuoli, ikä, perheen sosioekonominen asema, vanhempien tausta ja kulttuuri. (Kaakinen ja Raeste 2020.) Koulu mielletään neutraaliksi paikaksi kerätä tällaista dataa, koska se on yleisesti turvalliseksi koettu ympäristö, ja haluttu kohderyhmä on siellä parhaiten tavoitettavissa. Lisäksi koulukyselyitä on aina valvomassa aikuinen, jolloin lapsille on mahdollistettu mahdollisimman otolliset olosuhteet vastaamiselle, anonyymisti ja rehellisesti hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti.

Vuoden 2020 nuorisoriikoskyselyyn on vastannut 5674 nuorta, 74 eri koulusta ympäri Suomen. Tilastokeskus on vastannut tutkimuksen otantamenetelmästä, jossa on huomioitu koulujen koko sekä alueellinen sijainti. Koulut on lopulta valikoitunut tutkimukseen satunnaisotannalla. (Kaakinen ja Näsi 2021, 3.) Näin toimien on pyritty varmistamaan aineiston edustavuus, kattavuus sekä monipuolisuus.

5.6 Skolundersökningen om brott 2021

Ruotsin Rikoksia ennaltaehkäisevän neuvosto (Brottsförebyggande rådet) kerää aktiivisesti dataa yleisen rikollisuuden ohella myös nuorisoriikollisuudesta. Kyselyiden tarkoituksena on kerätä pitkän aikavälin

dataa nuorisoriikollisuuden luonteesta, laajuudesta ja yleisyydestä – aineisto on siis ennen kaikkea ilmiötä kuvaava. Tutkimusryhmän tavoitteena on kartuttaa tietoa siitä, millaisia rikoksia nuoret itse tekevät, minkä tyyppisille rikoksille he altistuvat, sekä havaita muunlaista riskikäyttäytymistä. Koulukysely rikoksista on niin ikään myös toteutettu kouluissa, joissa 9–luokkalaiset oppilaat ovat vastanneet kyselyyn anonyymisti ja opettajan valvonnan alla, kuten suomalaisessa kyselyssä. (Brottsförebyggande rådet 2022, 4.) Kyselyitä kerätään noin joka toinen tai kolmas vuosi, vuodesta 1995 alkaen.

Tutkimukseen valitaan kouluja tarkoituksenmukaisesti eri puolilta Ruotsia, jotta aineisto olisi mahdollisimman edustava. Vuoden 2021 kyselyyn osallistui lopulta 248 koulua, sekä 5050 oppilasta. (Brottsförebyggande rådet 2022, 7.) Huomionarvoista on, että aineistossa on edustettuna myös niiden kaupunkien koulut, joissa nuorisoriikollisuus, ja rikollisuus ylipäänsä, on hyvinkin läsnä. Tällaisia kaupunkeja ovat esimerkiksi Tukholma, Jönköping, Uppsala sekä Örebro.

5.7 Aineistojen yhteensovittaminen

Tässä kappaleessa analysoin, miten tulen yhteensovittamaan aineistot empiriaosuuteen. Erittelen myös niiden yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Lisäksi tiivistän, miten pystyn käyttämään muuttujia vertailussa eroavaisuuksista huolimatta ja miten aineistoja voidaan konkreettisesti harmonisoida. Lopuksi pohdin aineistoon liittyviä haasteita.

Aineistoissa voidaan nähdä olevan useita yhtäläisyyksiä. Aineistojen keräystavat muistuttavat toisiaan toteutumissyklin ja toteutustyylin osalta – toki Ruotsissa aineistoa on kerätty tiuhempaan. Molemmat kyselyt toteutetaan oppitunneilla koulussa. Vastaajien määrät ovat hyvin samansuuruiset, ja koulut edustavat erilaisia seutuja ja alueita mahdollisimman kattavasti. Suomessa kerätty aineisto kuitenkin pyrkii syvemmin kuvaamaan nuorisoriikollisuuden luonnetta määrällisen ilmenemisen ohessa verrattuna ruotsalaiseen aineistoon. Tämä ero aineistojen välillä heijastuu myös muuttujavalinnoissa, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, kuinka vertailukelpoista ja syvällistä analyysia aineistojen pohjalta on mahdollista tehdä.

Taulukko 2. Tutkimuksen muuttujat: vertailu koulukyselyiden kysymysten samankaltaisuudesta.

Kategoria	Muuttuja	Nuorisori-kollisuuskysely 2020	Skolundersökningen om brott 2021
Demografia	Ikä	Ikäsi?	Ikäsi?
	Sukupuoli	Sukupuolesi?	Mikä [sukupuoli] kuvastaa parhaiten sinua?
Sosiaaliset taustatekijät	Syntyperä	Oletko syntynyt Suomessa?	Missä olet syntynyt?
	Perheen taloustilanne	Jos vertaat perheesi taloudellista tilannetta muihin tuntemiisi perheisiin, kuinka hyvä perheesi taloudellinen tilanne on?	Miltä sinusta tuntuu, kun ajattelet perheesi taloutta?
	Vanhempien valvonta	Vaativatko vanhempasi saada tietää, missä olet iltaisin, kenen seurassa olet ja mitä aiot tehdä?	Kuinka usein vanhempasi tietävät, missä olet, jos menet illalla ulos?
	Kaverit	Onko ystäväsi varastanut jotakin kaupasta?	Tiedätkö, onko ystäväsi varastanut kaupasta tai kioskista?
Käyttäytymismuuttujat	Kiusaaminen	Oletko koskaan elämäsi aikana kiusannut koulussa tai kotimatalla toista nuorta?	Oletko kiusannut toisia?
	Pahoinpitely	Oletko lyönyt toista?	Oletko tarkoituksella lyönyt jotakuta ja häneen sattui, mutta hän ei tarvinnut sairaanhoitoa sen vuoksi?
	Aseenkanto	Oletko koskaan elämäsi aikana pitänyt mukana asetta tai aseeksi tarkoittamaasi välinettä?	Oletko ottanut aseensa mukaasi lähtiessäsi ulos?

Kategoria	Muuttuja	Nuorisoriikollisuuskysely 2020	Skolundersökningen om brott 2021
Psykologiset tekijät (psykoskaala)	Impulsiivisuus	Toimin usein hetken mielijohteesta.	Teen usein asioita impulsiivisesti, ilman että ajattelen etukäteen tai jälkikäteen.
	Mielihyvä	Teen mitä vain mikä tuottaa minulle mielihyvää silloinkin, jos se haittaa pitkän ajan tavoitteiden saavuttamista.	Teen niin kuin minusta tuntuu, enkä välitä onko se hyvä vai huono asia pidemmällä aikavälillä.
	Riskit	Otan joskus riskejä pelkän huvin vuoksi.	Otan välillä riskejä, koska se on kivaa.
	Ärtyminen	Saatan vihastua kovasti ja menetän usein malttini	Tulen helposti ärtyneeksi.

Tutkimukseen valitut muuttujat, jotka on esitelty taulukossa 2, on valittu teorian pohjalta kuvaamaan poikkeavaa käyttäytymistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sellaisia muuttujia, jotka ovat kysymystavaltaan samanlaisia, tai vähintäänkin käsittelevät konseptuaalisesti samaa ilmiötä tai näkökulmaa. Joitakin väkivaltaiseen käyttäytymiseen todennäköisesti vaikuttavia muuttujia on tutkimuksesta jouduttu jättämään pois, sillä niitä ei mitata kyselyaineistoissa samalla tavalla tai riittävän laajasti. Esimerkiksi koulumenestyksen vaikutusta ei pysty aineiston osalta päättelemään, sillä aineisto mittaa vain englannin, äidinkielen ja matematiikan arvosanaa, eikä tämä anna tarpeeksi laajaa kuvaa todenmukaisesti. Kyselyaineisto ei myöskään onnistu kartoittamaan vakavan väkivallan muotoja. Tältä osin aineisto rajaakin tutkimuksen mahdollisuuksia.

Muuttujia on uudelleenkoodattu dikotomisella asteikolla, koska tässä tutkimuksessa halutaan keskittyä ilmiön esiintyvyyteen määrällisen intensiteetin sijaan. Esimerkiksi tutkimuksen intressien kannalta ei ole keskeistä, onko vastaaja lyönyt jotakuta kerran vai kaksi kertaa, vaan analyysin laadun kannalta olennaisempaa on kyllä/ei-jaottelu. Tämä myös vähentää aineiston epätasaisuutta, mikäli usea vastaaja

on vastannut “ei koskaan” ja vain harva “monta kertaa”. Tämä lisäksi edesauttaa vertailun tekemistä valtioiden välillä, sillä tämän tyyppisellä koodauksella minimoidaan riskejä siitä, että vastausasteikot olisi skaalattu eri tavoin. Näin muuttujat on harmonisoitu, jotta niitä voisi paremmin vertailla keskenään.

5.8 Kritiikki kyselyaineistojen käytöstä

Kyselyaineistot ovat yleinen ja suosittu tutkimusmenetelmä, joka tarjoaa arvokkaita välineitä laajamittaiseen ilmiöiden kartoittamiseen (Sturgis & Luff 2017, 691). Ensinnäkin kyselyt mahdollistavat suuren tiedon määrän keräämisen suhteellisen nopeasti ja kustannustehokkaasti. Ne soveltuvat erityisesti silloin, kun tutkitaan laajoja väestöryhmiä ja pyritään saamaan yleistettäviä tuloksia. Kyselylomakkeet tarjoavat myös standardoidun ja systemaattisen tavan kerätä tietoa, mikä helpottaa aineiston vertailua ja analysointia. Lisäksi kyselyiden avulla voidaan kerätä sekä määrällistä dataa että kvalitatiivisempaa tietoa esimerkiksi avoimilla kysymyksillä. (Thompson 2025.)

Aineistojen käyttöön liittyy kuitenkin merkittäviä rajoitteita. Esimerkiksi vastaamisen luotettavuus ei ole itsestäänselvyys: nuoret saattavat vastata sosiaalisesti toivottavalla tavalla ja jättää tarkoituksella tai tahattomasti kertomatta kokemuksistaan, erityisesti silloin, kun kysymykset koskettavat rikollista tai häpeälliseksi koettua käyttäytymistä. Tämän lisäksi kyselyt tavoittavat vain ne nuoret, jotka osallistuvat kyselyhetkellä koulupäivään – riskiryhmiin kuuluvat, koulusta poissaolevat tai marginaalissa olevat nuoret voivat näin jäädä aineistojen ulkopuolelle. Kyselyihin voi siis liittyä haasteita vastausten laadun ja vastausaktiivisuuden osalta.

Kyselyt mittaavat usein mennyttä käyttäytymistä ja ovat siksi luonteeltaan jälkikäteisiä, mikä rajoittaa niiden kykyä hahmottaa käyttäytymisen ajallista dynamiikkaa ja kehittymistä. Poikkeuksena on toistuvasti toteutetut tutkimukset, mutta tällöinkin vastaajat tyypillisesti vaihtuvat, koska saman ryhmän tutkiminen on käytännössä hyvin haastavaa laajan populaation osalta. Aineiston antama tieto on siten aina osittainen, eikä tavoita kaikkia ilmiön puolia, esimerkiksi uusia tai muotoaan muuttavia väkivallan ilmentymiä voidaan jäädä tutkimatta, jos niitä ei osata kysyä.

Kielikysymykset ja kulttuuriset erot voivat myös vaikuttaa vastaamiseen, etenkin monikulttuurisissa aineistoissa. Nuorten tapa ymmärtää esimerkiksi väkivaltaa, kiusaamista tai vanhempien valvontaa ei ole universaali, vaan kulttuurisesti muovautunut. Tämä haastaa kyselyiden kyvyn tavoittaa yhteismitallisesti

monimuotoista todellisuutta, ja erityisesti maidenvälinen vertailu vaatii siksi varovaisuutta. Kyselyaineistot voivat siis parhaimmillaan tarjota suuntaa antavaa ja rakenteellisesti vertailukelpoista tietoa, mutta niiden tulkinnassa on otettava huomioon myös se, keitä aineisto tavoittaa ja keitä ei.

Kyselyaineistojen laadintaan liittyy myös tutkijoiden näkökulmasta keskeisiä haasteita. Yksi merkittävimmistä on se, että kyselyn laatijat joutuvat tekemään valintoja siitä, mitä ilmiöitä ylipäänsä pyritään mittaamaan, millä tavoin niitä operoidaan kysymyksiksi ja millaisessa muodossa ne esitetään nuorille vastaajille. Nämä valinnat vaikuttavat suoraan siihen, millaista tietoa aineistosta voidaan saada ja millaisia ilmiöitä jää tutkimuksen ulkopuolelle. Esimerkiksi poikkeava käyttäytyminen on monimuotoinen ja kontekstisidonnainen ilmiö, eikä sen kaikkia muotoja ole mahdollista tai helppoa sitoa strukturoituihin vastausvaihtoehtoihin. (Thompson 2025.)

Tutkijoiden on myös tasapainoteltava sekä nuorten kyvyn ja halukkuuden vastata kysymyksiin että tutkimuksellisten tavoitteiden välillä. Kysymysten tulee olla riittävän yksinkertaisia ja ymmärrettäviä, mutta samalla tarpeeksi tarkkoja, jotta ne tavoittavat tutkittavan ilmiön olennaiset ulottuvuudet. Tämä saattaa johtaa kompromisseihin, joissa moniulotteisia käsitteitä yksinkertaistetaan, mikä voi kaventaa analyysin syvyyttä. Lisäksi sensitiiviset aiheet, kuten väkivalta tai rikollisuus, edellyttävät erityistä harkintaa siinä, miten kysymykset muotoillaan, jotta nuori kokee ne turvallisiksi ja vastattaviksi – mutta samalla riittävän rehellisiksi.

Kyselyiden rakenteeseen vaikuttaa myös se, että usein niitä kehitetään viranomaisten, tutkijoiden ja rahoittajien yhteistoiminnassa. Tällöin mittarit saattavat painottua esimerkiksi hallinnollisesti kiinnostaviin aiheisiin, eikä kaikkia nuorten arjessa merkityksellisiä ilmiöitä tai kokemuksia välttämättä huomioida. Kyselyaineistot eivät siksi ole pelkästään objektiivisia heijastuksia todellisuudesta, vaan ne heijastavat myös tehtyjä valintoja, rajauksia ja painotuksia tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Aineistojen tuottajat ja ensisijaiset käsittelijät puolustavat nuorisorikollisuuskyselyiden käyttöä perustellen sitä niiden kyvyllä tuottaa kattavaa tietoa nuorten rikollisesta käyttäytymisestä sekä sen taustatekijöistä. Nuorisorikollisuuskyselyiden aineistoa pidetään saatavilla olevista tiedonkeräysmenetelmistä suhteellisen luotettavana ja arvokkaana tiedonlähteenä nuorten rikollisuuden tutkimuksessa. Itse ilmoitetun rikollisuuden menetelmä mahdollistaa rikollisuuden kartoittamisen myös piilorikollisuuden osin, joita viranomaiset eivät rekisteröi. (Kaakinen & Näsi 2021, 9–10.) Lisäksi aineiston keruumenetelmä pyritään suunnittelemaan niin, että se kattaa koko maan on ja huomioi eri

alueiden erityispiirteet (Brå 2022b, 10). Kouluissa toteutetut kyselytutkimukset ovat erityisen tehokkaita nuoria edustavien aineistojen keräämisessä, sillä ne tavoittavat myös sellaisia ryhmiä, jotka ovat tyypillisesti aliedustettuina esimerkiksi väestötantaan perustuvissa kyselyissä. Lisäksi kouluissa toteutettavien kyselyiden vastausprosentit ovat usein korkeammat verrattuna muihin otantamenetelmiin, mikä lisää aineiston edustavuutta ja luotettavuutta. (Kaakinen & Näsi 2021, 9–10.) Joka tapauksessa aineiston rajallisuus ja tiedon luotettavuuden haasteet tulee huomioida tuloksia arvioidessa.

6. Tulokset

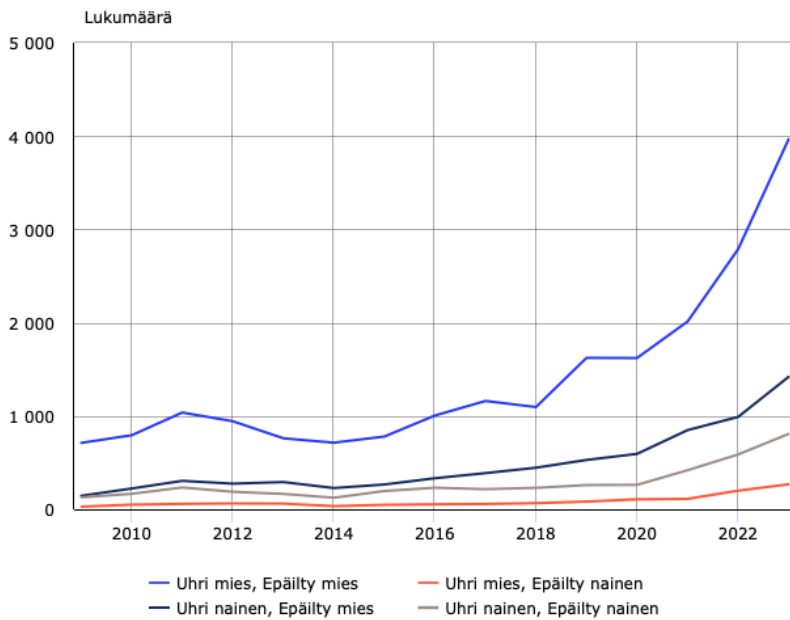
Tässä luvussa esitetään tutkimuksen keskeiset empiiriset havainnot nuorten väkivaltaisesta ja rikollisesta käyttäytymisestä sekä virallisen rikostilastotiedon että nuorten kyselyvastausten avulla. Luvun analyysi rakentuu aiemmin esitellyn teoreettisen viitekehyksen varaan. Mertonin teoria sosiaalisista paineista ja siihen kuuluva poikkeavan käyttäytymisen typologia toimivat tulkintakehyksenä erityisesti sille, miten nuorten kokemukset ja taustatekijät voivat heijastua väkivaltaisiin tekoihin. Tulokset on jäsennelty ensin tilastollisten trendien kuvaukseen ja vertailuun, minkä jälkeen tarkastellaan muuttujien välisiä yhteyksiä ja teoreettisia tulkintoja.

6.1 Väkivalta tilastollisina trendeinä: nuorisorikollisuus Suomessa

Analyysin aineistona käytetään Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastoja Suomesta sekä Ruotsin virallisia tilastoja nuorten rikosepäilyistä. Tutkimuksessa keskitytään ennen kaikkea henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten analysoimiseen kuvaamaan ajankohtaisia kehityssuuntia ja erityisesti niitä ilmiöitä, jotka liittyvä nuorisorikollisuuden mahdollisiin uusiin muotoihin viime vuosina. Aikarajaus perustuu luvussa 2 esitettyyn tutkimuskirjallisuuteen ja vastaa tutkimuksen tavoitetta tarkastella ajankohtaista ilmiötä pitkän aikavälin sijaan, jotka on jo tutkittu.

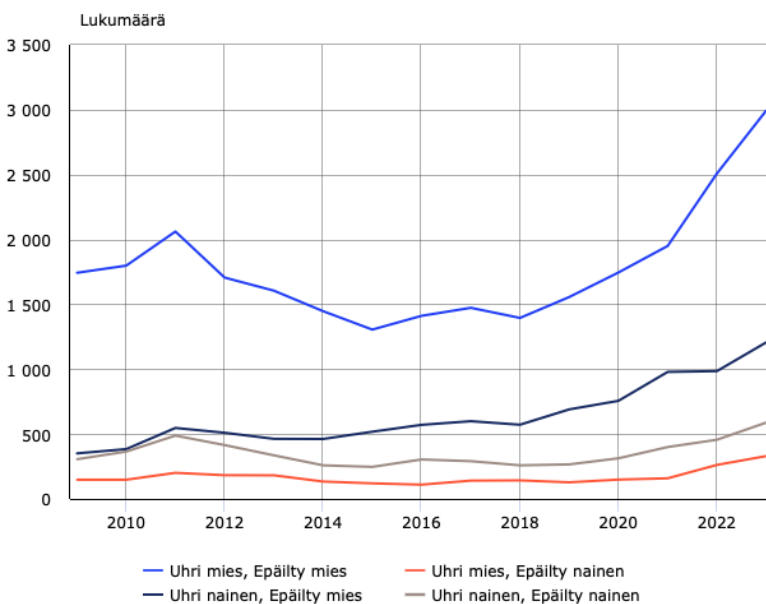
Suomen ja Ruotsin rikoslainsäädäntö sekä rikosten määrittely- ja tilastointikäytännöt ovat valittujen rikostyyppien – erityisesti vakavien väkivaltarikosten, kuten pahoinpitelyjen ja henkirikosten – osalta keskenään hyvin vertailukelpoisia. Vaikka maiden käytännöt nuorisorikollisuuden käsittelyssä eroavat – esimerkiksi Ruotsin nuorisotuomiojärjestelmän tai elinkautisvankeuden vapauttamiskäytäntöjen osalta (katso esim. Bennet 2022, 144; Lappi-Seppälä 1998, 1285–1290) – oikeusjärjestelmien yhteinen pohjoismainen perinne ja rakenteellinen samankaltaisuus mahdollistavat tilastollisen vertailun (Kekkonen 1999, 16). Nämä samankaltaisuudet kulminoituvat myös tilastoinnin tapojen yhteneväisyyteen, mikä mahdollistaa maiden välisten erojen ja yhtäläisyyksien tarkastelun nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen näkökulmasta.

Kuvio 3. Rikosten uhrin ja epäillyn sukupuolen, rikostyyppin ja epäillyn iän mukaan 2009–2023 Suomessa. Epäillyn ikä 0–14-vuotta.

Lähde: Tilastokeskus (2024f), rikos- ja pakkokeinotilasto.

Kuvio 4. Rikosten uhrin ja epäillyn sukupuolen, rikostyyppin ja epäillyn iän mukaan 2009–2023 Suomessa. Epäillyn ikä 15–17-vuotta.

Lähde: Tilastokeskus (2024f), rikos- ja pakkokeinotilasto.

Kuvioista 3 ja 4 nähdään rikosten uhrien ja epäiltyjen sukupuolijakautuneisuutta Suomessa. Myös aikaisemmin esitetty tutkimuskirjallisuus luvussa 2.3 (katso esim. Heiskanen et al. 2024, 42–46) vahvistaa havainnon, että nuorisorikollisuus on selkeästi poikavaltaisempi ilmiö ennen kaikkea tekijän mutta myös uhrin näkökulmasta. Naisten tekemät rikokset ovat selvästi harvinaisempia, vaikka ilmentyvyys näyttäytyy loivasti noususuuntaiselta.

Yllä olevat kuviot havainnollistavat lisäksi nuorisorikollisuuden kasvutrendiä, joka on erityisesti vuodesta 2018 alkanut kiihtymään. Tyttöjen osalta ei havaita jyrkkää kasvua, mutta poikien osalta muutos on merkittävä. Huolestuttavin havainto on tilanteissa, joissa sekä uhri että epäilty on mies: kun 15–17-vuotiaiden osalta määrä on kaksinkertaistunut, nuoremmassa kategoriassa määrä on samassa ajassa nelinkertaistunut. Toki on tärkeää huomauttaa, että vanhempien kategoriassa on vähemmän ikäryhmiä kuin nuorempien kategoriassa, mikä olennaisesti kattaa vähemmän henkilöitä, mutta toisaalta väestörakennekaaviossa teini-ikäisiä on lukumäärällisesti enemmän kuin pienempiä lapsia. Tämä saattaa tasata mahdollista vinoumaa. Joka tapauksessa voidaan havaita, että rikosaktiivisuus on viime vuosina alkanut entistä aikaisemmin sekä enenevässä määrin.

Taulukko 3.A. Kaikkien henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten epäiltyjen sukupuoli ja ikä eri vuosina Ruotsissa.

Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	15–20-vuotiaat epäiltyt (%)	15–20-vuotiaat epäiltyt (lkmr)	Kaikki epäilyt (N)
2019	18,8	7483	39733
2020	19,0	7846	41332
2021	18,2	6909	37909
2022	18,3	6845	37338
2023	18,9	7323	38736

Lähde: Sveriges officiella statistik (2025). Tabell 220. Samtliga personer misstänkta för brott, efter brottstyp, i hela landet, 2015–2024.

Taulukko 3.B. Kaikkien henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten epäiltyjen sukupuoli ja ikä eri vuosina Suomessa.

Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	Alle 15-vuotiaat epäilty (%)	15–17-vuotiaat epäilty (%)	18–20-vuotiaat epäilty (%)	Alle 15-vuotiaat epäilty (lkm.)	15–17-vuotiaat epäilty (lkm.)	18–20-vuotiaat epäilty (lkmr)	Kaikki epäilyt (N)
2019	6,3	5,7	8,3	1581	1433	2104	25268
2020	6,8	6,0	8,3	1804	1601	2216	26624
2021	8,3	6,5	8,1	2223	1750	2163	26824
2022	10,2	6,9	8,7	2722	1846	2317	26648
2023	14,4	7,4	7,9	4214	2155	2304	29229

Lähde: Tilastokeskus (2024g). Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt tekokunnan ja selvitysvuoden mukaan, lukumäärä ja osuus epäillyistä, 1980–2023.

Suomen ja Ruotsin tilastot 3.A ja 3.B nuorten henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista osoittavat molemmissa maissa huolestuttavan kehityssuunnan, mutta niiden tasot ja kehityksen jyrkkyys eroavat toisistaan merkittävästi. Suomessa alle 15-vuotiaiden osuus epäillyistä on kasvanut selvästi viiden vuoden aikana. Vuonna 2019 alle 15-vuotiaista epäiltyjä oli 6,3 prosenttia, ja vuonna 2023 luku oli jo 14,4 prosenttia. Myös absoluuttiset luvut tukevat kasvutrendiä: epäiltyjen määrä lähes kolminkertaistui viidessä vuodessa, 1581 epäillystä 4214:een. 15–17-vuotiaiden osalta kehitys on ollut loivempaa, mutta myös nousujohteista: epäiltyjen osuus kasvoi vuosien 2019 ja 2023 välillä 5,7 prosentista 7,4 prosenttiin, ja määrällisesti 1433:sta 2155:een. Vastaavasti 18–20-vuotiaiden osuus on pysynyt tänä aikana hyvin vakaana, suurin eroavaisuus voidaan havaita määrällisestä kasvusta: vuonna 2019 epäiltyjä oli 2104, ja määrä kasvoi kahdella sadalla vuoteen 2023 tultaessa. Tämä vahvistaa tutkimuskirjallisuuden havaintoa juuri nuorempien tekijöiden kasvusta (katso esimerkiksi Danielsson 2022, 4–5).

Ruotsin osalta aineisto kattaa hieman vanhemman ikäryhmän isommassa segmentissä, 15–20-vuotiaat. Tässä ryhmässä henkeen ja terveyteen kohdistuneisiin rikoksiin epäiltyjen osuus pysyi yllättävän vakaana: vuosien 2019 ja 2023 välillä osuus vaihteli 18,2 ja 19,0 prosentin välillä. Absoluuttisissa luvuissa näkyy vain maltillista vaihtelua – esimerkiksi vuonna 2019 epäiltyjä oli 7483 ja vuonna 2023

hieman enemmän, 7323. Otokoot pysyivät kutakuinkin vakaina, eikä merkittävää suhteellista kasvua tai laskua voida havaita.

Näiden kahden maan kehityskaaria vertailemalla nousee esiin keskeinen ero: Suomessa henkeen ja terveyteen kohdistuneisiin rikoksiin epäiltyjen nuorten määrä ja osuus väestöstä ovat kasvaneet erityisesti alle 15-vuotiaiden osalta, kun taas Ruotsissa näiden rikosepäilyjen osuus 15–20-vuotiaiden joukossa on pysynyt vakaana ja korkeana koko tarkastelujakson ajan. Merkittävä havainto on myös, että valitulla ajanjaksolla kokonaisotanta Suomessa on kasvanut reilun 15 prosentin vauhtia, mikä on hyvin huolestuttava ilmiö. Tämä voi viitata siihen, että Ruotsissa väkivaltaisten tekojen taso on vakiintunut korkealle tasolle, kun taas Suomessa ollaan keskellä jyrkempää muutosvaihetta, erityisesti nuorimpien osalta.

Eroihin voivat vaikuttaa monet tekijät, kuten oikeudellinen määrittely rikoksiin syylliseksi epäillyistä, poliisin selvitysprosentit, raportointikulttuuri sekä eroja ikäryhmien kattavuudessa. Suomen aineisto sisältää erityisesti alle 15-vuotiaiden kehityksen, joka ei Ruotsin tilastosta erotu. On myös huomionarvoista, että Ruotsissa nuorten osuus epäillyistä on jatkuvasti lähes kolminkertainen verrattuna Suomen samanikäisten ryhmien epäiltyjen osuuksiin, mikä viittaa rakenteellisiin eroihin nuorisorikollisuuden tasossa ja mahdollisesti myös ehkäisevissä toimenpiteissä.

Taulukko 4.A. Nuoret epäiltynä pahoinpitelyrikoksista Ruotsissa

Pahoinpitely-rikokset	15–20-vuotiaat epäiltyt (%)	15–20-vuotiaat epäiltyt (lkmr)	Kaikki epäilyt (N)
2019	18,9	7180	37960
2020	19,0	7489	39494
2021	17,9	6463	36084
2022	18,3	6467	35411
2023	18,4	6715	36521

Lähde: Sveriges officiella statistik (2025). Tabell 220. Samtliga personer misstänkta för brott, efter brottstyp, i hela landet, 2015–2024.

Taulukko 4.B. Nuoret epäiltyinä kaikista pahoinpitelyrikoksista Suomessa.

Pahoinpitelyrikokset	Alle 15-vuotiaat epäilty (%)	15–17-vuotiaat epäilty (%)	18–20-vuotiaat epäilty (%)	Alle 15-vuotiaat epäilty (lkm.)	15–17-vuotiaat epäilty (lkm.)	18–20-vuotiaat epäilty (lkmr)	Kaikki epäilyt (N)
2019	6,7	5,8	8,3	1547	1357	1937	23226
2020	7,2	6,2	8,3	1759	1495	2012	24297
2021	8,9	6,6	8,0	2171	1617	1959	24480
2022	10,8	7,0	8,7	2674	1738	2148	24739
2023	15,1	7,5	7,8	4123	2038	2140	27316

Lähde: Tilastokeskus (2024g). Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt tekokunnan ja selvitysvuoden mukaan, lukumäärä ja osuus epäillyistä, 1980–2023.

Seuraavaksi voidaan havaita taulukoista 4.A ja 4.B, että pahoinpitelyrikoksiin epäiltyjen nuorten osuus on kasvanut Suomessa selvästi vuosien 2019 ja 2023 välillä erityisesti alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä. Vuonna 2019 pahoinpitelyrikoksista epäiltyjä oli tässä ikäryhmässä 6,7 prosenttia, mutta vuonna 2023 osuus nousi 15,1 prosenttiin. Samanaikaisesti myös lukumääräisesti tapahtui merkittävä kasvu: epäiltyjen määrä kasvoi 1547 tapauksesta 4123 tapaukseen. Myös 15–17-vuotiaiden ryhmässä kehitys oli nouseva, joskin maltillisempi – epäiltyjen osuus nousi 5,8 prosentista 7,5 prosenttiin ja lukumääräisesti 1357:stä 2038:aan. Ikäryhmän 18–20-vuotiaiden osalta suurta kasvua ei havaita, lukumäärällisesti kahden sadan tapauksen nousulla vuosien 2019–2023 välillä. Nämä luvut osoittavat selkeän ja nopean kasvutrendin erityisesti nuorimpien osalta.

Ruotsissa vastaava kehitys on ollut huomattavasti tasaisempaa. Vuosina 2019–2023 15–20-vuotiaiden pahoinpitelyrikoksista epäiltyjen osuus on pysynyt lähes muuttumattomana, vaihdellen 17,9 ja 19,0 prosentin välillä. Myös lukumääräiset vaihtelut ovat olleet maltillisia: esimerkiksi vuonna 2019 epäiltyjä oli 7180 ja vuonna 2023 6715. Otoskoon säilyessä vakaana vuosittain (n. 36 000–39 000) nämä luvut viittaavat siihen, ettei Ruotsissa ole tapahtunut merkittävää muutosta nuorten pahoinpitelyrikoksiin epäiltyjen määrässä tarkasteluajanjaksolla.

Kokonaiskuvana voidaan todeta, että vaikka Ruotsissa pahoinpitelyrikoksiin epäiltyjen nuorten osuus on absoluuttisesti korkeampi kuin Suomessa, kehitystrendi on vastakkaisuuntainen. Suomessa erityisesti

alle 15-vuotiaiden osuus on kasvanut merkittävästi lyhyessä ajassa, kun taas Ruotsissa nuorten pahoinpitelyepäiltyjen määrä ja osuus ovat pysyneet suhteellisen vakaana. Tämä havainto on merkittävä nuorisoriikollisuuden kehityksen ja mahdollisten interventioiden suunnittelun kannalta, ja herättää kysymyksiä siitä, mitkä tekijät selittävät maiden eriytyvää kehitystä.

Taulukoiden 3.AB ja 4.AB välillä voidaan havaita, että henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista merkittävin osuus koostuu pahoinpitelyrikoksista. Esimerkiksi Suomessa vuonna 2023 näistä 29 229 rikoksesta 27 316 oli pahoinpitelyitä, joka vastaa 93,5 prosenttia. Samana vuonna Ruotsissa henkeen ja terveyteen kohdistuvista näistä 38 736 rikoksesta jopa 36 521 oli niin ikään pahoinpitelyrikoksia, joka prosentuaalisesti on 94,3 osuus tässä rikoskategoriassa. Rikoskulttuurissa voidaan tältä osin nähdä yhteneväisyyksiä.

Taulukko 5.A. Nuoret epäiltynä tapon, surman tai murhan yrityksestä Ruotsissa.

Tapon, surman tai murhan yritys	15–20-vuotiaat epäilty (%)	15–20-vuotiaat epäilty (lkmr)	Kaikki epäilyt (N)
2019	26,1	214	820
2020	27,9	258	925
2021	26,9	255	949
2022	31,0	309	996
2023	40,7	520	1278

Lähde: Sveriges officiella statistik (2025). Tabell 220. Samtliga personer misstänkta för brott, efter brottstyp, i hela landet, 2015–2024.

Taulukko 5.B. Nuoret epäiltyinä tapon, surman tai murhan yrityksestä Suomessa.

Tapon, surman tai murhan yritys	Alle 15-vuotiaat epäilty (%)	15–17-vuotiaat epäilty (%)	18–20-vuotiaat epäilty (%)	Alle 15-vuotiaat epäilty (lkm.)	15–17-vuotiaat epäilty (lkm.)	18–20-vuotiaat epäilty (lkmr)	Kaikki epäilyt (N)
2019	0,3	2,7	12,2	1	9	40	329
2020	1,1	6,0	8,7	5	27	39	447
2021	0,7	6,7	13,1	3	27	53	404
2022	0,5	3,8	11,2	2	16	47	419
2023	1,5	7,6	12,9	6	30	51	396

Lähde: Tilastokeskus (2024g). Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt tekokunnan ja selvitysvuoden mukaan, lukumäärä ja osuus epäillyistä, 1980–2023.

Tapon, surman tai murhan yrityksestä epäiltyjen nuorten määrä on huomattavasti korkeampi Ruotsissa kuin Suomessa, ja erot ovat sekä määrällisesti että suhteellisesti merkittäviä. Taulukoista 5.A ja 5.B nähdään, että Ruotsissa 15–20-vuotiaista nuorista epäiltyjen osuus on ollut jo lähtökohtaisesti korkea vuonna 2019, ja kehitys on ollut selvästi nouseva: vuonna 2023 osuus oli jo kasvanut vuoden 26,1 prosentista 40,7 prosenttiin. Tämä tarkoittaa, että vuonna 2023 peräti 520 nuorta oli epäiltyinä tällaisesta henkeen kohdistuvasta väkivaltarikoksesta, kun vielä vuonna 2019 vastaava luku oli 214. Otokokojen kasvu vuosien mittaan ei yksin selitä kehitystä, sillä myös prosentuaalinen osuus epäillyistä on noussut voimakkaasti.

Suomessa luvut ovat huomattavasti pienempiä. Lukumääräisesti tarkasteltuna 18–20-vuotiaiden epäiltyjen määrä on pysynyt melko vakaana, vuosittain noin 39–53 henkilöä, mutta huomionarvoista on, että heidän suhteellinen osuutensa kaikista tapon, surman tai murhan yrityksistä epäillyistä on selvästi suurempi kuin nuoremmilla ikäryhmillä. Vaikka suhteellisesti erityisesti 15–17-vuotiaiden osuus on ollut korkeimmillaan jopa 7,6 prosenttia vuonna 2023, kyseessä on pieni otos, ja tapausmäärät jäävät vuosittain alle 30:n. Alle 15-vuotiaiden osalta epäiltyjen määrät ovat vieläkin vähäisempiä – esimerkiksi vuosina 2019–2023 epäiltyjä oli vuosittain vain 1–6 henkilöä. Suhteelliset vaihtelut ovat tällaisessa pienessä aineistossa herkkiä yksittäisille tapauksille, minkä vuoksi prosenttiosuuksia on tulkittava varauksella.

Suomen osalta havainnot viittaavat siihen, että vakavien väkivaltarikosten – kuten henkirikoksen yritysten – epäiltyinä esiintyminen lisääntyy erityisesti täysi-ikäisyyden kynnyksellä. Vaikka määrä ei ole merkittävästi kasvanut vuosien aikana, pysyvä korkea osuus herättää huolta tämän ikäryhmän riskikäyttäytymisestä ja sen taustatekijöistä. Lisäksi on syytä huomata, että vaikka kyseessä on määrällisesti pieni rikostyyppi koko nuorisoriikollisuuden kentässä, sen vakavuus tekee kehityssuuntien seuraamisesta erityisen tärkeää.

Yhteenvedona voidaan todeta, että Suomessa tapon, surman tai murhan yrityksestä epäiltyjen nuorten määrä on pysynyt vähäisenä ja tapauskohtaisena, vaikka suhteellisessa osuudessa on havaittavissa hienoista kasvua erityisesti 15–17-vuotiaiden ryhmässä, ja syyllistyneiden taso on pysynyt melko korkeana 18–20-vuotiaiden kohdalla. Ruotsissa sen sijaan kehitys viittaa vakavaan ja kasvavaan ongelmaan, sillä sekä epäiltyjen määrä että osuus nuorista ovat kasvaneet selkeästi viime vuosien aikana. Tämä selvästi kytkeytyy jengirikollisuuteen ja aseväkivallan lisääntymiseen sekä nuorten kasvavaan osallisuuteen vakaviin rikoksiin.

Taulukko 6.A. Nuorten epäillyt henkirikoksista Ruotsissa: tappo, murha tai surma.

Henkirikos: tappo, murha, surma	15–20-vuotiaat epäillyt (%)	15–20-vuotiaat epäillyt (lkmr)	Kaikki epäilyt (N)
2019	21,6	86	399
2020	21,0	82	391
2021	23,5	85	361
2022	26,0	97	373
2023	35,5	167	471

Lähde: Sveriges officiella statistik (2025). Tabell 220. Samtliga personer misstänkta för brott, efter brottstyp, i hela landet, 2015–2024.

Taulukko 6.B. Nuorten epäilty henkirikoksista Suomessa: tappo, murha tai surma.

Henkirikos: tappo, murha, surma	Alle 15- vuotiaat epäilty (%)	15–17- vuotiaat epäilty (%)	18–20- vuotiaat epäilty (%)	Alle 15- vuotiaat epäilty (lkm.)	15–17- vuotiaat epäilty (lkm.)	18–20- vuotiaat epäilty (lkmr)	Kaikki epäilty (N)
2019	0,0	0,0	3,1	0	0	3	96
2020	1,0	3,1	7,3	1	3	7	96
2021	0,6	2,4	1,8	1	4	3	170
2022	0,0	1,3	7,8	0	1	6	77
2023	0,0	1,5	9,1	0	1	6	66

Lähde: Tilastokeskus (2024g). Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäilty tekokunnan ja selvitysvuoden mukaan, lukumäärä ja osuus epäillyistä, 1980–2023.

Henkirikoksiin – eli tappoon, murhaan tai surmaan – epäiltyjen nuorten määrä ja osuus poikkeavat huomattavasti Suomen ja Ruotsin välillä, mikä havainnollistaa maiden rikollisuustilanteen rakenteellisia eroja. Taulukko 6.A osoittaa, että Ruotsissa 15–20-vuotiaiden nuorten osuus kaikista henkirikoksista epäillyistä on ollut huomattavan korkea jo vuoden 2019 tasolla ja kasvanut vuoteen 2023 mennessä merkittävästi, nouden 21,6 prosentista 35,5 prosenttiin. Tämä tarkoittaa, että vuoden 2023 aikana 167 nuorta epäiltiin henkirikoksesta, kun vuonna 2019 vastaava luku oli 86. Vaikka kyse on määrällisesti pienemmistä otoksista kuin esimerkiksi aiemmin mainituista rikosluokissa, suunta on merkittävä ja herättää huolta nuorten osallisuudesta kaikkein vakavimpiin väkivaltarikoksiin.

Sen sijaan taulukosta 6.B havaitaan, että Suomessa henkirikoksista epäiltyjen nuorten määrä on puolestaan hyvin pieni ja yksittäistapausten varassa. Alle 15-vuotiaiden ryhmässä ei viiden vuoden aikana ollut yhtään tapausta vuosina 2019, 2022 tai 2023, ja muinakin vuosina määrät jäivät yhteen. Myös 15–17-vuotiaiden osalta epäiltyjen lukumäärät ovat vuositasolla enintään neljä kuten vuonna 2021, ja vuosina 2019, 2022 ja 2023 niitä oli vain yksi tai ei lainkaan. 18–20-vuotiaiden kohdalla tapauksista voidaan myös puhua hyvin harvinaisina yksittäistapauksina, alle 10 tapausta, vaikka prosentuaaliset osuudet vaihtelevatkin. Näin ollen prosentuaaliset osuudet pysyvät Suomen aineistossa erittäin alhaisina, vaihdellen 0–10 prosentin välillä – ja nämäkin vaihtelut heijastelevat enemmän otoskoon pienuutta kuin varsinaista muutostrendiä. Kokonaisuudessaan nuorten osuus henkirikoksista epäillyistä Suomessa on harvinainen, eikä suuria muutoksia ole havaittavissa. Lukumäärät ovat pysyneet matalina, eikä ilmiössä

ole nähtävissä selkeää kasvutrendiä. Nuoriin kohdistuvan henkirikollisuuden kehitys vaikuttaa siten olevan Suomessa vakaata ja ilmiö näyttäytyy ennen kaikkea täysi-ikäisiä koskevana rikollisuuden muotona.

Henkirikoksiin ja niiden yrityksiin syyllistyneiden välillä voidaan taulukoiden 5 ja 6 perusteella tulla samoihin johtopäätöksiin kuin muissakin tutkimuksissa (katso esimerkiksi Brottsförebyggande rådet 2024b, 12). Taulukoiden 6.A ja 6.B vertailun perusteella ruotsalaiset nuoret syyllistyvät henkirikoksiin selvästi useammin kuin suomalaiset nuoret. Sen sijaan tapon, murhan tai surman yrityksissä maiden välinen ero on huomattavasti vähäisempi, ja rikostyyppi on yleisesti ottaen harvinaisempi molemmissa maissa. Yhtenä mahdollisena selityksenä henkirikosten korkeammalle määrälle Ruotsissa voidaan pitää ampuma-aserikollisuuden kasvua, joka tyypillisesti johtaa kuolemaan ja siten luokitellaan varsinaiseksi henkirikokseksi, toisin kuin esimerkiksi teräaseella tehty, hengenvaarallinen mutta ei kuolemaan johtanut hyökkäys. Ruotsissa erityisesti jengiytymiseen liittyvä väkivalta on kärjistynyt ampuma-aseiden käytön myötä, mikä on lisännyt kuolemaan johtavien väkivallantekeojen määrää.

Taulukko 7.A. Nuorten rikosepäilyt kuolemantuottamuksessa Ruotsissa.

Kuolemantuottamus	15–20-vuotiaat epäilty (%)	15–20-vuotiaat epäilty (lkmr)	Kaikki epäilyt (N)
2019	6,7	11	165
2020	8,3	13	156
2021	11,1	14	126
2022	5,7	9	159
2023	8,8	13	148

Lähde: Sveriges officiella statistik (2025). Tabell 220. Samtliga personer misstänkta för brott, efter brottstyp, i hela landet, 2015–2024.

Taulukko 7.B. Nuorten rikosepäilyt kuolemantuottamuksessa Suomessa.

Henkirikos: tappo, murha, surma	Alle 15- vuotiaat epäiltyt (%)	15–17- vuotiaat epäiltyt (%)	18–20- vuotiaat epäiltyt (%)	Alle 15- vuotiaat epäiltyt (lkm.)	15–17- vuotiaat epäiltyt (lkm.)	18–20- vuotiaat epäiltyt (lkmr)	Kaikki epäilyt (N)
2019	0,0	1,8	5,5	0	3	9	163
2020	0,5	2,5	7,4	1	5	15	203
2021	0,0	3,3	4,2	0	7	9	213
2022	1,4	1,4	4,8	2	2	7	146
2023	0,0	1,5	8,0	0	2	11	137

Lähde: Tilastokeskus (2024g). Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt tekokunnan ja selvitysvuoden mukaan, lukumäärä ja osuus epäillyistä, 1980–2023.

Kuolemantuottamiseen liittyvät rikosepäilyt ovat molemmissa maissa nuorten keskuudessa harvinaisia, mutta taulukkojen 7.A ja 7.B tarkastelu paljastaa kiinnostavia eroja Suomen ja Ruotsin välillä niin osuus- kuin lukumäärätasolla. Suomessa alle 15-vuotiaiden epäiltyjen määrä on pysynyt koko tarkastelujakson ajan äärimmäisen alhaisena, eikä heitä ole useimpina vuosina epäilty yhdestäkään kuolemantuottamuksesta. 15–17-vuotiaiden osalta vuosittaiset epäiltyjen määrät ovat vaihdelleet 2–7 välillä, vastaten 1,4–3,3 prosenttia kaikista rikosepäilyistä kyseisessä ikäryhmässä. Vuonna 2021 havaittiin tilastollisesti korkein osuus, 3,3 prosenttia, mutta tämä perustui vain seitsemään epäiltyyn koko 213 tapauksen aineistossa, eikä näin ollen muodostanut selkeää trendiä. 18–20-vuotiaiden osuus on vaihdellut neljän ja kahdeksan prosentin välillä, ja epäiltyjä on korkeimmillaan ollut 15 henkilöä.

Ruotsissa taas kuolemantuottamuksesta epäiltyjen nuorten osuus on selvästi korkeampi. Vuotuinen osuus on vaihdellut 5,7 ja 11,1 prosentin välillä vuosina 2019–2023. Epäiltyjen lukumäärät ovat olleet johdonmukaisesti suurempia kuin Suomessa – esimerkiksi vuonna 2021 rikoksesta epäiltiin 14 nuorta, mikä vastasi 11,1 prosenttia kaikista kyseisen rikosnimikkeen epäillyistä. Vaikka luvut eivät osoita jyrkkää noususuuntaa, ilmiön esiintyvyys näyttäytyy kuitenkin korkeampana Ruotsissa Suomeen verrattuna. Kuitenkin on syytä huomioida, että aineistojen tilastointitapa on eri, ja nuoret on segmentoitu eri tavoin aineistossa.

Yleisesti voidaan todeta, että kuolemantuottamuksen kaltaiset vakavat, mutta tahattomat rikokset ovat nuorten keskuudessa harvinaisia sekä Suomessa että Ruotsissa, ja niitä esiintyy tilastollisesti enemmän vanhemmissa ikäryhmissä. Suomessa erityisesti alle 15-vuotiaat näyttäytyvät näissä rikoksissa marginaalisina toimijoina, ja vastaava kehitys on havaittavissa myös Ruotsin tilastoissa. Taulukkojen perusteella vaikuttaa siltä, ettei tahaton väkivalta ole yleistynyt viime vuosina. Sen sijaan aikaisemmat tarkastelut osoittavat, että nuorten väkivaltarikollisuus on kasvanut erityisesti tahallisten rikosten osalta, mikä viittaa vakavampien ja tarkoituksellisten väkivallantekeiden lisääntymiseen.

Tämän luvun yhteenvedona edellä esitettyihin tilastoihin vedoten nuorisoriikollisuuden osalta voidaan todeta, että Suomen ja Ruotsin nuorten väkivaltarikollisuuden kehityksessä vuosina 2019–2023 havaittiin sekä samansuuntaisia että eriytyviä trendejä. Suomessa erityisesti alle 15-vuotiaiden osuus epäillyistä on kasvanut huomattavasti kaikissa tarkastelluissa rikostyypeissä, kun taas Ruotsissa nuorten rikosluvut ovat pysyneet korkeina mutta suhteellisen vakaampina. Tämä tukee myös aiempien tutkimusten havaintoja nuorisoriikollisuuden muutoksista kuten luvussa 2.3 on osoitettu (ks. esim. Vauhkonen 2023, 172–174). Suurin osa nuorten tekemistä henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista on pahoinpitelyrikoksia, joiden epäiltyjen määrä on noussut selvästi erityisesti nuoremmassa ikäluokissa. Vakavampien väkivaltarikosten, kuten tapon, murhan tai surman yritysten osalta määrät ovat Suomessa huomattavasti pienempiä, mutta erityisesti 15–17-vuotiaiden kohdalla on havaittavissa lievää kasvua, ja 18–20-vuotiaiden tapauksessa luvut pysyneet melko vakaina. Ruotsissa nuoret edustavat tilastoissa vakavien rikosten kohdalla huolestuttavan paljon, ja trendi näyttää kasvusuuntaisena. Kokonaisuudessaan henkirikokset ovat nuorten keskuudessa kuitenkin hyvin harvinaisia, ja toistaiseksi kehityssuunnat näyttävät erilaisilta.

Kokonaistasolla tarkasteltuna rikosten lukumäärät ovat nousussa, vaikka yksittäisissä taulukoissa esiintyy myös vaihtelua. Nuorten osalta kehitys viittaa erityisesti väkivaltarikollisuuden lisääntymiseen. Ilmiö korostuu Suomessa, jossa kasvu näkyy voimakkaimmin alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä. Ruotsissa vastaava kehitys on ollut maltillisempaa, eikä väkivaltarikollisuuden kasvu näy yhtä voimakkaana kuin Suomessa. Samaa havaintoa vahvistaa Tilastokeskuksen raportti (2024), jonka mukaan Suomessa epäiltyjen yleisin ikä pahoinpitelytapauksissa on valtakunnallisesti laskenut merkittävästi viime vuosina. Kuten johdannossa on esitetty, ennen vuotta 2019 yleisin ikäryhmä oli selvästi yli 20-vuotiaat, mutta vuosina 2021–2023 yleisin epäillyn ikä on jo 14 vuotta. Vaikka tämä luku edustaa koko maan tasoa, alueelliset erot ovat huomattavia. (Tilastokeskus 2024b.) Kehitys on joka tapauksessa huomionarvoista,

jota ainakin julkisessa keskustelussa verrataan usein Ruotsin kehityskulkuun, vaikka osin liian yksinkertaistetusti ainakin näiden tilastojen valossa.

Näiden tässä tutkimuksessa esitettyjen tilastojen ohella nuoret syyllistyvät myös muihin rikoksiin pienissä määrin, esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten valmisteluihin tai kuolemantuottamiseen. Tapaukset ovat kuitenkin hyvin kertaluonteisia ja harvinaisempia, joten trendejä ei pystytä havainnoimaan mielekkäästi ja tarkoituksenmukaisesti. Lisäksi esimerkiksi Ruotsista ei löytynyt vastaavaa rikosten valmisteluun liittyvää nimikettä, vaan se todennäköisesti sisältyy jonkun toisen henkeen ja terveyteen kohdistuvan nimikkeen alle, eikä sitä pystytä tässä yhteydessä vertailemaan. Siksi vertailu on rajattu näiden valittujen rikosnimikkeiden varaan kuitenkin osoittaen erilaisia trendejä, kehityssuuntia ja ilmiön eri ulottuvuuksia.

6.2 Ristiintaulukointi väkivaltaisesta käyttäytymisestä

Tutkimustulosten käsittely aloitetaan tarkastelemalla miten demografiset ja sosiaaliset taustamuuttujat vaikuttavat valittuihin käyttäytymisen muuttujiin. Tarkemmat kysymysten muotoilut ja koodaukset on jo esitelty luvussa 5.7 (katso taulukko 2).

Suomen ja Ruotsin aineistot on testattu ominaan, mutta pyritty raportoimaan mahdollisimman identtisesti. Näin ollen tulosten analysointi on helpompaa, kun aineistossa esiintyviä eroja pystytään visualisoimaan rinnakkain. Tärkein syy erilliselle testaukselle yhden aineiston luomisen sijaan on kuitenkin se, että aineistot ovat lähtökohtaisesti jonkin verran erilaisia, ja rinnastuksia voidaan tehdä vain harkitusti ja sensitiivisesti. Tutkimuksen kannalta onkin tärkeää, että vertailua valtioiden välillä tehdään ensi sijassa vain niiden muuttujien osalta, joiden kohdalla on saatu tilastollisesti merkitsevä tulos.

Kuten edellä esitetyssä taulukossa 2 on havainnollistettu, tutkimuksessa käytetyt muuttujat ovat kysymysmuodoltaan ja vastausskaalaltaan hyvin samankaltaisia, ja niiden poikkeamat on esitelty alaluvussa 5.7. Muuttujilla pyritään ennen kaikkea havainnollistamaan ilmiön laajuutta ja erilaisia trendejä harmonisoiduilla koodauksilla.

Taulukko 8.A. Väki­valta- ja rikos­käyttäytymisen yleisyys iän mukaan Ruotsissa

Aineisto	Skolundersökningen om brott			
Kategoria	15-v.		16-v.	
N	4515		171	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väki­valta	77,1 (3438)	22,9 (1021)	73,1 (122)	26,9 (45)
Aseet	92,0 (4121)	8,0 (359)	90,0 (146)	10,0 (17)
Kiusaa	82,5 (3635)	17,5 (769)	79,1 (129)	20,9 (34)

Taulukko 8.B. Väki­valta- ja rikos­käyttäytymisen yleisyys iän mukaan Suomessa

Aineisto	Nuorisori­kollisuus­kysely			
Kategoria	15-v.		16-v.	
N	4322		1285	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väki­valta	89,9 (3885)	10,1 (437)	85,4 (1097)	14,6 (188)
Aseet	91,4 (3951)	8,6 (371)	90,2 (1159)	9,8 (126)
Kiusaa	77,2 (3336)	22,8 (986)	75,1 (965)	24,9 (320)

Taulukoiden 8.A ja 8.B perusteella voidaan havaita joitakin kiinnostavia eroja Suomen ja Ruotsin nuorten raportoimassa väki­valta- ja rikos­käyttäytymisessä. Suomalaisessa aineistossa nuoret ilmoittavat kiusaamisesta useammin kuin ruotsalaiset, kun taas ruotsalaisessa aineistossa väki­valtainen käyttäytyminen on yleisempää. Nämä erot voivat viitata kulttuurisiin tekijöihin tai eroihin nuorten suhtautumisessa kyselyihin – esimerkiksi siihen, millainen käyttäytyminen koetaan vakavaksi tai tunnustamisen arvoiseksi.

Useat tutkimukset toteavat väkivaltaisuuden lisääntyvän nuoruuden edetessä (katso esimerkiksi Loeber et al. 2015, 150). Väkivaltaisen käyttäytymisen osalta sekä Suomessa että Ruotsissa havaitaan tässäkin aineistossa kasvua 15- ja 16-vuotiaiden välillä. Ruotsissa väkivaltaan syyllistyneiden osuus kasvaa 15-vuotiaista 16-vuotiaisiin 22,9 prosentista 26,9 prosenttiin, ja Suomessa vastaavasti 10,1 prosentista 14,6 prosenttiin. Trendi näyttää samalta kuin luvussa 7.1 esitetyissä rikostilastoissa. Huomionarvoista kuitenkin on, ettei tutkimusaineisto kata riittävästi muita ikäryhmiä kuin 15–vuotiaat, jotta tätä muuttujaa voisi analysoida tarkemmin.

Trendi näyttää samalta myös aseiden hallussapidon ja kiusaamisen kohdalla molemmissa maissa. Kuitenkin johtopäätös on sama näidenkin muuttujien kohdalla: aineisto ei ole tarpeeksi kattava osoittamaan luotettavaa väitettä riskikäyttäytymisen yleistymisestä vanhemmissa ikäryhmissä, vaan muu tutkimuskirjallisuus on tässä kohtaa merkittävämpi osoittamaan vartuneempien nuorten olevan riskialttiimpia riskikäyttäytymiselle. Tämä aineisto ei myöskään anna riittävä näyttöä analysoimaan alle 15–vuotiaiden väkivaltaisen käyttäytymisen lisääntymistä, sillä tämä ikäluokka ei ole riittävästi edustettuna koulukyselyissä.

Vaikka ikä näyttäytyy aineistoissa jossain määrin selittäväksi muuttujaksi erityisesti väkivallan ja aseiden hallussapidon osalta, se ei ole tämän tutkimuksen keskeinen tarkastelun kohde. Vastaaajista enemmistö on 15–vuotiaita, ja he ovat luultavasti todellisuudessa saman ikäisiä, riippuen henkilön syntymäkuukaudesta ja kyselyn ajankohdasta. Ikä toimii tässä yhteydessä havainnollistavana taustamuuttujana, jonka avulla voidaan hahmottaa nuorisorikollisuuden esiintymisen kontekstia. Tutkimuksessa painopiste on sen sijaan muissa sosiaalisissa ja rakenteellisissa tekijöissä – kuten perhetaustassa, sosioekonomisessa asemassa ja vertaisryhmien vaikutuksessa – jotka tarjoavat Mertonin teorian viitekehysessä syvällisempää ymmärrystä poikkeavan käyttäytymisen syntymekanismeista. Valinta rajata analyysi pääasiassa 15- ja 16-vuotiaisiin vastaaajiin mahdollistaa aineistojen vertailun maiden välillä mahdollisimman luotettavasti ja tasavertaisesti, vaikka tämä muuttuja ei tässä kohtaa tarjoa kattavasti informaatiota.

Siitä huolimatta, ettei ikä ole tämän tutkimuksen kannalta tärkein päämuuttuja, sen säilyttäminen analyysissä on perusteltua useasta syystä. Ensinnäkin ikä toimii tärkeänä kontekstuaalisena taustatekijänä nuoruuden kehitysvaiheiden ymmärtämisessä. Nuoruus on kehityksellisesti nopeiden muutosten aikaa, jolloin käyttäytyminen ja sosiaaliset suhteet voivat muuttua merkittävästi lyhyessäkin ajassa. Esimerkiksi siirtyä yläkoulusta toiselle asteelle voi vaikuttaa vertaisryhmiin, valvontaan ja

vapaa-ajan käyttöön – kaikki tekijöitä, jotka voivat heijastua rikoskäyttäytymisessä. Toiseksi ikä mahdollistaa havaintojen suhteuttamisen aikaisempaan tutkimukseen ja tilastoihin, joissa nuorisoriikollisuuden huippu ajoittuu tyypillisesti 15–17 ikävuoden väliin. Näin ollen iän mukana pitäminen tarjoaa tutkimukselle vertailukelpoisuutta ja lisää tulosten luotettavuutta. Lopulta vaikka ikä ei näyttäydä kaikissa analyysissä tilastollisesti merkittävimpänä selittäjänä, sen yhteys käyttäytymisen muotoihin, kuten väkivaltaan ja aseiden hallussapitoon, on havaittavissa. Ilman iän huomiointia osa rikoskäyttäytymisen kehityksellisistä ilmiöistä voisi jäädä näkymättömiin tai tulkita väärin. Tästä syystä ikä on tutkimuksessa säilytetty taustamuuttujana, jonka ensisijainen rooli on toimia analyttisena tukena rikoskäyttäytymisen ymmärtämisessä, mutta ei keskeisenä vertailun tai syy-seuraussuhteiden välineenä.

Taulukko 9.A. Väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen yleisyys sukupuolen mukaan Ruotsissa

Aineisto	Skolundersökningen om brott			
Kategoria	Poika		Tyttö	
N	2479		2365	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väkivalta	76,2 (1866)	23,8 (583)	79,2 (1850)	20,8 (485)
Aseet	91,6 (2247)	8,4 (207)	93,3 (2188)	6,7 (158)
Kiusaaminen	78,7 (1887)	21,3 (510)	86,7 (2021)	13,3 (309)

Taulukko 9.B. Väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen yleisyys sukupuolen mukaan Suomessa

Aineisto	Nuorisorikollisuuskysely			
Kategoria	Poika		Tyttö	
N	2751		2811	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väkivalta	81,8 (2251)	18,2 (500)	96,0 (2698)	4,0 (113)
Aseet	87,2 (2400)	12,8 (351)	95,2 (2677)	4,8 (134)
Kiusaa	72,0 (1980)	28,0 (771)	81,5 (2291)	18,5 (520)

Sukupuolen vaikutus väkivalta- ja rikoskäyttäytymiseen näyttäytyy selvästi erottavana tekijänä kuten taulukot 9.A ja 9.B osoittavat. Pojat ilmoittavat useammin syyllistyneensä väkivaltaan kuin tytöt: ruotsalaisessa aineistossa 23,8 prosenttia pojista ja 20,8 prosenttia tytöistä raportoivat väkivaltaista käyttäytymistä, kun taas suomalaisessa aineistossa vastaavat luvut ovat 18,2 prosenttia pojista ja vain 4,0 prosenttia tytöistä. Sukupuolten välinen ero on Suomessa siis huomattavasti voimakkaampi, mikä viittaa siihen, että väkivaltainen käyttäytyminen on Suomessa vielä vahvemmin sukupuolittunutta.

Aseiden kantaminen on yleisempää pojilla kuin tytöillä molemmissa aineistoissa. Suomessa 12,8 prosenttia pojista ilmoittaa kantaneensa asetta verrattuna 4,8 prosenttiin tytöistä. Ruotsissa vastaavat luvut ovat 8,4 prosenttia pojilla ja 6,7 prosenttia tytöillä. Vaikka ero on Ruotsissa pienempi, se on silti merkittävä ja osoittaa ilmiön sukupuolittuneisuutta.

Myös kiusaamiskokemukset eroavat sukupuolten välillä. Ruotsissa pojista 21,3 prosenttia kertoo syyllistyneensä kiusaamiseen, kun tytöistä vastaava luku on 13,3 prosenttia. Suomessa vastaavat luvut ovat korkeammat: 28,0 prosenttia pojista ja 18,5 prosenttia tytöistä. Tämä viittaa siihen, että pojat osallistuvat useammin kiusaamiseen, ja selvästi kiusaaminen on yleinen ilmiö nuorten keskuudessa. Valtioiden välistä eroa saattaa selittää se, millä tavoin kouluissa tehdään ennaltaehkäisevää työtä, ja miten kiusaamiseen puututaan.

Taulukko 10.A. Väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen yleisyys syntyperäisyyden mukaan Ruotsissa.

Aineisto	Skolundersökningen om brott			
Kategoria	Ruotsi		Muu	
N	4279		671	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väkivalta	77,0 (3253)	23,0 (973)	79,5 (526)	20,5 (135)
Aseet	92,0 (3904)	8,0 (341)	92,6 (611)	7,4 (49)
Kiusaaminen	82,4 (3454)	17,6 (737)	81,9 (525)	18,1 (116)

Taulukko 10.B. Väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen yleisyys syntyperäisyyden mukaan Suomessa.

Aineisto	Nuorisirikollisuuskysely			
Kategoria	Suomi		Muu	
N	5424		250	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väkivalta	89,1 (4835)	10,9 (589)	76,8 (192)	23,2 (58)
Aseet	91,1 (4943)	8,9 (481)	85,2 (213)	14,8 (37)
Kiusaaminen	76,6 (4153)	23,4 (1271)	77,2 (193)	22,8 (57)

Henkilön syntyperällä näyttää olevan vaihteleva yhteys väkivaltaiseen ja rikolliseen käyttäytymiseen, ja aineistojen väliset erot ovat tässä suhteessa huomionarvoisia. Ruotsalaisessa aineistossa taulukossa 10.A väkivaltaista käyttäytymistä esiintyy hieman enemmän Ruotsissa syntyneiden kuin muualla syntyneiden keskuudessa: ruotsalaistaustaisista 23,0 prosenttia ilmoitti väkivaltaisesta käyttäytymisestä, kun taas muualla syntyneistä vastaava osuus oli 20,5 prosenttia.

Suomalaisessa aineistossa tilanne on eri. Taulukon 10.B tulokset osoittavat merkittävän eron: Suomessa syntyneistä 10,9 prosenttia ilmoittaa väkivallasta, kun taas muualla syntyneistä 23,2 prosenttia. Tämä ero on huomattava ja viittaa siihen, että ulkomaalaistaustaisilla nuorilla väkivaltaisuus on huomattavasti yleisempää. Aseiden kantamisen kohdalla havaitaan samansuuntainen ero: muualla syntyneistä 14,8 prosenttia kertoo kantaneensa asetta, kun taas Suomessa syntyneistä 8,9 prosenttia. Tulos voi heijastella sosiaalisten ja rakenteellisten erojen vaikutusta väkivaltaiseen käyttäytymiseen, mutta on samalla huomioitava, että muualla syntyneiden osuus aineistossa on pieni. Tämän perusteella ei siis voida tehdä liian vankkoja johtopäätöksiä.

Kiusaamisen osalta erot eivät ole yhtä selkeitä kummassakaan aineistossa. Ruotsissa ja Suomessa syntyperä ei vaikuta tilastollisesti merkitsevästi siihen, kuinka moni nuori ilmoittaa kiusaamisesta tekijän näkökulmasta – osuudet ovat lähes identtisiä. Tämä viittaa siihen, että kiusaaminen on yleinen ilmiö nuorten keskuudessa, riippumatta syntyperästä tai kulttuurisesta taustasta. Tulos kuitenkin saattaisi olla eri, jos tutkittaisiin kiusaaminen kohteeksi joutumista.

Ruotsin aineistosta saatujen tulosten oletettua pienemmät erot ovat jossain määrin vastoin yleistä intuitiota, jonka mukaan maahanmuuttajataustaiset nuoret tyypillisesti ovat ylliedustettuina väkivaltatilastoissa – kuten mediassa ilmenevät diskurssit ja monet tutkimukset olettavat (katso esim. Andersen, Savolainen & Messner 2022). Tämä herättää kysymyksiä esimerkiksi siitä, vaikuttaako kulttuuritausta tai luottamus viranomaisiin siihen, miten nuoret vastaavat kyselyihin. On mahdollista, että jotkut vastaajat eivät koe kyselyä turvalliseksi tai ymmärrettäväksi tavalla, joka rohkaisisi heitä vastaamaan täysin avoimesti.

Vaikka tutkimusaineistossa tarkastellaan nuorten rikoskäyttäytymistä syntymämaahan mukaan, tämä ei suoraan paljasta heidän maahanmuuttajataustaansa siinä merkityksessä, että yksilö olisi ensimmäisen tai toisen polven maahanmuuttaja. Aineiston kysymysmuotoilu rajoittuu vain tietoon syntymämaasta, mikä rajoittaa mahdollisuuksia tehdä tarkempia johtopäätöksiä etnisestä taustasta tai maahanmuuttajaperheiden vaikutuksesta nuoren kokemuksiin ja käyttäytymiseen. On tärkeää huomioida, että Ruotsissa syntynyt nuori voi silti kasvaa maahanmuuttajaperheessä ja kokea esimerkiksi etnistä leimautumista, kulttuurista marginalisoitumista tai kielellisiä haasteita, jotka voivat vaikuttaa hänen asemaansa yhteiskunnassa ja sosiaalisiin suhteisiinsa.

Tällaiset identiteettiin ja ulkopuolisuuden kokemuksiin liittyvät tekijät eivät välttämättä tule näkyviksi pelkän syntymämaan perusteella. Siksi aineiston pohjalta tehtävien tulkintojen tulee olla varovaisia ja tietoisia siitä, että ”muualla syntynyt” ei kata koko sitä ryhmää, joka saattaa arkikokemuksissaan identifioitua tai tulla nähdyksi maahanmuuttajaksi. Tämä on metodologisesti merkittävä rajoite tämänkaltaisen aineiston käytössä.

Taulukko 11.A. Väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen yleisyys verrattuna käsitykseen perheen taloudellisesta pärjäämisestä Ruotsissa.

Aineisto	Skolundersökningen om brott			
Kategoria	Ei huolissaan		Vähän/ paljon huolta	
N	4581		317	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väkivalta	77,8 (3524)	22,2 (1007)	70,3 (215)	29,7 (91)
Aseet	92,6 (4206)	7,4 (336)	83,3 (259)	16,7 (52)
Kiusaa	82,9 (3717)	17,1 (766)	76,0 (231)	24,0 (73)

Taulukko 11.B. Väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen yleisyys verrattuna käsitykseen perheen taloudellisesta pärjäämisestä Suomessa.

Aineisto	Nuorisorikollisuuskysely					
Kategoria	Talous parempi		Talous sama		Talous huonompi	
N	2179		2584		911	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väkivalta	87,2 (1901)	12,6 (278)	90,9 (2350)	9,1 (234)	85,2 (776)	14,8 (135)
Aseet	90,5 (1971)	9,5 (208)	93,1 (2406)	6,9 (178)	85,5 (779)	14,5 (132)
Kiusaa	73,8 (1609)	26,2 (570)	80,0 (2068)	20,0 (516)	73,4 (669)	26,6 (242)

Käsitys perheen taloudellisesta pärjäämisestä on selvästi yhteydessä nuorten väkivaltaiseen ja rikolliseen käyttäytymiseen, niin Suomessa kuin Ruotsissa taulukoiden 11.A ja 11.B mukaan. Ruotsalaisen aineiston perusteella nuoret, jotka kokevat huolta perheen taloudesta, ilmoittavat useammin väkivaltaisesta käyttäytymisestä (29,7 prosenttia) kuin ne, jotka eivät ole huolissaan (22,2 prosenttia). Samansuuntainen havainto toistuu myös muissa muuttujissa: perheen taloudesta huolta kantavat nuoret kertovat useammin kantaneensa asetta, jopa 16,7 prosenttia, kun taas heidän osaltansa, jotka eivät kanna huolta taloudesta, aseiden mukana kantaminen jää vain 7,4 prosenttiin. Sama havainto näkyy myös kiusaamiseen osallistumisessa: taloudellista huolta kantavista jopa 24,0 prosenttia ilmoittaa kiusanneensa verrattuna 17,1 prosenttiin heistä, jotka eivät ole huolissaan. Vaikka aineisto ei ole täysin tasapainossa otoskoon vaihdellessa huomattavasti, suuntaus on selkeä – taloudellinen huoli on yhteydessä väkivaltaiselle ja häiritsevälle käyttäytymiselle.

Suomalaisessa kyselyssä talouden yhteys väkivaltaan on samanlainen mutta ilmaistuna eri muuttujien kautta. Tässä aineistossa nuorilta kysytään, kokevatko perheensä taloudellisen tilanteen paremmaksi, samaksi tai huonommaksi kuin muilla perheillä. Vastausvaihtoehtoa “sama” ei voitu koodata huonommaksi tai paremmaksi eikä myöskään poistaa, sillä vastausvaihtoehdon puuttuminen olisi aiheuttanut liian suuren kadon, ja siksi se on sisällytetty analyysiin, mutta huomioidaan tulosten vertailussa. Tämän aineiston tulokset osoittavatkin, että mitä heikommaksi perheen taloustilanne koetaan, sitä yleisempää väkivaltaisen käyttäytyminen on. Nuorista, jotka arvioivat perheensä talouden huonommaksi kuin muilla, 14,8 prosenttia ilmoittaa väkivallasta. Vastaava osuus on selvästi pienempi niillä, jotka arvioivat tilanteensa paremmaksi (12,6 prosenttia) tai samaksi (9,1 prosenttia). Ero näkyy myös aseiden kantamisessa sekä kiusaamiskokemuksissa. Esimerkiksi aseiden kantaminen on yleisempää niillä, jotka kokevat perheen talouden huonona (14,5 prosenttia) kuin niillä, jotka arvioivat tilanteen samaksi (6,9 prosenttia) tai paremmaksi (9,5 prosenttia).

Mielenkiintoinen ja ehkä yllättävä havainto nousee kuitenkin esiin kiusaamisen osalta: ne nuoret, jotka arvioivat perheensä taloudellisen tilanteen paremmaksi kuin muilla, ilmoittavat hieman useammin kiusaamisesta (26,2 prosenttia) kuin ne, jotka kokevat tilanteen huonommaksi (20,0 prosenttia) tai samanlaiseksi (23,4 prosenttia). Tämä voi viitata siihen, että kiusaaminen ei ole yksinomaan heikossa asemassa olevien käyttäytymismalli, vaan sitä esiintyy myös sosiaalisesti paremmin toimeentulevien joukossa.

Taulukko 12.A. Väki­valta- ja rikos­käyt­ty­misen yleisyys verrattuna vanhempien valvontaan Ruotsissa.

Aineisto	Skolundersökningen om brott					
Kategoria	Vanhemmat eivät tiedä		Vanhemmat tietävät		Ei käy ulkona	
N	456		379		2879	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väki­valta	88,4 (409)	11,6 (55)	62,6 (244)	37,4 (146)	80,8 (2301)	19,2 (546)
Aseet	95,9 (444)	4,1 (19)	80,5 (313)	19,5 (76)	94,7 (2707)	5,3 (153)
Kiusaa	89,2 (406)	10,8 (49)	67,6 (261)	32,4 (125)	86,0 (2435)	14,0 (396)

Taulukko 12.B. Väki­valta- ja rikos­käyt­ty­misen yleisyys verrattuna vanhempien valvontaan Suomessa.

Aineisto	Nuorisori­kollisuus­kysely			
Kategoria	Vanhemmat eivät tiedä		Vanhemmat tietävät	
N	1509		4048	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väki­valta	85,0 (1282)	15,0 (227)	90,3 (3656)	9,7 (392)
Aseet	86,3 (1302)	13,7 (207)	92,9 (3760)	7,1 (288)
Kiusaa	74,7 (1127)	25,3 (382)	77,6 (3142)	22,4 (906)

Taulukot 12.A ja 12.B osoittaa, että vanhempien valvonnalla on selvä yhteys nuorten väkivaltaiseen ja rikolliseen käyttäytymiseen. Molemmista aineistoista tulokset osoittavat huomattavia eroja sen mukaan, kuinka hyvin vanhemmat ovat perillä lastensa iltamenojen sijainnista tai siitä, liikkuvatko he ulkona.

Ruotsalaisesta aineistosta saadaan kuitenkin ristiriitaisia tietoja väkivaltaisen käyttäytymisen yhteydestä vanhempien valvontaan. Ne nuoret, joiden vanhemmat eivät tiedä heidän olinpaikkaansa iltaisin, vain 11,6 prosenttia ilmoittaa käyttäneensä väkivaltaa, kun taas nuorista, jotka liikkuvat ulkona mutta joiden vanhemmat tietävät heidän olinpaikkansa, vastaava luku on 37,4 prosenttia. Vastaavasti ne nuoret, jotka eivät käy iltaisin ulkona, vain 19,2 prosenttia ilmoittaa väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Selvä havainto on se, että kaikista vastaajista vain noin joka neljäs (22,5 prosenttia) ylipäänsä viettää iltaisin aikaa ulkona, ja ulkona liikkuminen lisää riskiä väkivaltaiselle käyttäytymiselle. Todennäköisesti ne nuoret, jotka eivät kerro missä tai kenen kanssa liikkuvat iltaisin ulkona, myös jättävät kertomatta joitakin asioita tässä kyselyssä.

Suomalaisissa vastauksissa vanhempien valvonnan yhteys väkivaltaiseen käyttäytymiseen on vieläkin selkeämpi. Nuorista, joiden vanhemmat eivät tiedä heidän olinpaikkaansa, 15,0 prosenttia ilmoittaa väkivallasta, kun taas valvottujen kohdalla vastaava osuus on 9,7 prosenttia. Vastaava ero näkyy tilastollisesti merkitsevästi myös aseiden kannon ja kiusaamisen osalta. Vaikka erot kiusaamisessa eivät ole yhtä jyrkkiä kuin väkivaltaisessa käyttäytymisessä, kokonaiskuva viittaa siihen, että vanhempien tietoisuus nuoren liikkumisesta ja toiminnasta toimii suojaavana tekijänä. Vahva vanhempien kontrolli saattaa paitsi suojata nuorta suoralta väkivaltaiselta käyttäytymiseltä, myös välillisesti vähentää altistusta riskikäyttäytymistä tukeville kavereille.

Vanhempien valvontaa tarkasteleva muuttuja ei kuitenkaan paljasta täysin tietoa vanhempien kontrollista. Myös tutkimustulosten laatua olisi parantanut, jos suomalaisessa aineistossa olisi myös ollut vastausvaihtoehtona “ei käy ulkona”, joka kertoo hieman enemmän vanhempien valvonnan tehokkuudesta, tai nuoren omista preferensseistä. Tässä mielessä muuttujan analysointi on hieman rajoitetumpaa.

Taulukko 13.A. Väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen yleisyys ja ystäväpiirin pikkurikollisuus Ruotsissa

Aineisto	Skolundersökningen om brott			
Kategoria	Kaverit ei ole varastaneet		Kaverit ovat varastaneet	
N	2323		2597	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väkivalta	88,9 (2048)	11,1 (257)	66,9 (1711)	33,1 (846)
Aseet	97,0 (2240)	3,0 (70)	87,6 (2256)	12,4 (318)
Kiusaa	90,2 (2050)	9,8 (222)	75,4 (1920)	24,6 (626)

Taulukko 13.B. Väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen yleisyys ja ystäväpiirin pikkurikollisuus Suomessa

Aineisto	Nuorisirikollisuuskysely			
Kategoria	Kaverit ei ole varastaneet		Kaverit ovat varastaneet	
N	2747		2843	
	Ei % (N)	Kyllä % (N)	Ei % (N)	Kyllä % (N)
Väkivalta	93,8 (2577)	6,2 (170)	84,0 (2387)	16,0 (456)
Aseet	96,0 (2636)	4,0 (111)	86,4 (2444)	13,6 (388)
Kiusaa	84,9 (2332)	15,1 (415)	68,8 (1957)	31,2 (886)

Taulukot 13.A ja 13.B osoittavat selkeän yhteyden pikkurikollisen ystäväpiirin ja nuorten väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen välillä sekä Ruotsissa että Suomessa. Ruotsissa väkivaltaisesta käyttäytymisestä ilmoittaa kolmannes nuorista, joiden ystäväpiirissä esiintyy pikkurikollisuutta, kun taas vastaava osuus nuorista, joiden ystävät eivät ole varastaneet, on 11 prosenttia. Aseenkanto on yleisempää pikkurikollisen kaveripiirin nuorten keskuudessa, noin kaksitoista prosenttia, verrattuna kolmeen prosenttiin niistä, joiden ystävät eivät ole varastaneet. Kiusaaminen esiintyy pikkurikollisten ystävien joukossa yli kaksinkertaisesti verrattuna niihin, joiden ystävät eivät ole syyllistyneet varastamiseen.

Samankaltainen ilmiö näkyy myös Suomen aineistossa. Väkivaltaa raportoidaan 16 prosentissa tapauksista, joissa nuorella on pikkurikollinen ystäväpiiri, kun taas vastaava osuus nuorilla, joiden ystävät eivät ole varastaneet, on kuusi prosenttia. Aseenkanto on yleisempää pikkurikollisten ystävien joukossa yli kolminkertaisesti verrattuna niihin, joiden kaveripiiri ei ole ollut mukana rikoksissa. Kiusaaminen korostuu erityisesti nuorilla, joiden ystävät ovat syyllistyneet varastamiseen, yli kaksinkertaisesti verrattuna muihin.

Näin ollen voidaan todeta, että pikkurikollinen ystäväpiiri on vahvasti yhteydessä kohonneeseen väkivalta- ja rikoskäyttäytymiseen molemmissa maissa. Tämä vahvistaa käsitystä vertaisvaikutusten merkityksestä nuorten käyttäytymisen muotoutumisessa. Vaikka väkivallan ja rikollisuuden absoluuttinen yleisyys on korkeampi Ruotsissa, suhteelliset erot eri kaveripiirien välillä ovat samansuuntaisia, mikä viittaa ilmiön laaja-alaiseen sosiaaliseen vaikutukseen.

Yhteenvedona edellä esitetyistä taulukoista voidaan todeta, että useat yksilölliset ja sosiaaliset taustatekijät vaikuttavat nuorten väkivalta- ja rikoskäyttäytymiseen sekä Suomessa että Ruotsissa. Tulosten perusteella sukupuoli on merkittävä selittäjä kaikissa tarkastelluissa käyttäytymismuodoissa molemmissa maissa: pojat ilmoittavat huomattavasti yleisemmin osallistuneensa kivun tuottamiseen, aseiden kantamiseen ja kiusaamiseen kuin tytöt. Ikä on yhteydessä erityisesti kivun tuottamiseen, jota esiintyy useammin vanhemmilla nuorilla. Syntyperällä ei havaita yhtä johdonmukaista vaikutusta, mutta erityisesti suomalaisten aineiston kohdalla ulkomailla syntyneet nuoret raportoivat joissain tapauksissa hieman enemmän väkivaltaisesta käyttäytymisestä.

Perheen heikko taloudellinen tilanne lisää taipumusta väkivaltaiseen ja rikolliseen käyttäytymiseen niin Suomessa kuin Ruotsissa, mikä tukee sosiaalisen paineen ja resurssien puutteen yhteyttä poikkeavaan käyttäytymiseen. Lisäksi vanhempien puutteellinen valvonta on vahvasti yhteydessä rikoskäyttäytymiseen molemmissa maissa – vanhempien valvonta ja läsnäolo suojaavat nuoria väkivaltaiselta ja rikolliselta käyttäytymiseltä. Kaveripiirin vaikutus – erityisesti ystävien osallistuminen lieviin rikoksiin – osoittautuu keskeiseksi tekijäksi väkivaltaisen ja rikollisen käyttäytymisen selittämisessä, erityisesti Ruotsissa.

Vaikka maiden välillä havaittiin yhteneväisyyksiä, erot esimerkiksi kiusaamisen yleisyydessä ja kaveripiirin merkityksessä viittaavat siihen, että paikalliskonteksti ja sosiaalinen ympäristö voivat muokata taustatekijöiden vaikutusvoimaa. Tulokset korostavat nuoruusiän käyttäytymisen

monimuotoisuutta ja tarvetta tarkastella yksilöllisiä, perheeseen liittyviä ja sosiaalisia tekijöitä rinnakkain.

6.3 Korrelaatiokertoimet väkivaltaisen ja rikollisen käyttäytymisen yhteydestä

Kuten luku 6.1 osoittaa, väkivaltaan ja rikollisuuteen ilmiönä ei löydy yksiselitteistä syytä tai aiheuttajaa. Tämän vuoksi onkin tärkeää tarkastella, miten ilmiön ilmenemiseen vaikuttavat tekijät korreloivat keskenään. Tässä luvussa vertaillaan koulukyselyiden korrelaatioanalyysyjä (katso liitteet 1 ja 2), jotka molemmat käsittelevät nuorten väkivaltaista ja riskialtista käyttäytymistä. Vaikka aineistot tarkastelevat samoja teemoja, muuttujien väliset yhteydet eroavat voimakkuudeltaan ja suunnaltaan. Tulokset antavat yleiskuvan muuttujien yhteyksistä nuorten väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyvien tekijöiden välillä.

Ruotsin aineistossa demografisista muuttujista sukupuoli on heikko positiivinen yhteys vanhempien valvontaan ja taloudelliseen tilanteeseen, mutta samalla heikko negatiivinen yhteys väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja aseiden hallussapitoon. Tämä viittaa siihen, että perhesuhteilla nähtävästi on jonkin verran vaikutusta erityisesti tyttöihin, mutta sukupuolen korrelaatio väkivaltaan tai aseiden hallussapitoon on vähäinen. Iän yhteys synnyinmaahan on jonkin verran vahvempi, mutta iällä on heikko tai olematon yhteys muihin keskeisiin muuttujiin, mikä viittaa siihen, että ikä ei ole merkittävä tekijä väkivallan tai riskikäyttäytymisen osalta Ruotsissa.

Suomen aineistossa sukupuoli korreloi heikosti ja negatiivisesti vanhempien valvontaan ja perheen taloudelliseen tilanteeseen, mikä viittaa siihen, että sukupuoli on vähemmän merkitystä näiden tekijöiden osalta Suomessa. Sukupuoli korreloi kuitenkin positiivisesti väkivaltaiseen käyttäytymiseen, aseiden hallussapitoon ja kiusaamiseen. Tämä eroaa Ruotsin aineistosta, jossa sukupuolen ja väkivaltaisen käyttäytymisen välinen yhteys on negatiivinen. Iän ja keskeisten muuttujien välinen yhteys on Suomessa vähäisempi, ja iän yhteys synnyinmaahan on heikko.

Psykologiset tekijät, kuten ärtyneisyys, riskinotto, mielihyvähakuisuus ja impulsiivisuus, korreloivat vahvasti keskenään kummankin aineiston kohdalla. Ruotsin aineistossa ärtyisyyden ja impulsiivisuuden välinen korrelaatio on vahva ($r = 0,479$) ja riskinoton ja mielihyvän hakuisuuden välinen korrelaatio vieläkin vahvempi ($r = 0,609$), mikä osoittaa näiden taipumusten tiivistä yhteen kietoutumista. Ruotsin aineistossa nämä psykologiset piirteet muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, joka on vahvasti

yhteydessä nuorten väkivaltaiseen käyttäytymiseen – esimerkiksi riskinoton ja korrelaation välinen kerroin on 0.284. Suomessa nämä yhteydet eivät olleet yhtä voimakkaita kuin ruotsalaisessa aineistossa, mutta psykologisten tekijöiden keskinäiset korrelaatiot ovat silti merkittäviä – esimerkiksi impulsiivisuuden ja mielihyvän hakuisuuden välinen korrelaatio on 0.432. Riskinotto, impulsiivisuus ja mielihyvähakuisuus liittyvät nuorten käyttäytymiseen molemmissa aineistoissa, mutta erityisesti Ruotsin aineistossa.

Väkivaltaisen käyttäytymisen osalta molemmissa aineistoissa väkivalta liittyy psykologisiin tekijöihin, kuten ärtyisyyteen, riskinottoon, mielihyvähakuisuuteen ja impulsiivisuuteen, mutta Ruotsin aineistossa nämä yhteydet ovat vahvempia. Esimerkiksi ruotsalaisessa aineistossa väkivallan ja ärtyneisyyden välinen korrelaatiokerroin on 0.261, kun taas Suomessa vastaava luku on 0.137. Suomessa väkivalta liittyy lisäksi aseiden hallussapitoon, kiusaamiseen ja ystäväpiirin pikkurikollisuuteen, mutta Ruotsissa väkivalta korreloi heikosti negatiivisesti aseiden hallussapitoon ja ystävyysuhteisiin. Tämä ero voi viitata eroihin sosiaalisten ympäristöjen ja nuorten väkivaltaisten käyttäytymismallien välillä maissa.

Kiusaaminen ja aseiden hallussapito ovat sekä Suomessa että Ruotsissa yhteydessä väkivaltaiseen käyttäytymiseen, mutta Ruotsissa kiusaaminen korreloi vahvemmin väkivallan ($r = 0.268$) ja psykologisten tekijöiden kanssa. Sen sijaan Suomessa kiusaaminen liittyy heikosti psykologisiin tekijöihin, kuten riskinottoon ($r = 0.176$). Ystäväpiirin pikkurikollisuus näkyy molemmissa aineistoissa yhteydessä riskikäyttäytymiseen, Ruotsissa korrelaatiokertoimella 0.279 ja Suomessa 0.286. Tämä saattaa viitata siihen, että riskikäyttäytymistä tukeva sosiaalinen ympäristö on keskeisempi tekijä nuorten väkivallan ja riskialttiuden muotoutumisessa.

Kokonaisuudessaan molemmissa aineistoissa psykologiset tekijät ovat keskeisiä nuorten väkivaltaista käyttäytymistä selittäviä tekijöitä. Ruotsissa nämä tekijät korreloivat vahvemmin keskenään ja väkivaltaisen käyttäytymisen kanssa, kun taas Suomessa yhteydet ovat hieman heikompia. Sukupuolen, synnyinmaan ja muiden demografisten tekijöiden vaikutus on molemmissa aineistoissa vähäisempi, mutta nuorten psykologiset piirteet näyttävät olevan keskeisimpiä vaikuttajia väkivaltaisen ja riskialttiin käyttäytymisen taustalla.

6.4 Logistinen regressioanalyysi väkivaltaisen käyttäytymisen ennustajana

Edelliset tulokset antavat perustetta jatkaa tarkastelua logistisen regressioanalyysin kanssa. Tässä tutkimuksessa logistisen regressiomallin avulla tarkastellaan miten psykologinen alttius sekä muut demografiset ja sosiaaliset tekijät, kuten ikä, sukupuoli, valvonta, taloudellinen tilanne ja synnyinmaa, ennustavat väkivaltaisen käyttäytymisen todennäköisyyttä. Malli tuottaa kertoimet, jotka kuvaavat kunkin selittäjän vaikutuksen suuruutta ja suuntaa, mikä mahdollistaa muuttujien suhteellisten vaikutusten kvantifioinnin. Lisäksi mallin avulla voidaan testata kunkin muuttujan tilastollista merkitsevyyttä, jolloin saadaan tietoa siitä, mitkä tekijät vaikuttavat itsenäisesti tutkittavaan ilmiöön muiden muuttujien vaikutukset huomioiden. (Tietoarkisto.) Logistinen regressio mahdollistaa siis useamman muuttujan vaikutusten samanaikaisen tarkastelun, mikä parantaa tulosten luotettavuutta ja syventää analyysiä.

Analyysin yksinkertaistamiseksi psykologisista muuttujista tehdään summamuuttuja korrelaatioanalyysin tulosten perusteella. Summamuuttujan sisäistä johdonmukaisuutta arvioidaan Cronbachin alfa -kertoimella, joka mittaa missä määrin summamuuttujan muodostamat väittämät mittaavat samaa taustalla olevaa konstruktiota eli ovat keskenään korreloituneita (Tietoarkisto). Muut muuttujat konvertoidaan faktoreiksi.

Skolundersökningen om brott -aineistosta Cronbachin alfaksi saatiin 0.82 (katso liite 3), mikä viittaa hyvään sisäiseen johdonmukaisuuteen – yleisesti reliabiliteetin hyväksyttävyyden rajana pidetään arvoa 0,7 asteikon 0–1 välillä. Kuitenkin Nuorisrikollisuuskyselyn alfakerroin jää tasolle 0.65 (katso liite 4). Ärtynoisyyttä mittaava muuttuja on tässä aineistoissa heikommin muihin korreloituva muuttuja, mutta sen poistaminen ei kuitenkaan nostanut alfakertoimen arvoa yli 0.7 rajan ja siksi se on siitä huolimatta säilytetty mukana pitääkseen valtioiden välisen analyysin yhtenäisenä. Cronbachin alfan luotettavuuden rajasta on kiistelty, mutta tässä tapauksessa sitä voidaan pitää tyydyttävänä, vaikka se ei ole ihanteellinen. (Taber 2018, 1287–1288.) Koska Suomen mittarin reliabiliteetti jää niukasti alle suositellun rajan, tuloksia tulee tulkita varoen ja ne tarjoavat lähinnä suuntaa antavaa tietoa analysoidusta ilmiöstä. Voidaan siis todeta, että Ruotsin summamuuttuja mittaa selvemmin yhtenäisempää kokonaisuutta kuin Suomen, mikä on hyvä huomioida tuloksia analysoitaessa.

Taulukko 14.A. Multinominaalinen logistinen regressioanalyysi väkivaltaisesta käyttäytymisestä Ruotsissa

	Väkivalta	Aseet	Kiusaaminen
Ikä	0.459** (0.168)	0.158 (0.268)	0.056 (0.176)
Poika	-0.407 *** (0.095)	-0.383 * (0.154)	-0.727 *** (0.105)
Synnyinmaa ulkomailla	0.226 (0.147)	0.177 (0.240)	0.325 * (0.157)
Perheen taloudesta huolta	0.260 (0.194)	1.026 *** (0.247)	0.301 (0.205)
Psykologiset tekijät	0.679 *** (0.048)	0.842 *** (0.078)	0.672 *** (0.052)
Kaveripiiri pikkurikollinen	1.156 *** (0.105)	1.176*** (0.194)	0.891 *** (0.114)
Vanhemmat tietävät missä lapsi on iltaisin	0.708 *** (0.214)	0.874 * (0.347)	0.373 (0.215)

Taulukosta 14.A nähdään, että ikä osoittautuu tilastollisesti merkitseväksi ennustajaksi väkivaltaiselle käyttäytymiselle, mutta ei aseiden kantamiselle tai kiusaamiselle, joissa ikätekijän vaikutus jää tilastollisesti merkitsemättömäksi. Tämä viittaa siihen, että iän kasvu lisää väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä, mutta sen yhteys muihin tutkittuihin poikkeavan käyttäytymisen muotoihin on vähäisempi. Sama trendi havaitaan myös ristiintaulukoinnissa 8.A ja 8.B.

Sukupuoli on selkeä ja tilastollisesti merkitsevä tekijä väkivaltaisessa ja poikkeavassa käyttäytymisessä Ruotsin aineiston perusteella. Pojat ovat systemaattisesti alttiimpia väkivaltaan, aseiden hallussapitoon ja kiusaamiseen verrattuna tyttöihin. Tämä havainto tukee aiempaa tutkimusta, jonka mukaan nuorten poikien käyttäytyminen heijastaa suurempaa riskiä kollektiiviseen ja fyysisesti ilmenevään poikkeavaan käytökseen (katso esimerkiksi Tilly 2003, 7).

Synnyinmaan vaikutus ei ole tilastollisesti merkitsevä väkivaltaisessa käyttäytymisessä tai aseiden kantamisessa, mutta kiusaamisen kohdalla ulkomailla syntyneillä on lievästi kohonnut riski. Tämä saattaa viitata ulkomaalaistaustaisten nuorten erityishaasteisiin kiusaamistilanteissa ja mahdollisiin

kulttuurieroihin. Tulos saattaa heijastaa myös kokemusta kiusaamisen kohteena olemisesta – kiusatun riski olla itsekin kiusaaja saattaa olla merkittävä.

Taloudellisella huolella on merkitsevä yhteys aseiden kantamiseen, mutta ei väkivaltaiseen käyttäytymiseen tai kiusaamiseen. Tämä tulos korostaa perheen taloudellisten huolien merkitystä aseiden hallussapidon riskitekijänä – taloudellinen huoli voi lisätä aseiden hallussapitoa, koska se heikentää turvallisuuden tunnetta ja luottamusta yhteiskuntaan. Nuori saattaa kokea tarpeen suojella itseään ja omaisuuttaan, kun elämäntilanne on epävarma. Ase voi toimia keinona hallita pelkoa tai vahvistaa asemaa yhteisössä, etenkin kun taloudelliset resurssit puuttuvat.

Psykologiset tekijät lisäävät merkittävästi riskiä kaikissa tutkituissa käyttäytymismuodoissa. Tämä vahvistaa psykologisten alttiuksien keskeisen roolin poikkeavan käyttäytymisen selittäjänä, koska ne vaikuttavat miten nuoret reagoivat stressiin, turhautumiseen tai sosiaalisiin ärsykkeisiin. Lisäksi nämä ominaisuudet voivat vaikeuttaa pitkäjänteistä ajattelua ja vaihtoehtoisten toimintatapojen arviointia, mikä tekee hetken mielijohteesta toimimisesta todennäköisempää.

Kaveripiirin pikkurikollinen käyttäytyminen osoittautuu voimakkaaksi riskitekijäksi kaikissa kolmessa käyttäytymismuodossa, mikä korostaa sosiaalisen ympäristön vaikutusta nuorten poikkeavaan käyttäytymiseen. Sosiaalinen ympäristö muokkaa normeja ja käyttäytymismalleja: jos poikkeava käytös on ryhmässä hyväksyttyä tai jopa ihannoitua, yksilön kynnys toimia samoin madaltuu. Lisäksi halu kuulua joukkoon, pelko ulkopuolelle jäämisestä tai ryhmäpaine voivat ohjata nuorta omaksumaan poikkeavia toimintatapoja, vaikka hän ei muuten käyttäytyisi samalla tavalla. Sosiaalinen oppiminen on keskeinen selittävä tekijä tässä ilmiössä.

Vanhempien valvonta iltaisin liittyy yllättäen kohonneeseen riskiin väkivaltaisessa käyttäytymisessä ja aseiden kantamisessa, mutta ei kiusaamisessa. Tämä saattaa heijastaa valvonnan reaktiivista luonnetta, jossa vanhempien valvonta lisääntyy riskikäyttäytymisen seurauksena. Valvonta ei välttämättä ole riittävää ennaltaehkäisyä, vaan myöhäinen puuttuminen jo käynnissä olevaan poikkeavaan käytökseen. Muuttuja ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen, sillä lapsi saattaa toimia väkivaltaisesti, vaikka vanhemmat tietävät missä lapsi olisi iltaisin – muuttuja ei kuitenkaan täysin mittaa vanhempien kontrollikykyä.

Taulukko 14.B Multinominaalinen logistinen regressioanalyysi poikkeavasta käyttäytymisestä Suomessa

	Väkivalta	Aseet	Kiusaaminen
Ikä	0.490 *** (0.097)	0.215 (0.110)	0.164 * (0.075)
Poika	1.742 *** (0.116)	1.105 *** (0.114)	0.535 *** (0.069)
Synnyinmaa ulkomailla	0.765 *** (0.202)	0.285 (0.248)	-0.069 (0.180)
Perheen talous huonompi	0.210 (0.133)	0.511 *** (0.137)	-0.042 (0.098)
Perheen talous sama	-0.216 * (0.104)	-0.126 (0.117)	-0,268 *** (0.074)
Psykologiset tekijät	0.969 *** (0.085)	0.956 *** (0.091)	0.771 *** (0.061)
Kaveripiiri pikkurikollinen	0.841 *** (0.105)	1.038 *** (0.122)	0.678 *** (0.071)
Vanhemmat tietävät missä lapsi on iltaisin	-0.172 (0.100)	-0.523 *** (0.106)	-0.035 (0.076)

Ikä lisää merkittävästi väkivaltaisen käyttäytymisen ja kiusaamisen todennäköisyyttä, mutta ei ole tilastollisesti merkitsevä aseiden hallussapidon osalta, kuten taulukko 14.B osoittaa. Tämä viittaa siihen, että iän myötä etenkin väkivaltainen ja kiusaava käyttäytyminen yleistyvät kuten Ruotsin aineisto osoittaa, mahdollisesti sosiaalisten tai kehityksellisten tekijöiden seurauksena. Tietylnainen uhmakkuus kuuluu siis riskitekijöihin nuorten varttuessa.

Sukupuoli on tilastollisesti erittäin merkitsevä kaikissa kolmessa käyttäytymismuodossa: pojilla on suurempi todennäköisyys syyllistyä väkivaltaan, aseiden hallussapitoon ja kiusaamiseen verrattuna tyttöihin. Tämä niin ikään vahvistaa aiempaa tutkimustietoa siitä, että pojat osallistuvat tyttöjä useammin poikkeavaan käyttäytymiseen, eikä täten ole tuloksena yllättävä.

Suomessa synnyinmaan vaikutus näkyy Ruotsista erottuen vain väkivaltaisessa käyttäytymisessä: ulkomailla syntyneillä nuorilla riski väkivaltaisuuteen on suurempi verrattuna Suomessa syntyneisiin, aseiden hallussapidon ja kiusaamisen osalta vaikutus ei ole merkitsevä. Tämä ero saattaa selittyä useilla

yhteiskunnallisilla ja kulttuurisilla tekijöillä. Ruotsissa maahanmuuttajataustaisten nuorten osuus väestöstä on suurempi ja integraatiohaasteet näkyvät usein kouluympäristöissä, mikä voi lisätä kiusaamista ryhmien välillä. Suomessa ulkomaalaistausta saattaa puolestaan yhdistyä enemmän väkivaltaiseen käyttäytymiseen, mahdollisesti heijastaen yksilöllisempää ulkopuolisuuden kokemusta ja jännitteitä valtaväestön kanssa. Myös koulu- ja konfliktikulttuurit voivat erota toisistaan: Suomessa konfliktit saattavat näyttäytyä useammin fyysisinä väkivaltatilanteina, kun taas Ruotsissa ne voivat ilmetä sosiaalisena kiusaamisena. Näin ollen synnyinmaan vaikutus eri käyttäytymismuotoihin kumpuaa laajemmasta yhteiskunnallisesta kontekstista, eikä sen merkitys ole yhtenäinen molemmissa maissa

Perheen taloudellisella tilanteella on suomalaisessa aineistossa erisuuntaisia yhteyksiä. Huonompi taloudellinen tilanne lisää merkittävästi aseiden hallussapidon riskiä, mutta ei ole merkitsevä väkivallan tai kiusaamisen yhteydessä. Taloudellisen tilanteen pysyminen samana verrattuna parempaan liittyy vähäisempään riskiin väkivaltaisuudessa ja erityisesti kiusaamisessa, mutta ei aseiden osalta. Voidaan todeta, että taloudellinen epävarmuus voi erityisesti lisätä aseisiin liittyvää poikkeavaa käyttäytymistä, koska epävarmuus voimistaa halua suojella itseään tai omaisuuttaan. Kiusaamisen ja väkivallan suhteen taas taloudellinen vakaus voi toimia suojaavana tekijänä: kun arki on ennakoitavaa ja perustarpeet täyttyvät, nuori ei ehkä koe tarvetta purkaa pahaa oloa tai hakea valtaa sosiaalisissa suhteissa haitallisoin keinoin. Toisin sanoen vakaus ei välttämättä estä mutta voi vähentää tarvetta hakea hyväksyntää tai kontrollia aggressiivisen sosiaalisen käyttäytymisen kautta.

Psykologiset tekijät ovat vahva ja merkitsevä tekijä kaikissa kolmessa käyttäytymismuodossa. Tämä korostaa yksilöllisten temperamentti- ja persoonallisuuden piirteiden merkitystä poikkeavan käyttäytymisen taustalla, kuten Ruotsin aineisto myös osoittaa. Myös kaveripiirin rikollinen käyttäytyminen on erittäin merkittävä riskitekijä kaikissa malleissa tässäkin aineistossa. Muuttujien kertoimien suunta ja suuruus ei näiden muuttujien kohdalla siis yllätä aikaisempiin tuloksiin vedoten.

Vanhempien valvonta osoittautuu suojaavaksi tekijäksi vain aseiden hallussapidon suhteen, kun taas sen yhteys väkivaltaan ja kiusaamiseen ei ole tilastollisesti merkitsevä. Nämä tulokset eroavat valtioiden välillä, mikä voi kertoa siitä, että Suomessa valvonnalla on enemmän ennaltaehkäisevä vaikutus erityisesti aseiden kanton, kun taas Ruotsin tulokset osoittavat reaktiivisempaa toimintaa. Eroja selittävät todennäköisesti kulttuuriset ja yhteiskunnalliset erot vanhempien valvontakäytännöissä ja nuorten käyttäytymisen sosiaalisissa konteksteissa.

Yhteenvedona analyysi korostaa, että nuorten poikkeavan käyttäytymisen taustalla vaikuttaa monitasoinen tekijäverkosto, jossa yksilölliset ominaisuudet ja sosiaaliset ympäristöt kietoutuvat yhteen. Sukupuoli, psykologiset piirteet ja kaveripiirin rikollisuus ovat vahvimpia ja johdonmukaisimpia ennustajia molemmissa maissa, mikä alleviivaa ehkäisevien toimenpiteiden tarvetta huomioida sekä yksilön psyykkiset valmiudet että sosiaalinen konteksti.

Maatasolla eroja syntyy erityisesti ikään ja syntymämaan vaikutuksissa, mikä viittaa kulttuuristen ja yhteiskunnallisten tekijöiden merkitykseen nuorten kehityksessä ja käyttäytymisessä. Taloudellisten huolien vaikutus aseiden hallussapitoon on Ruotsissa selkeämpi, mikä saattaa heijastaa erilaisia sosiaalipoliittisia rakenteita ja taloudellisia paineita. Vanhempien valvonnan rooli poikkeaa myös maittain: Ruotsissa valvonta näyttäytyy reaktiivisena vastauksena riskikäyttäytymiseen, kun taas Suomessa se vaikuttaa enemmän suojaavasti.

6.5 Mertonin näkökulma empiriaan poikkeavasta käytöksestä

Robert K. Mertonin teoria sosiaalisista paineista tarjoaa viitekehyksen ymmärtää nuorten väkivaltarikollisuutta tilanteissa, joissa yhteiskunnalliset tavoitteet ja legitiimit keinot niiden saavuttamiseksi ovat ristiriidassa. Mertonin mukaan rikollinen käyttäytyminen voi syntyä erityisesti silloin, kun yksilöllillä ei ole pääsyä yhteiskunnan hyväksymien päämäärien, kuten tutkinnon, työn tai taloudellisen menestyksen muodostamiin tavoitteisiin (Merton 1967, 132–133). Tällöin yksilö voi turvautua vaihtoehtoihin – usein normien vastaisiin – tapoihin saavuttaakseen statusta, kontrollia tai vaikutusvaltaa.

Analysoitaessa esitettyjä taulukoita nuorten rikosepäilyistä Suomessa ja Ruotsissa vuosina 2019–2023 (katso luku 6.1) voidaan havaita, että väkivaltarikoksiin syylliseksi epäiltyjen nuorten suhteellinen osuus on ollut Ruotsissa johdonmukaisesti korkeampi kuin Suomessa. Esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuneissa rikoksissa 15–20-vuotiaiden osuus epäillyistä pysyttelee Ruotsissa vakaasti noin 18–19 prosentissa, kun taas Suomessa vastaavissa ikäryhmissä osuudet ovat matalampia, mutta selvästi kasvussa – erityisesti alle 15-vuotiaiden kohdalla. Vastaava kehitys näkyy erityisesti pahoinpitelyrikoksissa, joissa alle 15-vuotiaiden osuus kasvoi Suomessa huomattavasti vuosien 2019 ja 2023 välillä 6,7 prosentista 15,1 prosenttiin.

Nuorten väkivaltarikosten yleistyminen erityisesti alle 15-vuotiaiden joukossa Suomessa herättää huolta sekä yhteiskunnallisesti että yksilötasolla. Ilmiön kohdalla Mertonin teoriaa voidaan soveltaa erityisesti tilanteisiin, joissa nuori kokee epäoikeudenmukaisuutta, huono-osaisuutta tai ulkopuolisuutta. Esimerkiksi taloudellisen tai sosiaalisen eriarvoisuuden kokemus voi altistaa lapsia turhautumiselle ja kyynisyydelle yhteiskunnan normeja ja tavoitteita kohtaan, mikä ilmenee väkivaltaisena käyttäytymisenä. Myös heikot koulutusmahdollisuudet, arjen tuen puute tai yhteisöllisyyden katoaminen voivat vähentää normien sitovuutta ja lisätä riskiä poikkeavaan toimintaan. Mertonin typologiassa tämä voi näkyä esimerkiksi kapinana tai vetäytymisenä, jossa nuori torjuu yhteiskunnan tavoitteet sekä keinot ja etsii vaihtoehtoisia, usein antisosiaalisia toimintatapoja.

Rikosoikeudellisen vastuun näkökulmasta alle 15-vuotiaiden osuus väkivaltarikoksissa on erityisen merkittävä, sillä tämä ikäryhmä ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa Suomessa. Näin ollen heidän tekonsa eivät johda rikosoikeudellisiin seuraamuksiin, vaan viranomaisreaktiot tapahtuvat pääasiassa sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun kautta (Marttunen 2008, 640), kuten Ruotsissakin (Estrada 2019, 47). Tämä alleviivaa tarvetta lähestyä alle 15-vuotiaiden väkivallantekoja ennen kaikkea kasvatuksellisenä ja sosiaalisena, ei pelkästään rikosoikeudellisena kysymyksenä.

Koska rikosoikeudellista vastuuta ei vielä ole, nuoren ohjaaminen takaisin yhteiskunnan normien piiriin edellyttää muita vaikuttamiskeinoja, kuten perhetyötä, koulu yhteistyötä ja yksilöllistä tukea (Vauhkonen 2023, 173). Tässä kontekstissa myös vanhempien kontrollin ja tuen merkitys korostuu. Mertonin teorian näkökulmasta voidaan nähdä, että jos perheen tarjoama sosiaalinen kontrolli ja arjen rakenteet ovat puutteellisia, nuori voi ajautua norminvastaiseen käyttäytymiseen. Vanhempien heikko kyky asettaa rajoja, valvoa nuoren tekemisiä tai tarjota tunne-elämän tukea voi johtaa tilanteeseen, jossa yhteiskunnan tavoitteet näyttävät tavoittamattomina ja normit menettävät merkityksensä. (Merton 1967, 134–135.) Tällöin nuori voi turvautua esimerkiksi väkivaltaan keinona purkaa turhautumistaan tai saavuttaa sosiaalista hyväksyntää omassa viiteryhmässään, kun luottamus yhteiskuntaan rapautuu. Tältä osin nuorten väkivaltainen käyttäytyminen voidaan nähdä paitsi yksilötason reaktiona sosiaaliseen epäoikeudenmukaisuuteen, myös rakenteellisesti syntyvänä riskinä, jossa normien heikkeneminen ja osallisuuden puute avaavat tien kohti Mertonin määrittelemää normittomuuden tilaa.

Mertonin teorian näkökulmasta sosiaaliset ja taloudelliset olosuhteet vaikuttavat siihen, kuinka yksilöt suhtautuvat yhteiskunnan normeihin ja mahdollisuuksiin. Erityisesti matalamman sosioekonomisen aseman ja heikon sosiaalisen kontrollin piirissä olevat nuoret voivat ajautua tilanteeseen, jossa

väkivaltaisuus näyttäytyy keinona reagoida koettuun epäoikeudenmukaisuuteen (Merton 1967, 146). Ristiintaulukointi osoittaa selvästi taloudellisen huolen olevan yhteydessä poikkeavaan käyttäytymiseen, esimerkiksi aseiden kannon osalta (katso taulukot 11.A ja 11.B). Kun mahdollisuudet saavuttaa hyväksytyjä tavoitteita, kuten koulumenestystä tai työmarkkinoille pääsyä, heikentyvät, voi syntyä taipumusta normien hylkäämiseen ja poikkeavaan käyttäytymiseen. Tätä ilmentävät esimerkiksi tapon, murhan tai surman yrityksiin liittyvät rikosepäilyt, joissa Ruotsin tilastoissa 15–20-vuotiaiden osuus kiihtyy vuoden 2023 kohdalla jopa 40,7 prosenttiin. Suomessa osuus on matalampi, mutta kasvaa selvästi vuosina 2019–2023 erityisesti 15–17-vuotiaiden ryhmässä. Rikollinen elämäntyyli voi normalisoitua ryhmässä (Akers 1990, 675), jonka myötä rikollinen tai norminvastainen toiminta ei näyttäydy enää poikkeavana, vaan välttämättömänä sopeutumisenä yhteiskunnallisiin olosuhteisiin.

Vastaavasti kuolemantuottamusta koskevissa rikosepäilyissä Ruotsissa nuorten osuudet vaihtelevat, mutta ovat selvästi merkittävämpiä kuin Suomessa, jossa alle 18-vuotiaiden osuus on matala ja pysyttelee alle 5 prosentin vuosittain, 18–20-vuotiaiden kohdalla alle 10 prosentin. Tässä voidaan havaita Mertonin typologian näkökulmasta mahdollisia eroja kapinallisten ja vetäytyjien roolien välillä – erityisesti Ruotsissa, jossa väkivallan intensiteetti näyttää kasvavan. Yhteiskunnallinen konteksti, kuten jengiytyminen, alueellinen eriarvoisuus ja maahanmuuttajataustaisen nuorison syrjäytyminen, voi toimia normeista irtautumisen kiihdyttäjinä, mikä selittää korkeampaa väkivaltarikollisuuden tasoa.

Tällainen kehitys ei ainoastaan heijasta yksilötason sopeutumisstrategioita, vaan viittaa laajempiin yhteiskunnallisiin haasteisiin: luottamuksen murenemiseen instituutioihin, yhteisöjen sisäiseen fragmentoitumiseen sekä virallisten normien heikentyvään legitimitettiin. Kapinallisuus ja vetäytyminen voivat näin muodostaa osittain kollektiivisia ilmiöitä, jotka ruokkivat väkivallan normalisoitumista tietyissä sosiaalisissa ympäristöissä ja vaikeuttavat ehkäisevää työtä. Pitkällä aikavälillä tällaiset kehityskulut voivat lisätä yhteiskunnallista kahtiajakoa ja haastaa integraatiopolitiikan toimivuutta.

Luvun 6.2 tutkimustulokset sekä Suomesta että Ruotsista osoittavat, että nuorten väkivalta- ja rikoskäyttäytymisessä on systemaattisia eroja iän, sukupuolen, syntyperän, perheen taloudellisen tilanteen sekä vanhempien valvonnan mukaan. Ensinnäkin iän mukaan tarkasteltuna väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen yleistyy nuoren varttuessa, kuten luvussa 3.3 esitetty tutkimuskirjallisuus osoittaa (katso esim. Heiskanen et al. 2024, 44). Mertonin näkökulmasta tämä voi liittyä siihen, että nuoruusiässä yksilö alkaa aktiivisemmin tavoitella yhteiskunnan arvostamia päämääriä kuten itsenäisyyttä ja statusta,

mutta vielä ilman täysivaltaista asemaa tai laillisia keinoja. Tämä kehitysvaihe voi altistaa etenkin innovatiiviselle sopeutumismallille, jossa yhteiskunnan asettamat päämäärät hyväksytään, mutta niiden saavuttamisen keinot voivat olla normien vastaisia ja houkuttelevampia vaihtoehtoja.

Sukupuolten välillä havaittiin johdonmukaisesti, että pojat harjoittavat enemmän väkivaltaa ja rikoskäyttäytymistä kuin tytöt. Tämä on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa ilmentäen myös sukupuolittuneita odotuksia sekä mahdollisesti eroavia keinoja saavuttaa hyväksyntää tai asemaa ryhmässä (katso esimerkiksi Danielsson 2022, 18). Poikien korkeampi väkivaltaisuus voi kuvastaa tilannetta, jossa he suhtautuvat hyväksyvästi yhteiskunnan asettamiin tavoitteisiin, mutta käyttävät epäkonventionaalisia keinoja Mertonin innovatiivisen mukautumisen muodossa. Tällainen kehitys voi vahvistaa haitallisia sukupuolinormeja ja ylläpitää väkivaltaa maskuliinisuuden ilmaisuna, mikä osaltaan vaikeuttaa rikollisuuden ehkäisyä ja tasa-arvon edistämistä yhteiskunnassa. Lisäksi se voi lisätä koulutuksellista ja sosiaalista syrjäytymistä sekä ruokkia ylisukupolvista huono-osaisuutta, mikä kaventaa yksilöiden mahdollisuuksia sosiaaliseen liikkuvuuteen ja vahvistaa rakenteellista eriarvoisuutta.

Syntyperän mukaan tarkasteltuna etenkin Suomessa maahanmuuttajataustaiset nuoret raportoivat kantaväestöä enemmän väkivaltaista ja aseisiin liittyvää käyttäytymistä. Tämä havainto on Mertonin teorian valossa tulkittavissa siten, että jos vähemmistöryhmät kokevat, ettei heillä ole yhtäläisiä mahdollisuuksia saavuttaa yhteiskunnallisesti arvostettuja tavoitteita institutionaalisesti hyväksytyin keinoin, he voivat mukautua tilanteeseen epäkonventionaalisilla tavoilla. Kyse voi olla innovatiivisesta mukautumisesta, jossa hyväksytään kulttuuriset päämäärät, mutta käytetään niihin pääsemiseksi vaihtoehtoisia tai kiellettyjä keinoja. Toisaalta tilanne voi ilmentää kapinallista mukautumista, jossa sekä yhteiskunnan päämäärät että keinot kyseenalaistetaan ja tilalle pyritään asettamaan omat kilpailevan järjestyksen arvot ja normit. (Merton 1967, 134.)

Tällainen kehitys heijastaa epäonnistunutta tai katkonaisesti toteutuvaa integraatiota, jossa yhteiskunnalliseen osallisuuteen ei tarjoudu yhdenvertaisia väyliä. Tämä puolestaan voi lisätä riskiä normien hylkäämiseen ja rikollisten alakulttuurien omaksumiseen. Kielteiset kokemukset aiheuttavat psyykkistä painetta, mikä johtaa poikkeavaan käytökseen (Agnew 1992, 69–60). Yhteiskunnallisella tasolla seurauksena voi olla eriytymistä, luottamuksen rapautumista sekä yhteisöllisyyden heikkenemistä, mikä vaikeuttaa sosiaalista koheesiota ja ennaltaehkäisevää nuorisotyötä.

Perheen heikko taloudellinen tilanne on selvä riskitekijä poikkeavalle käyttäytymiselle, kuten luku 6.4 osoittaa. Suomessa erityisesti ne nuoret, jotka kokevat perheensä taloudellisen tilanteen heikoksi, raportoivat keskimääräistä enemmän väkivaltaista ja aseisiin liittyvää käyttäytymistä. Tämä osoittautuu myös tilastollisesti merkittäväksi poikkeavaa käyttäytymistä ennustavaksi tekijäksi. Tilanne voidaan Mertonin mukaan tulkita niin, että taloudellinen eriarvoisuus estää yksilöä saavuttamasta yhteiskunnan arvostamia tavoitteita institutionaalisin keinoin, mikä voi johtaa innovatiiviseen mukautumiseen – esimerkiksi väkivallan tai rikollisuuden käyttämiseen vaihtoehtoisina keinoina epäoikeudenmukaiseksi koetun aseman korjaamiseksi (Merton 1967, 145).

Tällaisessa tilanteessa rikollinen toiminta ei näyttäydy yksinomaan normirikkomuksena, vaan keinona saavuttaa suojaa, kunnioitusta tai sosiaalista asemaa. Erityisesti tilanteissa, joissa nuori on kokenut kiusaamista tai ryhmäpainetta, rikollinen käyttäytyminen voi näyttäytyä jopa keinona itsensä tai lähipiirinsä puolustamiseen. Tämä voi lisätä väkivaltaisen käyttäytymisen hyväksyttävyyttä ja johtaa kielteiseen kierteeseen, jossa nuoret kokevat tarpeelliseksi suojella itseään tai omaisuuttaan – mikä puolestaan voi lisätä aseiden hallussapitoa ja altistaa vakavammille rikoksille. Yhteiskunnallisella tasolla tällainen kehitys voi syventää sosioekonomisia jakolinjoja, lisätä turvattomuuden tunnetta sekä vaikeuttaa ennaltaehkäisevän sosiaalipolitiikan ja nuorisotyön vaikutusmahdollisuuksia. Näin ollen se voi haastaa yhteiskunnallisen solidaarisuuden ja kasvattaa sosiaalisen eriytymisen riskiä erityisesti kaupunkialueilla, joissa taloudellinen huono-osaisuus kasautuu.

Lisäksi vanhempien valvonnan vaikutus näkyy sekä Suomessa että Ruotsissa siten, että vähäinen vanhempien tietoisuus nuoren menemisistä liittyy useammin väkivaltaiseen tai rikolliseen käyttäytymiseen. Tämä tulos tukee ajatusta rituaalisesta passiivisesta mukautumisesta niissä tapauksissa, joissa valvonta toimii sosiaalisen kontrollin keinona ja sen puute luo tilaa normirikkomuksille. Toisaalta myös ne nuoret, jotka käyttäytyvät väkivaltaisesti ja rikollisesti, ovat ilmoittaneet kyselyssä vanhempien tietävän heidän menemisestään – tämän totuusperäisyyttä voidaan kuitenkin kyseenalaistaa. Oletetusti keskeisemmäksi tekijäksi tässä kohtaa muodostuukin se, käykö nuori ylipäänsä iltaisin ulkona, mikä Mertonin teorian näkökulmasta korostaa rajoitteiden ja kontrollin merkitystä poikkeavan käytöksen syntymisessä.

Vanhempien valvonnan vaikutusten eroavaisuudet Suomessa ja Ruotsissa heijastavat syvemmin maiden kulttuurisia ja sosiaalisia eroja. Ruotsissa valvonta näyttäytyy pääosin reaktiivisena ilmiönä – se lisääntyy vasta sitten, kun riskikäyttäytymistä on jo havaittu. Tämä ilmiö voidaan tulkita Mertonin teorian

kautta siten, että kontrollitoimet kohdistuvat vasta poikkeavan käyttäytymisen ilmenemisen jälkeen. Reaktiivinen valvonta saattaa olla tehotonta tai jopa paradoksaalisesti vahvistaa poikkeavaa käytöstä, mikäli nuoret kokevat valvonnan rajoittavana tai vastustettavana. Suomessa vanhempien valvonta sen sijaan vaikuttaa toimivan vahvempana ehkäisevänä tekijänä, erityisesti aseiden hallussapidon vähentämisessä. Tämä ennakoiva sosiaalinen kontrolli vastaa Mertonin kuvaamaa tilannetta, jossa vahva normien valvonta ja kontrolli ylläpitävät yhteiskunnan vakautta ja estävät poikkeavuuden syntyä (Merton 1967, 157–158). Ennakointi ja johdonmukainen valvonta voivat siten ehkäistä riskikäyttäytymisen muodostumista, mikä vähentää tarpeen reaktiivisille kontrollitoimille.

Näin ollen vanhempien valvonnan eroavaisuudet molemmissa maissa korostavat, miten sosiaalisen kontrollin käytännöt ja kulttuuriset normit muovaavat poikkeavan käyttäytymisen syntyä ja hallintaa. Mertonin teorian näkökulmasta voidaan todeta, että sekä ehkäisevä että reaktiivinen kontrolli ovat sosiaalisen järjestyksen kannalta keskeisiä, mutta niiden vaikutukset poikkeavuuteen vaihtelevat ajoituksen ja toteutuksen mukaan. Kontrolli näyttäytyy tässä aineistossa siis hyvin kontekstisidonnaiselta.

Kuten luvussa 6.3 esitetään, korrelaatioanalyysien perusteella psykologiset tekijät, kuten impulsiivisuus, ärtyisyys, mielihyvähakuisuus ja riskinotto, muodostavat vahvan kokonaisuuden, joka liittyy nuorten väkivaltaiseen ja riskialttiiseen käyttäytymiseen – erityisesti Ruotsin aineistossa. Ruotsin aineistossa väkivaltaisen käyttäytymisen ja psykologisten muuttujien välillä havaitaan selvästi vahvemmat yhteydet kuin Suomessa. Tämä voi viitata siihen, että nuorten väkivaltaisuus Ruotsissa kytkeytyy tiiviimmin yksilöllisiin, hedonistisiin taipumuksiin, jotka voivat heijastella anomian tilaa: kokemus siitä, että yhteiskunnan säännöt eivät tarjoa merkityksellisiä tai saavutettavissa olevia reittejä hyväksytyihin päämääriin, joka saa yksilön kyseenalaistamaan sisäisiä normeja ja arvoja. Tällöin väkivalta voi muodostua keinoksi ilmaista itseä tai saavuttaa statusta vertaisryhmässä, erityisesti kun ympäristö vahvistaa tämänkaltaista käyttäytymistä.

Suomen aineistossa väkivalta korreloi myös aseiden hallussapidon, kiusaamisen ja ystäväpiirin pikkurikollisuuden kanssa, mikä viittaa siihen, että väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyy enemmän sosiaalisesti välittyneitä tekijöitä. Näin ollen Mertonin teorian näkökulmasta voidaan tarkastella myös kapinallista tai vetäytyvää sopeutumista, jossa nuori hylkää sekä yhteiskunnan asettamat päämäärät että hyväksytyt keinot, ja toimii vaihtoehtoisten ryhmän normien mukaan. Tämä voi tapahtua esimerkiksi

rikollisia arvoja korostavassa ryhmässä, joka tarjoaa hyväksyntää ja merkityksellisyyden tunnetta. Tämä voi olla yksi tapa nuorelle ajautua rikollisuuden piiriin ja voimistaa marginalisoitumista.

Korrelaatiot ystäväpiirin pikkurikollisuuden ja väkivaltaisen käyttäytymisen välillä tukevat myös ajatusta siitä, että sosiaalinen ympäristö voi mahdollistaa tai vahvistaa normien vastaista käyttäytymistä. Mertonin teorian kannalta tällainen ilmiö voi ilmentää perääntymisen sopeutumisen muotoa, jossa yksilö hakeutuu ryhmiin, jotka tarjoavat vaihtoehtoisen järjestyksen, koska yhteiskunnan legitiimi rakenne näyttäytyy saavuttamattomana tai merkityksettömänä. Tällaisia muuttujia ei kuitenkaan löytynyt aineistosta tukemaan tämän kaltaisia johtopäätöksiä riittävästi.

Demografisten muuttujien, kuten sukupuolen, synnyinmaan tai iän, heikompi yhteys väkivaltaiseen käyttäytymiseen korostaa sitä, että yksilön kokemus yhteiskunnallisesta asemasta ja mahdollisuuksista voi muovautua ennen kaikkea henkilökohtaisten psykologisten piirteiden ja sosiaalisten suhteiden kautta – ei vain rakenteellisten asemien mukaan. Tämä sopii Mertonin käsitykseen anomiaista, jossa normien hajoaminen tai ristiriita päämäärien ja keinojen välillä syntyy yksilön kokemuksista rakenteellisissa olosuhteissa, ei pelkästään objektiivisista taustatekijöistä. Tämä havainto osaltaan osoittaa, ettei väkivaltaista käyttäytymistä pysty automaattisesti ennustamaan tiettyjen ominaisuuksien perusteella, vaikka oletuksia tai eräänlaisia taipumuksia voidaankin osoittaa.

Mertonin teorian keskeinen anti on sen huomio siitä, että poikkeava käyttäytyminen ei ole pelkästään yksilön moraalista vajavaisuutta, vaan seurausta yhteiskunnan rakenteellisesta jännitteestä kulttuuristen tavoitteiden ja institutionaalisten keinojen välillä. Toisin sanoen yhteiskunta asettaa tietyt menestystavoitteet, kuten koulutuksellisen tai taloudellisen menestyksen, mutta kaikkien nuorten mahdollisuudet saavuttaa nämä päämäärät eivät ole samanarvoiset tai reilut. (ibid., 160–164.) Tämä epätasapaino voi synnyttää kokemuksen epäoikeudenmukaisuudesta ja ulkopuolisuudesta, jolloin nuori ei enää koe yhteiskunnan sääntöjä tai normeja mielekkäinä noudattaa. Samalla heikentyy luottamus siihen, että järjestelmä tarjoaa todellisia mahdollisuuksia menestykseen.

Tämä rakenteellinen jännite konkretisoituu erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla, joiden pääsy koulutukseen, työmarkkinoille ja sosiaalisiin verkostoihin voi olla rajoittuneempaa. Vaikka kulttuuriset tavoitteet, kuten menestyminen ja hyväksyntä, koetaan merkityksellisiksi, koetut mahdollisuudet niiden saavuttamiseksi voivat olla epärealistisia tai vaikeasti saavutettavissa. Tämä voi synnyttää painetta turvautua vaihtoehtoisiiin keinoihin, mikä näkyy esimerkiksi ryhmäytymisenä,

epävirallisina statuksen muotoina tai rikollisena toimintana. Tällaiset reaktiot eivät synny tyhjiössä, vaan heijastavat rakenteellisia eroja yhteiskunnallisissa mahdollisuuksissa. Nuorten erilaiset sopeutumismuodot voivat pitkällä aikavälillä vahvistaa sosiaalista polarisaatiota, kasvattaa turvattomuutta ja vaikeuttaa yhteiskunnallista koheesiota. Tämän vuoksi on keskeistä tarkastella poikkeavaa käyttäytymistä osana laajempia yhteiskunnallisia mekanismeja, eikä vain yksilötason ilmiönä.

Samankaltaista dynamiikkaa nähdään myös heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevien nuorten kohdalla, joiden arjessa resurssien puute ja vähäiset mahdollisuudet voivat ruokkia poikkeavaa käyttäytymistä. Tässä yhteydessä koulun ja laajemmin yhteiskunnan rooli korostuu: jos koulu ei kykene toimimaan integraation ja sosiaalisen tuen areenana, epäonnistuminen vahvistaa jännitettä tavoitteiden ja keinojen välillä. Tämä voi johtaa nuorten syrjäytymiseen ja poikkeavan käyttäytymisen lisääntymiseen.

Näin Mertonin teoria tarjoaa arvokkaan selityskehyksen, joka painottaa poikkeavan käyttäytymisen yhteiskunnallisia ja rakenteellisia lähtökohtia. Tämä näkökulma eroaa esimerkiksi luvussa 4.4 mainitusta tutkimusperinteestä, jossa painopiste on yksilön ominaisuuksissa, kuten persoonallisuudessa, impulsiivisuudessa tai moraalisisessa kehityksessä (esimerkiksi Agnew 1992, 48–49.). Mertonin malli ohjaa tarkastelemaan ilmiötä rakenteellisen eriarvoisuuden ja kulttuuristen jännitteiden kautta, jolloin yksilön valintoja ei tulkita irrallisina, vaan osana laajempaa yhteiskunnallista kontekstia. Se korostaa, että yhteiskuntarakenteiden epätasa-arvoiset mahdollisuudet voivat luoda normiristiriitoja ja siten edesauttaa poikkeavien käytösmallien syntyä. Tämän näkökulman ymmärtäminen on tärkeää myös ehkäisevän työn kehittämisessä, sillä se painottaa institutionaalisten ja rakenteellisten toimien merkitystä syrjäytymisen ja rikollisuuden ehkäisyssä.

Yhteenvedonä teorian soveltuvuudesta tämän tutkimuksen osalta voidaan todeta, että tutkimuksen tulokset tukevat Mertonin teoriaa sosiaalisista paineista, erityisesti konformistisen, innovatiivisen ja osin kapinallisen sopeutumisen näkökulmista. Nuorten väkivaltainen käyttäytyminen näyttää monitasoisena ilmiönä, jossa psykologiset piirteet, kuten impulsiivisuus, ärtyneisyys ja riskinotto, sekä sosiaalinen ympäristö muodostuvat keskeisiksi selittäjiksi. Sen sijaan demografisten muuttujien selitysvaikutus jää vähäisemmäksi. Tämä viittaa siihen, että vaikka yhteiskunnalliset tavoitteet ovat nuorille tuttuja ja usein hyväksytyjä, legitiimit keinot niiden saavuttamiseen koetaan riittämättömiksi, puutteellisiksi tai merkityksettömiksi.

Mertonin teoreettinen kehikko auttaa näin ymmärtämään, miten yksilölliset resurssit ja rakenteelliset tekijät yhdessä voivat johtaa poikkeavaan käyttäytymiseen. Suomessa rikosepäilyjen lisääntyminen erityisesti nuoremmista ikäluokista saattaa heijastaa kasvavaa sosiaalista painetta ja yhteisöllisyyden heikentymistä, kun taas Ruotsissa ilmiö näyttää vielä voimakkaampana. Tämä tukee ajatusta, että anomian vaikutus voi korostua ympäristöissä, joissa yhteiskunnallinen koheesio on hauraampaa ja eriarvoisuus syvempää. Etenkin innovatiivinen sopeutuminen näyttää keskeisenä mekanismina: nuoret pyrkivät saavuttamaan kulttuurisesti arvostettuja päämääriä – kuten menestystä, statusta tai hyväksyntää – mutta tekevät sen keinoilla, jotka eivät ole institutionaalisesti hyväksytyjä. Tämä näkyy erityisesti niissä ryhmissä, joilla on puutteita taloudessa, vanhemmuuden valvonnassa tai yhteiskuntaan integroitumisessa. Nuorisorikollisuuden taustalla voidaan siis tiivistetysti sanoen havaita vaikuttavan sosiaaliset ja rakenteelliset jännitteet kummassakin tutkimusmaassa.

Lopuksi tuloksista voidaan kuitenkin myös havaita, että konformismi muodostaa tutkimusaineistoista selvän enemmistön. Konformistien tunnuspiirteisiin voidaan lukea kuuluvan esimerkiksi hyvä koulumenestys, tyytyväisyys perhesuhteisiin, vähäinen altistuminen rikollisuudelle ja väkivallalle eivätkä he näin lukeudu poikkeavan käytöksen riskiryhmään. Vaikka he eivät ole rikostilastojen kannalta näkyvä ryhmä, konformistit muodostavat yhteiskunnallisen vakauden kannalta keskeisen tukipilarin. Heidän käyttäytymisensä ilmentää luottamusta yhteiskunnan sääntöihin ja rakenteisiin, mikä toimii vastapainona niille nuorille, joiden käyttäytymistä voidaan tulkita poikkeavaksi. Konformismi on tärkeää yhteiskunnan vakaudelle, sillä he tasapainottavat nuorisorikollisuuden dynamiikkaa ja tukevat sosiaalista koheesiota. (Merton 1967, 141.) He omalta osaltaan vahvistavat siis yhteiskunnan resilienssiä, joka on nuorisorikollisuuden ennaltaehkäisyyn kannalta keskeistä.

7 Johtopäätökset

Tämä tutkimus on tarkastellut nuorten väkivaltaista käyttäytymistä Suomessa ja Ruotsissa vertailemalla kahta itseraportointiin perustuvaa kyselyaineistoa sekä kansallisia tilastoja. Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, mitkä tekijät ovat yhteydessä väkivaltaiseen käyttäytymiseen, ja miten Robert K. Mertonin teoria sosiaalisista paineista soveltuu selittämään väkivaltaisen käyttäytymisen ilmiötä. Vaikka molempien maiden aineistot osoittavat, että yksittäistä syytä väkivaltaiselle käyttäytymiselle ei voida osoittaa, useita toisiinsa liittyviä psykologisia ja sosiaalisia tekijöitä voidaan tunnistaa.

Mertonin teoria selittää poikkeavaa käyttäytymistä sosiaalisten paineiden näkökulmasta. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että nuorten kokemana ristiriita yhteiskunnan odotusten ja heidän todellisten mahdollisuuksiensa välillä näkyy esimerkiksi impulsiivisuuden, mielihyvähakuisuuden ja riskinoton lisääntymisenä. Tämä pätee erityisesti Ruotsin aineistossa, jossa psykologisten piirteiden ja väkivaltaisen käyttäytymisen välinen korrelaatio on merkittävämpi kuin Suomessa. Sukupuoli osoittautuu Suomessa vahvemmaksi selittäväksi tekijäksi väkivaltaisen käyttäytymisen osalta kuin Ruotsissa. Suomessa väkivalta liittyy myös aseiden hallussapitoon ja kiusaamiseen, mikä viittaa siihen, että väkivalta ilmenee monimuotoisemmin nuorten arjessa. Sosiaalinen ympäristö, erityisesti ystäväpiirin vaikutus, näkyy molemmissa aineistoissa vahvana tekijänä. Voidaan myös havaita, että demografiset tekijät, kuten sukupuoli tai synnyinmaa, eivät yksin selitä väkivaltaista käyttäytymistä, vaan merkittävämmässä roolissa ovat yksilön kokemat sosiaaliset paineet ja psykologiset taipumukset. Tämä tukee Mertonin ajatusta normien ja mahdollisuuksien ristiriidasta, joka johtaa poikkeavaan käytökseen.

Johtopäätöksenä voidaan tutkimusaineiston perusteella todeta, että väkivaltainen ja rikollinen käyttäytyminen nuorten keskuudessa kumpuaa monikerroksisesta kokonaisuudesta, jossa psykologiset taipumukset, sosiaaliset suhteet ja yhteiskunnalliset rakenteet limittyvät toisiinsa. Vaikka julkisessa keskustelussa pyritään usein tunnistamaan yksittäisiä, helposti osoitettavia selittäviä tekijöitä, kuten maahanmuuttotausta tai päihteiden käyttö, tämä lähestymistapa ei tee oikeutta ilmiön moniulotteisuudelle.

Tutkimuksen valossa on selvää, että väkivaltaiselle poikkeavalle käyttäytymiselle ei ole olemassa yksiselitteistä syytä tai täydellisesti ennustettavaa kaavaa. Sen sijaan kyse on kompleksisesta

vuorovaikutuksesta yksilöllisten ominaisuuksien, ryhmädynamiikan, elinympäristön ja rakenteellisten epäkohtien välillä. Kvantitatiivinen aineisto mahdollistaa näiden yhteyksien tarkastelun useiden muuttujien tasolla, mutta se ei yksin kykene tavoittamaan kaikkia niihin liittyviä kulttuurisia ja kokemuksellisia ulottuvuuksia. Tässä mielessä tutkimus osoittaa, kuinka tärkeää on ymmärtää nuorten poikkeavaa käyttäytymistä ilmiönä, joka heijastaa ja tuottaa yhteiskunnallista todellisuutta.

Tutkimuksen löydökset nuorten väkivaltaisesta käyttäytymisestä voidaan kytkeä valtio-opillisesti laajempaan pohdintaan yhteiskunnan kyvystä tuottaa legitimejä normeja ja säilyttää sosiaalinen järjestys. Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian mukaan normien legitimeetti rakentuu julkisessa keskustelussa – kommunikatiivisessa tilassa, jossa kansalaiset voivat osallistua tasavertaisesti normien muodostamiseen (Habermas 1981, 141, 146). Mikäli nuoret kokevat, ettei heillä ole mahdollisuuksia vaikuttaa heitä koskeviin sääntöihin tai jos he eivät tunnista yhteiskunnan normeja omikseen on vaarana, että normien noudattaminen jää ulkoapäin ohjatuksi, ei sisäistetyn yhteisymmärryksen ohjaamaksi.

Habermasin käsitys elämismaailman ja järjestelmän välisestä ristiriidasta tarjoaa tulkintakehyksen myös nuorten väkivaltakäyttämisen ymmärtämiseksi. Elämismaailma (*Lebenswelt*) viittaa yksilöiden arjen merkitykselliseen maailmaan, kuten perhesuhteisiin, kouluyhteisöihin ja sosiaalisiin verkostoihin, kun taas järjestelmä käsittää yhteiskunnan hallinnolliset ja taloudelliset rakenteet, kuten koululaitoksen, sosiaalipalvelut ja oikeusjärjestelmän. Kun järjestelmän logiikka – tehokkuus, hallinta ja byrokratia – alkaa ohittaa elämismaailman inhimillisen vuorovaikutuksen, syntyy vieraantumista ja luottamuksen heikkenemistä. (ibid., 96–98, 131–132.) Jos nuoret kokevat koulun tai yhteiskunnan instituutiot etäisiksi, epäoikeudenmukaisiksi tai kontrolloiviksi he voivat kokea, ettei heillä ole sijaa yhteisessä todellisuudessa. Tällöin he voivat hylätä yhteiskunnan normit ja etsiä hyväksyntää ja statusta vaihtoehtoisissa sosiaalisissa tiloissa, joissa väkivalta tai uhmakkuus saavat keskeisen merkityksen.

Tämä asetelma voidaan tulkita merkinä järjestelmän legitimiuden mahdollisena heikkenemisestä. Rosanvallon ja Goldhammer (2011) ovat todenneet, että nyky-yhteiskuntien demokraattinen legitimeetti on yhä useammin koetuksella, kun kansalaiset eivät enää koe edustuksellista järjestelmää riittävän osallistavaksi tai oikeudenmukaiseksi. Heidän mukaansa nykydemokratian legitimiydestä on erotettavissa kolme ulottuvuutta: puolueettomuus, refleksiivisyys ja läheisyys. Näistä erityisesti läheisyyden – eli kokemusta institutionaalisesta osallistumismahdollisuudesta sekä siitä, että yhteiskunnalliset rakenteet tunnistavat ja huomioivat nuorten kokemat arjen realiteetit, jolloin järjestelmä

näyttäytyy heille merkityksellisenä ja legitiiminä – voidaan katsoa olevan keskeisessä asemassa nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden kannalta. (Rosanvallon & Goldhammer 2011, 14–17, 255–260.) Mikäli nuoret eivät koe poliittista järjestelmää omakseen tai näe sen vastaavan heidän huoliinsa, yhteiskunnallinen legitimizeetti murenee. Tällöin syntyy riski, että järjestelmän ulkopuolelle jäävät etsivät muita keinoja saavuttaa hyväksyntää, turvallisuutta tai näkyvyyttä – jopa väkivallan tai normirikkomusten kautta. Institutionaalinen osallisuus ja legitimizeetti voivat siis vaikuttaa nuorten riskiin poikkeavaan käytökseen yksilötason riskien ohella.

Kokemus yhteiskunnallisesta legitimizeetistä, eli siitä, että instituutiot ovat oikeudenmukaisia, saavutettavia ja vastaavat kansalaisten arjen haasteisiin (ibid, 14–15), on keskeinen tekijä nuorten kiinnittymisessä yhteiskuntaan. Erityisesti nuorten kohdalla legitimizeetin heikkeneminen voi ilmetä vieraantumisenä yhteiskunnallisista rakenteista, epäluottamuksena instituutioita kohtaan ja vaihtoehtoisten, normien kanssa ristiriitaisten käyttäytymismallien omaksumisena. Tämä luo tilaa myös väkivallan ja uhmakkuuden käytölle keinona saavuttaa sosiaalista statusta tai kuuluvuutta. Kun järjestelmä ei näyttäydy nuorelle merkityksellisenä tai oikeudenmukaisena, siitä vetäydytään tai yritetään perustavanlaatuisesti muuttaa – kuten Mertonin teoria myös olettaa (Merton 1967, 153–155). Tällainen kehitys on omiaan herättämään huolta yhteiskunnallisesta koheesiosta ja turvallisuudesta.

Yksi keskeinen yhteiskunnallinen huolenaihe liittyy siihen, miten rikollisuus ja väkivalta heijastuvat demokratian kokemukseen. Kun turvattomuus kasautuu tietyille alueille tai väestöryhmille, voi syntyä tunne siitä, ettei valtio kykene täyttämään keskeistä tehtäväänsä kansalaisten turvallisuuden takaajana. Tämä voi heikentää luottamusta instituutioihin ja lisätä vieraantumista yhteiskunnasta, mikä puolestaan ruokkii edelleen marginaalista ja poikkeavaa käyttäytymistä. Tästä aineistosta ei kuitenkaan saada molempien valtioiden kohdalla selvitettyä nuorten käsitystä yhteiskunnallisesta turvallisuudesta, joten tämä jää spekuloinnin varaan. Lisäksi Mertonin teoria muistuttaa siitä, että poikkeavalle käyttäytymiselle esiintyy kuitenkin aina tasapainottava ilmiö, konformismi, joka vahvistaa yhteiskunnan vakautta ja parantaa sosiaalista koheesiota (Merton 1967, 141). Yhteiskunnan eheys rakentuu paitsi poikkeavuuden hallinnasta myös siitä, miten vahvasti sen jäsenet kokevat kuuluvansa yhteiseen, suojelemaan kokonaisuuteen.

Tähän liittyy suomalaisessa keskustelussa laajempikin yhteiskunnallinen huoli: pelko siitä, että Suomi ajautuisi Ruotsin tielle. Viittaus Ruotsin kohtaamiin haasteisiin – erityisesti jengiväkivaltaan ja alueelliseen segregaatioon – toimii yhä useammin politiikassa mobilisoivana puhetapana, jonka avulla

oikeutetaan turvallisuuspolitiikan vahvistamista ja kurinpidollisia ratkaisuja. Väkivalta ja rikollisuus saa näin merkityksensä pelkodiskurssien myötä (katso esim. Miller 2020, 7). Tällaisessa huolipuheessa nuorten rikollisuus esitetään paitsi yksilöllisenä poikkeamana, myös kollektiivisena uhkana yhteiskuntarauhalle ja kansalliselle identiteetille.

Tässä tutkimuksessa yksi tavoitteista on ollut jäsentää, missä määrin huoli suomalaisnuorista saa merkityksensä vertaamalla tilannetta Ruotsiin – ja missä määrin tämä huoli liittyy empiirisesti havaittaviin ilmiöihin. Vaikka julkisessa keskustelussa esitetyt pelot eivät aina perustu tilastollisiin faktoihin tämä tutkimus osoittaa, että taustalla on myös todellisia yhteyksiä: nuorten väkivaltakäyttäytyminen on yhteydessä esimerkiksi heikkoon sosioekonomiseen asemaan, perhe- ja kaverisuhteisiin sekä kokemukseen sosiaalisesta eriarvoisuudesta. Samalla huoli ei ole vain reaktio havaittuihin tilastoihin vaan myös kulttuurisesti rakentuva ilmiö, jossa Ruotsin esimerkki toimii sekä konkreettisenä viitepisteenä että symbolisena peilinä (Cohen 1972, 43–44). Tällöin huolen rakentumisessa kyse ei ole vain empiirisestä vertailusta, vaan sosiaalisen todellisuuden konstruktiosta, jossa Ruotsin kehitystä käytetään oikeuttamaan, alleviivaamaan tai pelkäämään Suomessa tapahtuvia muutoksia.

Tämä jännite empiiristen havaintojen ja kulttuurisesti rakentuneiden pelkojen välillä selittää osaltaan suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyvää moraalipaniikkia nuorison suunnasta. Huolelle voidaan tämän tutkimuksen perusteella antaa osin perustetta, mutta sen yhteiskunnallinen painoarvo ja poliittinen käyttö eroavat siitä, millaiseksi tilanne usein julkisuudessa kehystetään. Tämän tutkimuksen yhtenä tärkeimpänä havaintona voidaan todeta, että nuoriin liittyvä huoli ei tällöin rakennu vain rikostilastojen tai konkreettisten tapahtumien varaan, vaan osaksi laajempaa symbolista järjestystä, jossa tietyt ryhmät — kuten maahanmuuttajataustaiset nuoret tai sosiaalisesti huono-osaiset — nousevat herkästi uhkakuviksi. Tällaiset kehykset voivat vahvistaa erontekoja ja lujittaa yhteiskunnallista ”toiseuttamista” (Andersson 1983/2006, 7), mikä taas osaltaan saattaa lisätä juuri niitä sosiaalisia jännitteitä, joita pyritään ehkäisemään.

Samalla nuoriin kohdistuva huoli voi toimia keinona tuottaa poliittista konsensusta turvallisuuspolitiikan ja sosiaalisen kontrollin tiukentamisen taakse. Tämä kehitys ei ole neutraali, vaan se vaikuttaa siihen, millaisia politiikkatoimia pidetään hyväksyttävänä, ja kenen ääni yhteiskunnallisessa keskustelussa saa tilaa. Moraalipaniikin kulttuurinen ulottuvuus, kuten Ruotsin tilanteeseen kohdistuva toistuva viittaus,

osoittaa, kuinka tärkeää on ymmärtää nuorten väkivaltakäyttäytymistä laajempien yhteiskunnallisten kehityskulkujen ja normatiivisten odotusten kontekstissa.

Populistinen politiikka hyödyntää usein moraalipaniikkeja ja vastakkainasetteluja vahvistaakseen omaa legitimitettiään. Nuoriin liittyvä huoli, erityisesti väkivaltakäyttäytymisen ja jengiytymisilmiön yhteydessä, voidaan esittää merkkinä siitä, että päättäjät ovat epäonnistuneet suojelemaan kansaa ja ylläpitämään järjestystä. Tällöin populistinen puhetapa luo vastakkainasettelun, jossa osa ”kansalaisista” nähdään uhan kohteina ja "toiset" – kuten nuoret, maahanmuuttajataustaiset tai syrjäytyneet – esitetään uhkana turvallisuudelle (katso esimerkiksi Immosen kirjallinen kysymys 2022). Tämä asetelma voi oikeuttaa kovempia kontrollitoimia ja yksinkertaistaa monisyisiä sosiaalisia ongelmia poliittisesti käyttökelpoiseen muotoon.

Benjamin Moffittin (2016) mukaan populismi ei ole vain kokoelma tiettyjä mielipiteitä, vaan erityinen poliittinen tyyli ja performatiivinen tapa esittää todellisuutta. Populistinen tyyli rakentuu muun muassa toistuvien kriisipuheiden, moraalisen dualismin, kansan ja eliitin välisten jännitteiden sekä tunteisiin vetoamisen varaan. (Moffitt 2016, 5–9.) Tällainen lähestymistapa auttaa ymmärtämään, miten nuoriin kohdistuva huoli voi näyttäytyä paitsi yhteiskunnallisena reaktiona myös poliittisesti hyödynnettävänä esityksenä – performanssina, jolla voidaan mobilisoida tukea tiukemmalle politiikalle. Populismien vahvistuminen tällaisessa kontekstissa ei ainoastaan vaikuta politiikan sisältöihin, vaan myös siihen, kenen näkemykset yhteiskunnassa tulevat kuulluiksi.

Yhteiskunnallinen huoli nuorten rikollisuudesta liittyy yhä useammin jengiytymiseen ja siihen, että väkivalta näyttäytyy organisoituneempana ja ryhmämuotoisena toimintana. Kollektiivisen väkivallan käsite avartaa näkökulmaa nuorisoriikollisuuden ymmärtämiseen erityisesti tilanteissa, joissa rikollinen toiminta esiintyy ryhmissä tai jengeissä, sillä rikollisuus tyypillisesti normalisoituu ryhmäpaineen ja ryhmädynamiikan myötä (Akers 1990, 675). Kuten Tilly (2003) on esittänyt, kollektiivinen väkivalta ilmenee usein aaltona, joita selittävät paitsi ideologiset tekijät, myös ihmisten käyttäytymiseen liittyvät impulssit ja ryhmädynamiikat (Tilly 2003, 3). Erityisesti luvun 6.1 tilastot osoittavat eräänlaista ilmiön esiintymistä aaltona ja episodimaisuutta. Tillyn havainto siitä, että nuoret miehet ovat alttiita osallistumaan väkivaltaiseen ja kollektiiviseen kahakointiin (ibid., 225), näkyy myös tutkimusaineistossa väkivaltarikoksiin syyllistyneiden profiilissa – väkivaltarikollisuustilastoissa miehet selvästi ovat ylliedustettuina. Tämä selittää osaltaan, miksi jengiytymiseen liittyvä huoli nousee näkyväksi

yhteiskunnallisessa keskustelussa: kyse ei ole vain rikoksista, vaan laajemmasta kokemuksesta mahdollisesta uhasta yhteisön järjestykselle.

Tutkimus herättää enemmän kysymyksiä kuin tarjoaa täydellisiä vastauksia, ja yksi kasvava huolenaihe liittyy nuorisokulttuurin ja sukupuoliroolien muutoksiin. Maskuliinisuuden uudet muodot, joita esimerkiksi Andrew Taten kaltaiset sosiaalisen median vaikuttajat edustavat, voivat vaikuttaa poikien asenteisiin väkivaltaa kohtaan tavalla, jota tutkimuksessa käytetty aineisto ei havaitse. Väkivallan glorifointi ja nuorisokulttuurinen hyväksyntä voivat nostattaa yksilöllisiä impulsseja osallistua väkivaltarikoksiin (katso esimerkiksi Danielsson 2022, 18). Toksisen maskuliinisuuden normalisoituminen globaaleissa verkkoympäristöissä vaatisi syvällisempää monitieteellistä analysointia.

Toinen ilmiö, joka ei suoranaisesti nouse esiin aineistosta, mutta jonka merkitys rikoskäyttäytymisen taustalla on tunnistettu, on rikollisuuden ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. Tässä tutkimuksessa sivuttiin ilmiötä vain väkivaltaisen käyttäytymisen ja perheen taloudellisen pärjäämiseen liittyvän huolen välillä, joka myös vahvistaa omalta osaltaan tätä havaintoa. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että rikollisuus saattaa kasautua tietyille perheille ja jatkua sukupolvesta toiseen (katso esimerkiksi Heiskanen et al. 2024, 47), mikä viittaa siihen, että taloudellinen ja sosiaalinen epävarmuus luo pitkäaikaisia haavoittuvuuksia. Yhteiskunnallisten tukiverkkojen toimivuus, koulutusmahdollisuudet ja varhainen puuttuminen ovat keskeisiä keinoja tämän kierteen katkaisemiseksi, ja ennaltaehkäisyn merkitystä korostetaankin lähes jokaisessa tähän aiheeseen liittyvässä tutkimuksessa.

Sukupuolen ja väkivallan suhteet vaativat tarkempaa huomiota erityisesti tyttöjen kokemusten osalta, sillä tyttöjen kokeman väkivallan raportoidaan lisääntyneen (katso esimerkiksi Kivijärvi ja Manner 2024, 34). Myös NYTKIS ry:n mukaan digitaalinen seksuaalinen häirintä on yleistynyt merkittävästi: lähes 40 % tytöistä kertoo kokeneensa sitä sosiaalisessa mediassa (NYTKIS ry 2024). Tämä viittaa siihen, että tyttöjen kokema väkivalta ei rajoitu fyysiseen maailmaan, vaan on siirtynyt myös digitaalisille alustoille, joissa norminvastainen käyttäytyminen voi saada uudenlaisia muotoja. Samalla kasvanut avoimuus ja ilmoittamisherkkyytys voivat osaltaan selittää tilastollista nousua ilmiön tilastollisen esiintyvyyden osalta. Digitaalinen vuorovaikutus haastaa perinteiset sukupuoliroolit ja voi sekä mahdollistaa että piilottaa väkivaltaisia kokemuksia, mikä tekee ilmiöstä erityisen vaikeasti hahmotettavan perinteisin menetelmin. Suomalaiseen nuorisorikollisuuskyselyyn on edellisellä kerralla lisätty mukaan sosiaaliseen mediaan liittyviä kysymyksiä, mutta niitä ei voitu Ruotsin suppeamman aineiston takia ottaa mukaan tähän vertailuun.

Aineiston keräämisen aikaan liittyvät koronapandemian jäljet nuorten elämässä eivät myöskään hahmotu yksiselitteisesti. Vaikka rajoitustoimet hetkellisesti vähensivät fyysisiä kohtaamisia ja siten myös väkivaltatilanteita, pidemmän aikavälin seuraukset, kuten mielenterveysongelmat, taloudelliset vaikeudet ja perheiden sisäiset jännitteet, saattavat lisätä riskiä poikkeavaan käyttäytymiseen. Lisäksi nuorten rikollisuuden kasvun on havaittu alkaneen jo ennen koronapandemiaa (Danielsson 2022, 6–7), eikä ainoastaan sen seurauksena. Vaikka ajanjakso on luultavasti myötävaikuttanut rikollisuuskäyttäytymiseen, sitä ei kuitenkaan voi selittää yksittäisten vuosien perusteella, vaan olisi tarpeen tutkia aihetta lisää voidakseen tehdä vahvempia johtopäätöksiä.

Sosiaalinen media on muodostunut keskeiseksi osaksi nuorten sosiaalista todellisuutta ja identiteetin rakentumista. Se ei ainoastaan välitä väkivaltaisia tai rikollisia malleja, vaan toimii tilana, jossa käyttäytymistä arvioidaan, jaetaan ja toisinaan myös palkitaan (katso esimerkiksi Patton et al. 2014, 548–549). Tämän seurauksena norminvastainen käyttäytyminen voi saada sosiaalista hyväksyntää tietyissä ryhmissä, mikä hämärtää rajanvetoa normaalin ja poikkeavan välillä. Samanaikaisesti sosiaalinen media osallistuu julkisen keskustelun rakentamiseen nuorisorikollisuudesta vaikuttaen siihen, millaiseksi ilmiö yhteiskunnallisesti määrittyy. Tämä diskurssi voi voimistaa kollektiivista huolta, niin kuin tässä tutkimuksessa on myös oletettu.

Lisäksi tämä tutkimus antaa syytä pohtia, miten nuorten väkivaltaista käyttäytymistä voidaan tutkia entistä kokonaisvaltaisemmin. Vaikka itseraportointikyselyt tuottavat arvokasta vertailevaa tietoa nuorten kokemuksista ja käyttäytymismalleista, niiden tuottama tieto on väistämättä rajallista. Ensinnäkin vastaamisen luotettavuus voi kärsiä monista tekijöistä: nuorten halukkuus vastata kysymyksiin rehellisesti ei ole itsestäänselvyys, vaan se voi vaihdella esimerkiksi luottamuksen puutteen, sosiaalisten odotusten tai pelon vuoksi. Toiseksi itse kyselymenetelmä perustuu oletukseen, että vastaajat kykenevät ja haluavat tunnistaa sekä ilmaista oman käyttäytymisensä tarkasti – vaikka kyse on usein vaikeasti hahmotettavista, arkaan kontekstiin sijoittuvista teoista.

Lopuksi ilmiön luonne asettaa tutkimukselle omat rajoitteensa. Usein rikollisuutta ja väkivaltaa voidaan tutkia vasta, kun jotain on jo tapahtunut – toisin sanoen, tutkimus tavoittaa vain ne osat todellisuudesta, jotka on jo jollain tavalla kirjattu, havaittu tai tunnustettu. Paljon jää näkymättömiin. Tämä tuo mieleen klassisen ja poliittisesti tunnetun jaottelun tiedon rajallisuudesta:

" The message is that there are no "knowns." There are things we know that we know. There are known unknowns. That is to say there are things that we now know we don't know. But there are also unknown unknowns. There are things we don't know we don't know..."(Rumsfeld 2002).

Nuorten väkivaltaista käyttäytymistä koskeva tieto sijoittuu pitkälti näiden "tunnettujen tuntemattomien" ja "tuntemattomien tuntemattomien" kentälle – me tiedämme, että emme tiedä, mutta emme täysin tiedä, mitä kaikkea emme tiedä. Se haastaa pohtimaan, missä määrin tutkimus voi koskaan tavoittaa väkivallan kaltaisten ilmiöiden koko kokemuksellista ja yhteiskunnallista todellisuutta.

Tämän vuoksi tutkimuksen kannalta keskeinen johtopäätös on, että ilmiön ymmärtäminen edellyttää monimenetelmällisyyttä ja kriittistä reflektiota käytettyjen aineistojen luonteesta. Tarvitaan paitsi määrällistä tarkastelua, myös laadullisia aineistoja ja empiiristä herkkyyttä, jotka auttavat valottamaan ilmiön piiloon jääviä merkityksiä, konteksteja ja dynamiikkoja. Nuorten rikollista käyttäytymistä ei voida pelkistää yksittäisiin muuttujasuhteisiin – kyseessä on yhteiskunnallisesti, kulttuurisesti ja yksilöllisesti kerrostunut kokonaisuus, jonka ymmärtäminen vaatii tutkimuksellista joustavuutta ja tietoisesti epätäydellisen tiedon kanssa työskentelyä.

Lähdeluettelo

Kirjallisuus

Andersson, Benedict (2006) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Rev.ed. London: Verso. (Originally published in 1983.)

Ball-Rokeach, Sandra (1972). The legitimation of Violence. Teoksessa Short & Wolfgang (toim.) *Collective Violence*. Chicago: Aldine and Atherton, 100–111.

Bennet, Tova (2022). Criminal Law. Teoksessa Bogdan & Wong (toim.) *Swedish Legal System*. Norstedts Juridik.

Cohen, Stanley (1972) *Folks Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers*. Routledge.

Costelloe, M. T., & Michalowski, R. J. (2009). Social Class and Crime. Teoksessa Miller (toim.), *21st Century Criminology: A Reference Handbook*. Thousand Oaks, Calif: Sage, 153-161.

Dillon, Michele (2014). Chapter Four. Talcott Parsons and Robert Merton: Functionalism and Modernization. Teoksessa *Introduction to Sociological Theory: Theorists, Concepts, and their Applicability to the Twenty-First Century*. Second Edition. Chichester: Wiley Blackwell, 155–186.

Densely, James (2013) *How Gangs Work: An Ethnography of Youth Violence*. Palgrave Macmillan.

Durkheim, Émile (1952). *Suicide: A Study in Sociology*. Second Edition. London: Routledge & K.Paul.

Estrada, Felipe (2019). Youth and Crime in a Welfare State. Trends, Inequalities and Societal Response. Teoksessa *Policing Schools: School Violence and the Juridification of Youth*. Cham: Springer International Publishing, 33–51.

Habermas, Jürgen (1981) *The Theory of Communicative Action*. Vol. 2. *Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*. Boston: Beacon Press.

Hosmer, David; Lemeshow, Stanley & Sturdivant, Rodney (2013) *Applied Logistic Regression*. 3rd ed. Hoboken, N.J: Wiley.

John, Peter (2018). Quantitative Methods. Teoksessa Lowndes, Vivien; Marsh, David & Stoker, Kerry (toim.): *Theory and Methods in Political Science*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan. 254–270.

Juhila, Kirsi (2021) Laadullinen tutkimus ja teoria. Teoksessa Vuori, Jaana (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Saatavissa

<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/kvaliohjeet/#Viittausohje>>, viitattu 7.10.2024.

Lappi-Seppälä, Tapio (2018) Youth Justice and Youth Sanctions in Four Nordic States. Teoksessa Barry Goldson (toim.): *Juvenile Justice in Europe: Past, Present and Future*. Abingdon, Routledge, 74–104.

Lowndes, Vivien; Marsh, David & Stoker, Kerry (2018) *Theory and Methods in Political Science*. Fourth edition. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Matsuda, Kristy; Esbensen, Finn-Aage; Carson, Dena (2012) Putting the “Gang” in “Eurogang”: Characteristics of Delinquent Youth Groups by Different Definitional Approaches. Teoksessa Finn-Aage Esbensen & Maxson, Cheryl (toim.): *Youth Gangs in International Perspective: Results from the Eurogang Program of Research*. New York: Springer, 17–33.

Merton, Robert K. (1967) *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.

Miller, Toby (2020) *Violence*. Taylor and Francis.

Moffitt, Benjamin (2016) *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*. 1st ed. Stanford California: Stanford University Press.

Nietzsche, Friedrich; Ansell-Pearson, Keith (2017) *Nietzsche: ‘On the Genealogy of Morality’ and Other Writings*. 3rd edition. Cambridge University Press.

Nummenmaa, Lauri (2021) *Tilastotieteen käsikirja*. Helsinki: Tammi.

Rosanvallon, Pierre & Goldhammer, Arthur (2011) *Democratic Legitimacy: Impartiality, Reflexivity, Proximity*. 1st ed. Princeton: Princeton University Press.

Sandström, Stefan (2000) *Ungdomsvåld: Orsaker och Åtgärder*. Stockholm.

Short, James & Wolfgang, Marvin (1972) *Collective Violence*. Chicago: Aldine and Atherton.

Stephenson, Martin; Giller, Henri & Brown, Sally (2007) *Effective Practice in Youth Justice*. Willan Publishing.

Tilly, Charles (2003) *The Politics of Collective Violence*. Cambridge University Press.

Vuori, Jaana (2021) Etnografia. Teoksessa Vuori, Jaana (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Saatavissa <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/aineiston-tuottaminen/>>, viitattu 7.10.2024.

Artikkelit, raportit ja muut julkaisut

Andersen, Synøve; Savolainen, Jukka & Messner, Steven (2022) Exploring sources of heterogeneity in immigrant crime: Evidence from Norway. *Acta Sociologica*. Vol. 65 (4), 439–458.

Angew, Robert (1992) Foundation for a General Strain Theory of Crime and Delinquency. *Criminology (Beverly Hills)*. Vol. 30 (1), 47–88.

Akers, Ronald (1990) Rational Choice, Deterrence, and Social Learning Theory in Criminology: The Path Not Taken. *The Journal of Criminal Law and Criminology*. Vol. 81 (3), 653–676.

Baumer, Eric; Wrigth, Richard; Kristinsdottir, Kristrun; Gunnlaugsson, Helgi (2002) Crime, Shame, and Recidivism. The Case of Iceland. *British Journal of Criminology*. Vol. 42 (1), 40–59.

Brottsförebyggande rådet (2024a) Grovt våld i skolan. En beskrivning av omfattning, karaktär och utveckling fram till och med 2022. Saatavissa <https://bra.se/download/18.7143e6c118e5fb4107e166e/1711030866163/2024_3-Grovt-vald-i-skolan.pdf>, viitattu 21.11.2024.

Brottsförebyggande rådet (2024b) Ökningen av skjutvapenvåld i Sverige. En studie av skjutvapenvåldets utveckling i kriminell miljö sedan mitten av 00-talet. Saatavissa <https://bra.se/download/18.64ee8c1f1917870cd843f09/1724914542013/2024_7_Okningen-av-skjutvapenvald-i-Sverige.pdf>, viitattu 5.11.2024.

Brottsförebyggande rådet (2023) Barn och unga i kriminella nätverk. En studie av inträde, brott, villkor och utträde. Saatavissa <<https://bra.se/rapporter/arkiv/2023-11-01-barn-och-unga-i-kriminella-natverk>>, viitattu 11.10.2024.

Brottsförebyggandet rådet (2022a) Skolundersökningen om brott 2021. Om utsatthet för och delaktighet i brott. Rapport 2022:5. Saatavissa <<https://bra.se/download/18.366598ab19270941a1c22a2/1729158307507/2022%205%20Skolundersokningen%20om%20brott%202021.pdf>>, viitattu 5.3.2025.

Brottsförebyggande rådet (2022b) Skolundersökningen om brott 2021. Teknisk rapport 2022:6. Saatavissa <<https://bra.se/rapporter/arkiv/2022-10-27-skolundersokningen-om-brott-2021-teknisk-rapport>>, luettu 26.9.2024.

Beuker, Aaro (2023) Rikollisuustilanne 2022. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. *Katsaus*, Nro 55/2023. Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Danielsson, Petri (2022) Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Helsinki: Keskusrikospoliisi, tiedusteluosasto. Saatavissa <<https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae6280adfa?t=1646715994222>>, viitattu 28.1.2025.

Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen yleissopimuksen osapuolten komitea (2023) Report submitted by the authorities of Romania on measures taken to comply with Committee of the Parties Recommendations CP/Rec(2021)05 Recommendations on the application of the Convention on the Action against Trafficking in Human Beings. Saatavissa <<https://rm.coe.int/report-submitted-by-the-authorities-of-romania-on-measures-taken-to-co/1680aba92d>>, viitattu 7.5.2025.

Farrell, Graham & Birks, Daniel (2018) Did Cybercrime Cause the Crime Drop? *Crime Science*. Vol. 7 (8), 1–4.

Fernández-Molina, Esther & Bartolomé Gutiérrez, Raquel (2018) Juvenile Crime Drop: What is Happening in Youth in Spain and Why? *European Journal of Criminology*. Vol. 17 (3).

Forss, Marko (2023) Katujengi rikosoikeudellisesti määriteltynä järjestäytyneenä rikollisryhmänä. *Edilex* 2023/26, viitattu 23.1.2025.

Fransberg, Malin ja Kivijärvi, Antti (2024) Työpaperi: Mitä tiedämme nuorten väkivallan yhteisöulottuvuuksista? - Kuvaileva katsaus aiempiin tutkimuksiin. Saatavissa <https://nuorisotutkimus.fi/wp-content/uploads/2024/09/Nuorten-vakivallan-yhteisoultuvuudet-Kirjallisuuskatsaus_final.pdf>, viitattu 28.1.2025.

Griffiths, Gwyn & Norris, Gareth (2019) Explaining the Crime Drop: Contributions to Declining Crime Rates from Youth Cohorts since 2005. *Crime, Law and Social Change*. Vol 73., 25–53.

Heiskanen, Laura; Aaltonen, Mikko; Pitkänen, Joonas; Suonpää, Karoliina ja Martikainen, Pekka (2024) Vakavaa väkivaltaa tekevät nuoret: perhetausta, oheisrikollisuus ja rikosurat suomalaisessa rekisteriaineistossa. *Kriminologia* 2024/4, 38–50.

Immonen, Olli (2022) Kirjallinen kysymys maahanmuuttajataustaisesta katujengirikollisuudesta. KK 302/2022 vp. Saatavissa <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Sivut/KK_302+2022.aspx>, viitattu 28.5.2025.

Järvinen, Saija; Alanko, Markus ja Piispa, Minna (2024) Toimenpideohjelma nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027. *Oikeusministeriön julkaisuja*. Saatavissa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165576/OM_2024_13_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, viitattu 24.9.2024.

Kaakinen, Markus ja Näsi, Matti (2021) Nuorisorikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995–2020. *Kriminologia*, 1/2021, 1–17.

Kekkonen, Jukka (1999). Suomen oikeuden historiallisia kehityslinjoja. Helsingin yliopiston tiedekunnan julkaisut. Saatavissa <<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/9cafeb4b-71c2-4d94-9400-e10f6db5b96b/content>>, viitattu 29.4.2025.

Kivijärvi, Antti ja Manner, Joel (2024) Työpaperi: Nuorten ryöstö- ja väkivaltarikollisuuden trendejä valtakunnallisesti ja paikallisesti. Saatavissa <https://nuorisotutkimus.fi/wp-content/uploads/2024/05/Nuorten-ryosto-ja-vakivaltarikollisuuden-trendeja-valtakunnallisesti-ja-paikallisesti_julkinen.pdf>, viitattu 28.1.2025.

Lappi-Seppälä, Tapio (2011) Nordic Youth Justice. *Crime and Justice*, Vol. 40 (1), 199–264.

Lappi-Seppälä, Tapio (1998) Kriminaalipolitiikka – rikosoikeuspolitiikka. *Lakimies*, Vol. 96, 1285–1308.

Lee, Jennifer (2021) The Legacy of Robert K. Merton: On Theories of the Middle Range. *Sociological Forum*, Vol. 36 (2), 515–519.

Leschied, Alan; Chiodo, Debbie; Nowicki, Elizabeth; Rodger, Susan (2008) Childhood Predictors of Adult Criminality: A Meta-Analysis Drawn from the Prospective Longitudinal Literature. *Canadian Journal of Criminology*, Vol.50 (4), 435–476.

Loeber, Rolf; Farrington, David; Hipwell, Alison; Stepp, Stephanie; Pardini, Dustin & Ahonen, Lia (2015) Constancy and Change in the Prevalence and Frequency of Offending When Based on Longitudinal Self-Reports or Official Records: Comparison by Gender, Race, and Crime Type. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, Vol. 1 (2), 150–168.

Löyttyniemi, Eliisa (2015) Tutkimuksen suunnittelua ja tilastotieteen peruskäsitteitä. Tutkijaportti. Saatavissa <https://www.tutkijaportti.fi/wp-content/uploads/sites/17/2021/05/2Tilastotieteen-peruskasitteita_12012015.pdf>, viitattu 18.11.2024.

Marshall, Ineke Haen, Birkbeck, Christopher, Enzmann, Dirk, Kivivuori, Janne, Markina, Anna ja Steketee, Majone (2022) International Self-Report Delinquency (ISRD4) Study Protocol: Background, Methodology and Mandatory Items for the 2021/2022 Survey. Boston, MA: Northeastern University. Saatavissa <https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/78879/ssoar-2022-marshall_et_al-International_Self-Report_Delinquency_ISRD4_Study.pdf>, viitattu 10.9.2024.

Marshall, Ineke Haen & Steketee, Majone (2019) What May Be Learned about Crime in Europe (and Beyond) from International Surveys of Youth: Results from the International Self-Report Delinquency Study (ISRD3). *European Journal on Criminal Policy and research*. Vol. 25, 219–223.

Marttunen, Mauri (2008) Nuorisorikosoikeus. *Lakimies* 4/2008, 633–636.

McCarthy, M. (2021) How Universal Is the Youth Crime Drop? Disentangling Recent Trends in Youth Offending through a Socio-Economic Lens. *Victims & Offenders*. 16 (6), 796–818

Määttänen, Linnea (2024) Jengirikollisuus Suomessa ja Ruotsissa: vertaileva analyysi. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Saatavissa <<https://www.theseus.fi/handle/10024/872117>>, viitattu 23.1.2025.

Patton, Desmond Upton; Hong, Jun Sung; Ranney, Megan; Patel, Sadiq; Kelley, Caitlin; Eschmann, Rob & Washington, Tyreasa (2014) Social Media as a Vector for Youth Violence: A Review of the Literature. *Computers in Human Behavior*. Vol 35, 548–553.

Pohjoismainen kriminologinen neuvosto (2024) Nordic Youth's Involvement in Street Gangs. Saatavissa <<https://nsfk.org/2024/01/17/nordic-youths-involvement-in-street-gangs/>>, viitattu 25.5.2025.

Polisen (2024) Lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige. Saatavissa <<https://polisen.se/siteassets/dokument/regeringsuppdrag/lagesbild-over-aktiva-gangkriminella-i-sverige-pdf/download/?v=f8edd8d100b188a6937b44efc91a30ea>>, viitattu 13.5.2025.

Regeringen (2023) Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet. *Regerings skrivelse* 2023/ 24:68. Saatavissa <<https://www.regeringen.se/contentassets/72109fc152714ac1bc364f3020bd4073/barriarer-mot-brott--en-socialpreventiv-strategi-mot-kriminella-natverk-och-annan-brottslighet-skr.-20232468>>, viitattu 25.9.2024.

Rumsfeld, Donald (2002) NATO Press Conference 6.6.2002. Saatavissa <<https://www.nato.int/docu/speech/2002/s020606g.htm>>, viitattu 29.5.2025.

Stoat, Taija ja Häkkänen, Helinä (2008) Väkivaltarikosten persoonallisuuspiirteiden ja attribuutioiden yhteydet rikosten uusimiseen. *Rikosseuraamusvirastojen julkaisuja* 2/2008.

Sturgis, Patrick & Luff, Rebekah (2017) The Demise of the Survey? A Research Note on Trends in the Use of Survey Data in the Social Sciences, 1939 to 2015. *International Journal of Social Research Methodology*. Vol. 24 (6), 691–696.

Sutela, Mika (2024) Nuorisorikollisuus: Taktinen teema-analyysi – määritelmät, tilannekuva ja toimintamallit. *Poliisihallituksen raportti*. Saatavissa <<https://poliisi.fi/documents/25235045/31329635/32433045-Nuorisorikollisuus-teema-analyysi-web.pdf/2c2c3b8a-9487-22a0-cb89-6a9c466869b0/32433045-Nuorisorikollisuus-teema-analyysi-web.pdf?t=1712736269753>>, viitattu 9.10.2024.

Svensson, Robert & Shannon, David (2021) Immigrant Background and Crime Among Young People: An Examination of the Importance of Delinquent Friends Based on National Self-Report Data. *Youth & society*. Vol. 53 (8), 1335–1355.

Taber, Keith (2018) The Use of Cronbach’s Alpha When Developing and Reporting Research Instruments in Science Education. *Research in Science Education*. Vol. 48 (6), 1283–1296.

Thompson, Karl (2025) Social Surveys – Strengths and Limitations. Saatavissa <<https://revisesociology.com/2016/01/11/social-surveys-advantages-and-disadvantages/>>, viitattu 30.5.2025.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavissa <https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>, viitattu 10.5.2025.

Törölä, Miisa ja Raeste, Anna (2023) Henkirikokset. Raportissa Rikollisuustilanne 2022. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Toim. Beuker, Aaro. *Katsauksia*, Nro 55/2023. Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 16–37.

Vauhkonen, Teemu (2023) Nuorisorikollisuus. Raportissa Rikollisuustilanne 2022. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Toim. Beuker, Aaro. *Katsauksia*, Nro 55/2023. Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 175–190.

Villman, Emma ja Kaakinen, Markus (2024) Nuorten vakavan rikollisuuden ja jengiväkivallan ehkäisy Ruotsissa ja Tanskassa: Katsaus arviointitutkimuksista. *Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita* 2024:9.

Verkkolähteet

Brottsförebyggande rådet (2023) The Swedish Crime Survey. Saatavissa <<https://bra.se/bra-in-english/home/crime-and-statistics/swedish-crime-survey.html>>, viitattu 11.10.2024.

Council of Europe. Youth Violence. Saatavissa <<https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/youth-violence>>, viitattu 7.10.2024.

European Crime Prevention Network (2024a) About us. Saatavissa <<https://eucpn.org/about-us>>, viitattu 7.5.2025.

European Crime Prevention Network (2024b) Preventing Youth Recruitment into Organized Crime: Insights from a Multinational Perspective. Saatavissa <https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2502_ENG_PAPER_Youth%20recruitment_LR.pdf>, viitattu 31.5.2025.

European Crime Prevention Network (2023). National Crime Prevention Strategy Bulgaria. Saatavissa <<https://eucpn.org/document/bulgarian-crime-prevention-strategy>>, viitattu 7.5.2025.

Europol (2024) Intelligence Notification – The Recruitment of Young Perpetrators For Criminal Networks. Saatavissa <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/IN_The-recruitment-of-young-perpetrators-for-criminal-networks.pdf>, viitattu 8.5.2025.

Freedom House (2024) Sweden. Saatavissa <<https://freedomhouse.org/country/sweden/freedom-world/2024>>, viitattu 17.12.2024.

Helsingin yliopisto. Nuorisoriikollisuuskysely. Saatavissa <<https://researchportal.helsinki.fi/fi/projects/nuorisoriikollisuuskysely>>, viitattu 25.9.2024.

Helsingin yliopisto (2024) Tukholmassa noin joka kuudes nuori kuuluu jengiin, kun Helsingissä ja Turussa vastaava osuus on alle kymmenesosa. Saatavissa <<https://www.sttinfo.fi/tiedote/70092421/tukholmassa-noin-joka-kuudes-nuori-kuuluu-jengiin-kun-helsingissa-ja-turussa-vastaava-osuus-on-alle-kymmenesosa?publisherId=3747&lang=fi>>, viitattu 17.10.2024

Local Government Information Unit (2024) Youth Violence and Prevention in the Nordic Countries. Saatavissa <<https://lgiu.org/blog-article/youth-violence-and-prevention-in-the-nordic-countries/>>, viitattu 5.11.2024.

Numbeo (2025) Crime in Sweden. Saatavissa <https://www.numbeo.com/crime/country_result.jsp?country=Sweden>, viitattu 23.1.2025.

Numbeo (2025) Crime Index by Country 2025. Saatavissa <https://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp?title=2025>, viitattu 21.5.2025.

Nuorisotutkimusseura (2024) Nuorten väkivallan yhteisöluottuvuudet. Saatavissa <<https://nuorisotutkimus.fi/tutkimus/tutkimushankkeet/nuorten-vakivallan-yhteisouluottuvuudet/>>, viitattu 28.1.2025.

NYTKIS ry (2024) Miesten asenteet naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kohtaan. Saatavissa <<https://nytkis.org/vakivaltatutkimus-artikkeli-2024/>>, viitattu 5.5.2025.

Poliisi (2023) Katujengien rikollisuus. Saatavissa <<https://poliisi.fi/katujengien-rikollisuus>>, viitattu 8.10.2024.

Regeringskansliet. Barriärer mot brott – en brottsförebyggande strategi. Saatavissa <<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/barriarer-mot-brott--en-brottsforebyggande-strategi/>>, viitattu 12.10.2024.

Sisäministeriö (2023) Rikollisuus Suomessa. Saatavissa <<https://intermin.fi/poliisiasiat/rikollisuus-suomessa>>, viitattu 8.10.2024.

Statistikmyndigheten (2024a) Befolkningsprognos för Sverige. Saatavissa <<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/befolkningsprognos-for-sverige/>>, viitattu 14.1.2025.

Statistikmyndigheten (2024b) Samhällets ekonomi. Saatavissa <<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/>>, viitattu 14.1.2025.

Statistikmyndigheten (2024c) Sveriges befolkning. Saatavissa <<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/sveriges-befolkning/>>, viitattu 14.1.2025.

Statistikmyndigheten (2023) Utländska medborgare i Sverige. Saatavissa <<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utlandska-medborgare-i-sverige/>>, viitattu 14.1.2025.

Tietoarkisto. KvantiMOTV. Saatavissa <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/intro.html>>, viitattu 18.11.2024.

Tilastokeskus (2024a) Nykyisen tasoinen nettomaahanmuutto ylläpitäisi väkiluvun kasvua. Saatavissa <<https://stat.fi/julkaisu/cln1i9lg94af80bw1rxn0njfg#>>, viitattu 14.1.2025.

Tilastokeskus (2024b) Pahoinpitelystä epäilty yleisimmin 14-vuotias vuonna 2023. Saatavissa <<https://stat.fi/julkaisu/clv3ix2342qed07ulc0p8xlvf>>, viitattu 30.9.2024.

Tilastokeskus (2024c) Palkka- ja palkkiotietojen mediaani 3160€ tammikuussa 2024. Saatavissa <https://stat.fi/tup/kokeelliset-tilastot/tulorekisterin_palkat_ja_palkkiot/2024-03-08/index.html>, viitattu 14.1.2025.

Tilastokeskus (2024d) Työ, palkat ja toimeentulo. Saatavissa <<https://stat.fi/aihe/tyo-palkat-ja-toimeentulo>>, viitattu 14.1.2025.

Tilastokeskus (2024e) Väestö ja yhteiskunta. Saatavissa <https://stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html>, viitattu 16.12.2024.

Tilastokeskus (2023) Mitä tuoreimmat tilastot kertovat nuorten väkivaltarikollisuudesta? Saatavissa <<https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/mita-tuoreimmat-tilastot-kertovat-nuorten-vakivaltarikollisuudesta>>, viitattu 25.9.2024.

Vi Lärare (2023) Varannan lärare orolig för ökat våld när det sparas på skolan. Saatavissa <<https://www.vilarare.se/nyheter/nedskarningar/varannan-larare-orolig-for-okat-vald-nat-det-sparas-skolan/>>, viitattu 16.12.2024.

World Health Organization (2002) World Report on Violence and Health. Saatavissa <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1>, viitattu 7.10.2024.

Worldometer (2025) Sweden Population. Saatavissa <<https://www.worldometers.info/world-population/sweden-population/>>, viitattu 14.1.2025.

Worldometer (2025) Finland Population. Saatavissa <<https://www.worldometers.info/world-population/finland-population/>>, viitattu 14.1.2025.

Uutislähteet

Aftonbladet (2024a) 15-åring begärd häktad efter skjutning. Saatavissa <<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/nyGnkd/15-aring-begard-haktad>>, viitattu 16.12.2024.

Aftonbladet (2024b) Mordet på Emilia: Misstänkta flickorna inspirerades av halshuggningsvideo. Saatavissa <<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/yEGw9r/mordet-pa-emilia-misstankta-flickorna-inspirerades-av-halshuggningsvideo>>, viitattu 13.12.2024.

Helsingin Sanomat (2024a) Alle 15-vuotiaiden väkivalta lisääntyy hälyttävästi, kertoo Tilastokeskus. Saatavissa <<https://www.hs.fi/suomi/art-2000010429935.html>>, viitattu 23.9.2024.

Helsingin Sanomat (2024b) Koulu Helsingissä ajautui kaaokseen: Syynä joukko väkivaltaisia oppilaita. Saatavissa <<https://www.hs.fi/helsinki/art-2000010857587.html>>, viitattu 16.12.2024.

MTV Uutiset (2020) Koskelan teinisurma: Poliisi epäilee taustalla pitkään jatkunutta “vakavaa kiusaamista” - epäiltyt kävivät katsomassa uhria seuraavana päivänä. Saatavissa <<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/poliisi-koskelan-16-vuotias-murhan-uhri-oli-riisuttu-osin-alasti-vakivallanteossa-noyryyttavia-piirteita/8017062>>, viitattu 13.12.2024.

The Guardian (2023) “We Don’t Want You to Be Killed”: Sweden Seeks to Stem Deadly Rise in Youth Crime. Saatavissa <<https://www.theguardian.com/world/2023/aug/27/sweden-seeks-to-stem-deadly-rise-in-youth>>, viitattu 6.11.2024.

YLE (2024) Vantaan 12-vuotias kouluampuja teki 15 hengen tappolistan. Saatavissa <<https://yle.fi/a/74-20119844>>, viitattu 16.12.2024.

Aineistot

Kaakinen, Markus ja Raeste, Anna (2020) Nuorisirikollisuus 2020. Versio 1.0 (2023–03–17). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavissa <<https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3717>>, viitattu 23.9.2024.

Brottsförebyggande rådet (2021) Skolundersökningen om brott 2021. Pyydetty Brå:lta 9.10.2024.

Eurostat (2025) Suspects and Offenders by Age. Saatavissa <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_just_age_custom_16924345/default/table?lang=en>, viitattu 25.5.2025.

Sveriges officiella statistik (2025). Tabell 220. Samtliga personer misstänkta för brott, efter brottstyp, i hela landet, 2015–2024. Saatavissa <<https://bra.se/statistik/statistik-om-rattsvasendet/misstankta-personer>>, viitattu 15.3.2025.

Tilastokeskus (2024f) Rikosten uhrit ja epäillyt sukupuolen, rikostyyppin ja epäillyn iän mukaan 2009–2024. Rikos- ja pakkokeinotilastot. Saatavissa <<https://stat.fi/tilasto/rpk>>, viitattu 10.3.2025.

Tilastokeskus (2024g). Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt tekokunnan ja selvitysvuoden mukaan, lukumäärä ja osuus epäillyistä, 1980–2023. Saatavissa <https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_rpk/statfin_rpk_pxt_13f1.px/table/tableViewLayout1/>, viitattu 10.3.2025.

Liitteet

Liite 1. Korrelaatiomatriisi aineistosta *Skolundersökningen om brott 2021*

	gender	ikä	synnyinmaa	valvonta	talous	ärty	riski	mielihyvä	impulsiivi	väkivalta	ase	kiusaa	kaverit
gender	1.000	-0.035	0.034	0.089	0.068	0.182	-0.051	0.019	0.052	-0.054	-0.027	-0.010	0.008
ikä	-0.035	1.000	0.193	-0.023	0.063	-0.040	-0.046	-0.041	-0.045	0.0312	0.002	0.004	-0.057
synnyinmaa	0.034	0.193	1.000	-0.074	0.173	-0.053	-0.083	-0.074	-0.111	-0.001	-0.001	-0.003	-0.115
valvonta	0.089	-0.023	-0.074	1.000	-0.067	-0.003	0.035	-0.010	0.002	-0.017	-0.061	-0.0617	0.068
talous	0.068	0.063	0.173	-0.067	1.000	0.071	0.013	0.010	0.014	0.034	0.081	0.031	-0.015
ärty	0.182	-0.040	-0.053	-0.003	0.071	1.000	0.384	0.444	0.479	0.261	0.176	0.194	0.211
riski	-0.051	-0.046	-0.083	0.035	0.013	0.384	1.000	0.609	0.557	0.284	0.224	0.235	0.279
mielihyvä	0.019	-0.041	-0.074	-0.009	0.010	0.444	0.609	1.000	0.694	0.242	0.195	0.221	0.224
impulsiivi	0.052	-0.045	-0.111	0.002	0.014	0.479	0.557	0.694	1.000	0.228	0.167	0.217	0.237
väkivalta	-0.054	0.032	-0.001	-0.017	0.034	0.261	0.284	0.242	0.228	1.000	0.247	0.268	0.264
ase	-0.027	0.002	-0.001	-0.061	0.081	0.176	0.224	0.195	0.167	0.247	1.000	0.178	0.161
kiusaa	-0.095	0.004	-0.003	-0.062	0.031	0.194	0.235	0.221	0.217	0.268	0.178	1.000	0.203
kaverit	0.008	-0.057	-0.115	0.062	-0.015	0.211	0.279	0.224	0.237	0.264	0.161	0.203	1.000

Liite 2. Korrelaatiomatriisi aineistosta *Nuorisoriikollisuuskysely 2020*

gender	ikä	synnyinmaa	vanhemmat	economy	ärty	riski	mielihyvä	impulsiivi	kipueisar	ase	kiusaa	kaveri	
gender	1.00	0.024	0.010	-0.184	-0.062	-0.043	0.092	-0.004	-0.105	0.223	0.141	0.110	0.066
kipueisar	0.223	0.074	0.053	-0.065	-0.051	0.163	0.170	0.096	0.065	1.00	0.322	0.213	0.1601
ase	0.141	0.031	0.015	-0.096	-0.036	0.137	0.169	0.098	0.067	0.322	1.000	0.194	0.166
kiusaa	0.110	0.027	-0.007	-0.031	-0.065	0.168	0.176	0.124	0.133	0.213	0.194	1.000	0.190
riski	0.092	-0.008	-0.017	-0.027	-0.021	0.178	1.000	0.387	0.403	0.170	0.169	0.176	0.286
kaveri	0.066	0.001	-0.039	-0.010	-0.066	0.117	0.286	0.157	0.176	0.161	0.166	0.190	1.000
ikä	0.024	1.000	0.0934	-0.049	-0.003	-0.004	-0.008	-0.029	-0.031	0.074	0.031	0.027	0.001
synnyinmaa	0.010	0.094	1.000	0.004	-0.013	-0.013	-0.017	-0.001	-0.028	0.053	0.015	-0.007	-0.039
impulsiivi	-0.004	-0.029	-0.010	-0.004	-0.005	0.203	0.387	1.000	0.432	0.096	0.098	0.124	0.157
ärty	-0.043	-0.004	-0.013	-0.017	-0.008	1.000	0.178	0.204	0.250	0.163	0.137	0.168	0.117
economy	-0.062	-0.003	-0.013	0.024	1.000	-0.008	-0.021	-0.005	0.007	-0.051	-0.036	-0.065	-0.066
impulsiivi	-0.105	-0.031	-0.028	0.020	0.007	0.250	0.403	0.432	1.000	0.065	0.067	0.133	0.176

vanhemmat	-0.184	-0.049	0.004	1.000	0.024	-0.017	-0.027	-0.004	0.020	-0.065	-0.096	-0.031	-0.010
-----------	--------	--------	-------	-------	-------	--------	--------	--------	-------	--------	--------	--------	--------

Liite 3. Cronbachin alfa aineistosta Skolundersökningen om brott

Cronbachin alfa (raw)	Cronbachin alfa (std)	Guttman's Lambda (G6)	Keskimääräinen korrelaatio
0.82	0.82	0.79	0.53

Liite 4. Cronbachin alfa aineistosta Skolundersökningen om brott

Cronbachin alfa (raw)	Cronbachin alfa (std)	Guttman's Lambda (G6)	Keskimääräinen korrelaatio
0.65	0.65	0.6	0.32